

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΦΥΛΟ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

Κανονικοποίηση και αντιστάσεις σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους:
το Athens Pride

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τζένη Μελαχροινού

Αθήνα, 2024

Τριμελής Επιτροπή

Άννα Λυδάκη, Ομότιμη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Αθηνά Αθανασίου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Αλεξάνδρα Χαλκιά, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Τζένη Μελαχροινού, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγράφισσα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγράφισσας.

Στον Μέμο

που τα αποσταθεροποιεί όλα,

Συντομογραφίες

ΑΚΟΕ: Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλοφίλων Ελλάδας

ΑΜΚΕ: Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία

ΑΣΟΕΕ: Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών (νυν ΟΠΑ)

ΔΠΜΣ: Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

ΕΜΣΤ: Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης

ΛΟΑΤ: Λεσβίες Ομοφυλόφιλοι Αμφιφυλόφιλα Τρανς

ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+: Λεσβίες Ομοφυλόφιλοι Αμφιφυλόφιλα Τρανς (Κουήρ) Ίντερσεξ
Ασέξουαλ/Άφυλα+

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικός Οργανισμός

ΟΛΚΕ: Ομοφυλοφιλική & Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας

ΟΠΑ: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΦΑΚ: Φεμινιστικό Αυτόνομο Κέντρο Έρευνας

ACT UP: AIDS Coalition to Unleash Power

Ευχαριστίες

Αυτή την ενότητα την αφιερώνω σε όλα τα άτομα που βοήθησαν με τον τρόπο τους στη συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας και ήταν δίπλα μου σε αυτή τη διαδρομή.

Ευχαριστώ, κατ' αρχάς, την καθηγήτρια Αλεξάνδρα Χαλκιά για όλα. Το συνεχές της ενδιαφέρον, τα εποικοδομητικά της σχόλια, η ενθάρρυνσή της, το περιβάλλον ακουστότητας που δημιούργησε, ήταν ιδιαίτερα εμπνευστικά και παρακινητικά για εμένα σε όλα τα στάδια της έρευνάς μου.

Θέλω να ευχαριστήσω, στη συνέχεια, τη Μαρία για όλες τις ακαδημαϊκές και μη συζητήσεις, τη στήριξη, την πίστη και την επιμονή της να διασαλεύει κυρίαρχα αφηγήματα. Σκέφτομαι, επίσης, με πολλή αγάπη τα συμφοιτητά μου και ιδιαίτερα την Περσεφόνη και τη Βάλια για τα πολύτιμα σχόλια, την αλληλεγγύη και το μαζί.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ, επίσης, στις τρεις συνομιλήτριες για τις όμορφες συζητήσεις, την έμπνευση και την εμπιστοσύνη.

Ευχαριστώ, επιπροσθέτως, όλα τα μέλη της τριμελούς επιτροπής που με τιμούν με την εμπλοκή τους σε αυτό το ταξίδι.

Τέλος, ευχαριστώ τα πλάσματα που με άκουγαν με υπομονή να μετράω λέξεις· τις οικογένειές μου.

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες.....	4
Ευχαριστίες	5
Εικόνες	8
Περίληψη	10
Abstract	11
Εισαγωγή – Θεωρητική πλαισίωση.....	12
Εισαγωγή.....	12
Θεωρητική πλαισίωση.....	15
Μεταδομιστική φεμινιστική θεωρία.....	15
Υποκειμενοποίηση – αποκειμενοποίηση.....	16
Διαθεματικότητα.....	17
Βιβλιογραφική επισκόπηση	20
Μορφές κανονικοποίησης σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους και Φεστιβάλ Υπερηφάνειας.....	20
Μορφές αντίστασης σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους και Φεστιβάλ Υπερηφάνειας	22
Το ελληνικό συγκείμενο	25
Ιστορική αναδρομή του Athens Pride – ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιώματα.....	26
Αναζητώντας αντιστάσεις.....	27
Μεθοδολογία	32
Ερευνητικά ερωτήματα	32
Θεωρητικά εργαλεία	32
Ποιοτική έρευνα.....	35
Επιτόπια έρευνα – παρατήρηση	35
Διαδικτυακή έρευνα – οπτικό υλικό.....	36
Συνεντεύξεις.....	37
Θεσιακότητα ερευνήτριας.....	39
Αποτελέσματα.....	41
Επιτόπια έρευνα	41
Η Ίντερσεξ ιστορία μου – 8/06/2023.....	42
S-cape Pre-Athens Pride party – 8/06/2023.....	43
Alone in a crowd – 9/06/2023.....	45
Κεντρική εκδήλωση – παρέλαση Athens Pride – 10/06/2023.....	46
Ανοιχτή Συνέλευση «Καμία Ανοχή.....	52
Συγκέντρωση και πορεία για τη δολοφονία του Ζακ – 21/09/2023.....	54
Πουσιτιά, ψυχική ασθένεια και μουσική πανκ - 10/11/2023.....	57
2ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ – 18/11/2023.....	62
2ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ – 19/11/2023.....	72
Κλωτσιές με δωδεκάποντα – παρουσίαση στο Beaver 21/11/2023.....	77
Φεμινιστικές αναγνώσεις στις Λεσβίες μου - 13/12/2023.....	82
Διαδικτυακή έρευνα	86
Θεσμικός λόγος.....	87
Μη θεσμικός λόγος.....	98

Συνεντεύξεις.....	111
Κατεβαίνουμε Pride;	111
Όψεις κανονικοποίησης.	112
Πιθανότητες αντίστασης.....	118
 Συζήτηση - Συμπεράσματα	125
 Αντί επιλόγου	130
 Βιβλιογραφία.....	132
Ελληνόγλωσση	132
Ξενόγλωσση	138
 Παραρτήματα.....	141
Παράρτημα 1 – Έντυπο συναίνεσης.....	141
Παράρτημα 2 – Επισκέψεις επιτόπιας έρευνας	142
Παράρτημα 3 – Πρόγραμμα 2 ^{ου} Λεσβιακού Φεμινιστικού Φεστιβάλ	143
Παράρτημα 4 – Περιγραφή εκδήλωσης «Κλωτσιές με δωδεκάποντα»	144
Παράρτημα 5 – Αφίσα εκδήλωσης «Φεμινιστικές αναγνώσεις στις “Λεσβίες μου!”»	145
Παράρτημα 6 – Δημοσιεύσεις φεμινιστικών συλλογικοτήτων.....	145
Παράρτημα 7 – Συνέντευξη Ηλέκτρα	147
Παράρτημα 8 – Συνέντευξη Ηλέκτρα (2).....	147

Εικόνες

Επιτόπια έρευνα

Εικόνα 1. Η ίντερσεξ ιστορία μου.	43
Εικόνα 2. Club Sodade.	44
Εικόνα 3. Alone in a crowd.	46
Εικόνα 4. «Η Αθήνα είναι αγάπη».....	48
Εικόνα 5. Πανό παρέμβασης στο Athens Pride 2023.	49
Εικόνα 6. Πικέτα παρέμβασης στο Athens Pride 2023.	50
Εικόνα 7. Πικέτα παρέμβασης στο Athens Pride 2023 (2).	50
Εικόνα 8. Πικέτα παρέμβασης στο Athens Pride 2023 (3).	51
Εικόνα 9. Πικέτα παρέμβασης στο Athens Pride 2023 (4).	52
Εικόνα 10. Οδός Zackie Oh.	55
Εικόνα 11. «Δικαιοσύνη για τον Κώστα Μανιουδάκη».	56
Εικόνα 12. «All men can be husbands».	60
Εικόνα 13. Παλαιστινιακές σημαίες στο 2 ^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ.	72
Εικόνα 14. Σελίδα από το zine στο πλαίσιο του εργαστηρίου του 2ου Λεσβιακού Φεμινιστικού Φεστιβάλ.	74
Εικόνα 15. Tote bag στο Beaver.	78

Διαδικτυακή έρευνα

Εικόνα 16. Το λογότυπο του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας – Athens Pride.	88
Εικόνα 17. Ανακοίνωση του Athens Pride αναφορικά με την εκδίωξη αστυνομικών από το Athens Pride 2017.	89
Εικόνα 18. Ανάρτηση του Athens Pride σχετικά με τη μετακίνηση της τοποθεσίας της κεντρικής ημέρας του Athens Pride.	90
Εικόνα 19. Ανάρτηση της Δράσης Αστυνομικών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου σχετικά με την παρουσία τους στο Athens Pride 2023.	91
Εικόνα 20. Ανάρτηση του πρωθυπουργού με αφορμή τη Διεθνή Ημέρα κατά της ομοφοβίας, τρανσφοβίας, αμφιφοβίας.	91
Εικόνα 21. Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο εξώφυλλο του περιοδικού Antivirus	92
Εικόνα 22. Αναδημοσίευση ανάρτησης του Orlando LGBT από το Athens Pride στο Instagram σχετικά με την είσοδο ακροδεξιών κομμάτων στη Βουλή μετά τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών.	94
Εικόνα 23. Ανάρτηση δημοσίευσης από το Athens Pride στο Instagram σχετικά με τη στήριξη στην Πρωτοβουλία Ηρακλείου για ένα αυτοοργανωμένο Pride, έπειτα από κάλεσμα φασιστών	

σε συγκέντρωση διαμαρτυρίας ενάντια στο αυτοοργανωμένο Pride του Ηρακλείου.	95
Εικόνα 24. Διοργάνωση πορείας από το Athens Pride έπειτα από δήλωση του Αχιλλέα Μπέου.	95
Εικόνα 25. Ανάρτηση του Athens Pride στο Instagram από την πορεία «παραγωγής ΛΟΑΤΚΙ».	96
Εικόνα 26. Ανάρτηση του Athens Pride στο Instagram από την πορεία «παραγωγής ΛΟΑΤΚΙ».	97
Εικόνα 27. «Καπιταλισμός στο Pride».	100
Εικόνα 28. Ανάρτηση δημοσίευσης στο Instagram από τη σελίδα «mrahalakias_» σχετικά με το Athens Pride 2023.	101
Εικόνα 29. Meme για το Athens Pride από τη σελίδα «naieisaimisogynis».	102
Εικόνα 30. Ανάρτηση ιστορίας στο Instagram από το λογαριασμό «naieisaimisogynis» σχετικά με το Athens Pride 2023.	103
Εικόνα 31. Σύνθημα σε αφίσσα της Aegean στο μετρό της Αθήνας.	104
Εικόνα 32. Ανάρτηση δημοσίευσης στο Instagram από το λογαριασμό «skatopostarontas» σχετικά με το Athens Pride 2023.	104
Εικόνα 33. Meme από τη σελίδα «mamanaparotokinitosounapaixo».	106
Εικόνα 34. Δημοσίευση στο Instagram σχετικά με το ροζ ξέπλυμα στο Athens Pride.	107
Εικόνα 35. Ανάρτηση ιστορίας στο Instagram από το λογαριασμό «gynaikeskarieras» σχετικά με το Athens Pride 2023.	108
Εικόνα 36. Ανάρτηση ιστορίας στο Instagram από το λογαριασμό «gynaikeskarieras» σχετικά με το Athens Pride 2023.	109

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία μελετά τους τρόπους με τους οποίους εντοπίζονται μορφές κανονικοποιήσεων και διερευνά την πιθανότητα ύπαρξης αντιστάσεων σε αυτές σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους της Αθήνας με εστίαση στο Athens Pride κατά το έτος 2023. Λαμβάνοντας υπόψη την αποριζοσπαστικοποίηση κουήρ κινημάτων και θεσμικών Pride τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό, με την ταυτόχρονη ανάδυση ομοκανονικών και ομοεθνικιστικών πλεγμάτων ως κυρίαρχες εθνικές αφηγήσεις, επιχειρείται να αναζητηθεί στο συγκείμενο της Αθήνας η πιθανότητα ρωγμών και διασαλεύσεων στις προαναφερθείσες νοήσεις. Τα παραπάνω γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας μέσω επερωτήσεων σχετικά με έμφυλες επιτελέσεις, σχεσιακότητες και εθνικά ιδεολογήματα. Συγχρόνως, εξετάζονται στα αντίστοιχα πλαίσια οι όψεις κανονικοποίησης που συναντώνται και οι ενδεχόμενες συνδηλώσεις που αυτές φέρουν. Μεθοδολογικά, επιλέγεται η μελέτη σχετικών θεωρητικών και εμπειρικών κειμένων, καθώς και η διεξαγωγή πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας με συνδυασμό μεθόδων κατά το διάστημα 2023-2024. Συγκεκριμένα, έλαβαν χώρα έντεκα επισκέψεις επιτόπιας έρευνας στο πεδίο με συμμετοχική και απλή παρατήρηση. Παράλληλα, διενεργήθηκε έρευνα στον λόγο του διαδικτύου και συλλέχθηκαν εικόνες με μία κριτική σκοπιά. Τέλος, πραγματοποιήθηκαν τρεις ημιδομημένες συνεντεύξεις. Η έρευνα υποστηρίζει ότι όψεις κανονικοποιήσεων και οι αντιστάσεις σε αυτές δεν ακολουθούν μία γραμμική πορεία, αλλά αντιθέτως μεταλλάσσονται, συναντώνται και ενδεχομένως εκπλήσσουν.

Λέξεις κλειδιά: Athens Pride, Φεστιβάλ Υπερηφάνειας, κανονικοποίηση, αντίσταση, ΛΟΑΤΚΙ+ χώροι

Abstract

This thesis studies the ways in which forms of normalization are identified and explores the possibility of the existence of resistance to them in LGBT(Q)IA+ spaces in Athens, with a focus on Athens Pride, 2023. Taking into account the de-radicalization of queer movements and institutional Pride, both in Greece and abroad, with the simultaneous emergence of homonormative and homonationalist grids as dominant national narratives, it attempts to seek in the context of Athens the possibility of cracks and disruptions in the aforementioned norms. The above are elaborated through questions on gendered performances, relationalities and national ideologies, while at the same time the aspects of normalization encountered and the possible connotations they carry are examined in the respective contexts. Methodologically, the study of relevant theoretical and empirical texts is chosen, as well as the conduct of primary qualitative research using a combination of methods between 2023 and 2024. Specifically, eleven fieldwork visits took place in the field using participant and simple observation. In addition, the research included an exploration of internet material engaging with Athens Pride and images were collected from a critical perspective. Finally, three semi-structured interviews were conducted. The research argues that aspects of normalizations and resistances to them do not follow a linear path, but instead change, meet and occasionally unfold surprisingly.

Keywords: Athens Pride, Pride Festivals, normalization, resistance, LGBTQI+ spaces

Εισαγωγή – Θεωρητική πλαισίωση

Εισαγωγή

Πώς ορίζεται ένας ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ¹ χώρος; Καταρχάς υπάρχει; Η Formby (2017, όπως αναφέρεται στο Formby, 2023) αναγιγνώσκει το Pride και τις εκδηλώσεις του ως δυνάμει μορφές ΛΟΑΤ χώρων στο συγκείμενο του Ην. Βασιλείου. Οι Μπερλάντ και Ουόρνερ (2023, σ. 284) με μικρότερη εστίαση του φακού τους υποστηρίζουν ότι «ο κουίρ κόσμος είναι ένας χώρος με εισόδους, εξόδους, μη συστηματοποιημένες γραμμές γνωριμίας, ορίζοντες που αποτελούν προϊόντα προβολής, χαρακτηριστικά παραδείγματα, εναλλακτικές διαδρομές εμπόδια, ασύμμετρες γεωγραφίες», δίνοντας την αίσθηση ότι οι ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώροι, αντίστοιχα, δεν αποτελούν κάτι το συμπαγές ή αμετάβλητο, αντιθέτως, μετασχηματίζονται και συνδιαμορφώνονται μέσω πρακτικών. Πράγματι, στην περίπτωση της Αθήνας, η οποία και μελετάται, ο Μαρνελάκης (2014) παρατηρεί, για παράδειγμα, σχετικά με το δημόσιο σεξ μεταξύ ανδρών, ότι παράγει νέους χώρους, προσφέροντας τη δυνατότητα νέων νοήσεων της χωρικότητας, πέρα από τις κανονιστικές κατηγορίες.

Συγχρόνως, στην Αθήνα, από το 2005 κάθε έτος διενεργείται το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας – Athens Pride. Ένας θεσμός, ο οποίος τόσο στο συγκείμενο των Η.Π.Α. (Ferguson, 2019/2021), όσο και στο ελληνικό, φαίνεται να αποριζοσπαστικοποιείται μέσω της αποσιώπησης και της αορατότητας, από τη μία, των πολυσύνθετων σχέσεων εξουσίας, ιεραρχιών και οικονομικών συστημάτων που συντείνουν στις διακρίσεις, σε συνδυασμό, από την άλλη, με την ανάδυση επιπρόσθετων καταναλωτικών αναγκών και επιλογών στην νεοφιλελεύθερη πραγματικότητα. Ταυτοχρόνως, ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιώματα παρατηρείται συστηματικά

¹ Η παρούσα διπλωματική εργασία ξεκίνησε τη διαδρομή της με το ακρωνύμιο ΛΟΑΤΚΙ+ στον τίτλο και στο σώμα της ως κύρια επιλογή. Κατά τη διάρκεια της έρευνας, λόγω του ότι συναντήθηκε το «Α» (προσδιορίζει τις ταυτότητες ασέξουαλ, άφυλο) του ακρωνυμίου στο υλικό, αλλά και προς αποφυγή αίσθησης αποκλεισμών, επιλέχθηκε η χρήση του ακρωνυμίου ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+, παρόλο που δεν είναι σύνθετος στο ελληνικό συγκείμενο, ως μια πρόθεση ορατότητας, λαμβάνοντας, βέβαια, υπόψη την αδυναμία ελέγχου της πορείας των διαφόρων κατηγοριών ταυτοτήτων στον λόγο (Μπάτλερ, 1993/2008). Παράλληλα, επιλέγεται η χρήση του «κουήρ» σε παρένθεση, καθώς εντοπίζονται διαφορές ως προς τα είδη υποκειμένων που εμπεριέχονται στο ακρωνύμιο, τις πολιτικές των ταυτοτήτων που αυτά συντηρούν ή όχι, αλλά αφήνεται, συγχρόνως, η πιθανότητα συνύπαρξης ή συνομιλίας των φαινομενικά αντικρουόμενων αυτών πολιτικών χώρων (Μάζη, 2023, σ. 30). Επιπλέον, στο σύνολο της εργασίας, σεβόμενη την επιλογή του εκάστοτε υποκειμένου ή θεσμού, το ακρωνύμιο διατηρεί την αντίστοιχη μορφή που εφαρμόζεται ανά περίπτωση.

να εργαλειοποιούνται από κυβερνήσεις, σε μία χρονικότητα που τα κεκτημένα ή οι διεκδικήσεις αυτών συμμορφώνονται στις ετεροκανονικές κοινωνικές προσταγές συνυφαίνοντας ομοκανονικά² και ομοεθνικιστικά³ πλαίσια (Puar, 2015, Χαλκιά, 2012).

Λαμβάνοντας υπόψη την πολυσυνθετότητα των ΛΟΑΤ(ΚΙ)Α+ χώρων – και με την προσέγγιση του χώρου ως είδος χωρικότητας, μη σταθερής, ρευστής και δυνάμει απρόβλεπτης – στην παρούσα διπλωματική εργασία, επιχειρείται αυτοί να αναζητηθούν στην πόλη της Αθήνας εστιάζοντας στο Athens Pride την περίοδο 2023-2024, με κεντρικό εγχείρημα να αποτελεί η διερεύνηση της ύπαρξης διασαλεύσεων και ρωγμών σε ένα φεστιβάλ, όπου στοιχεία ομοκανονικότητας και ομοεθνικισμού εντοπίζονται ποικιλοτρόπως. Με τον όρο ομοκανονικότητα, αναφερόμαστε στην αφομοίωση ετεροκανονιστικών ιδεολογιών και πρακτικών σε μη ετεροφυλόφιλα πλαίσια, όπως ο γάμος ή η οικογένεια. Αντιστοίχως, στο παρόν εγχείρημα, ο ομοεθνικισμός αφορά κατ' αρχάς στην «αποδοχή» ΛΟΑΤ(ΚΙ)Α+ υποκειμένων είτε μέσω ενός φιλικού προς αυτά δημόσιου λόγου, είτε μέσω της αναγνώρισης δικαιωμάτων, ενόσω κυριαρχεί ένας συντηρητικός εθνικός λόγος ή/και δικαιολογούνται ιμπεριαλιστικές πολιτικές έως και γενοκτονίες, όπως στην περίπτωση του Ισραήλ με την Παλαιστίνη.

Για παράδειγμα, στο Athens Pride, όπου ο Παρθενώνας δεσπόζει στην οπτική του ταυτότητα ή αστυνομικοί φέρονται να συμμετέχουν στην κεντρική παρέλαση του φεστιβάλ, είναι εφικτό η ορατότητα ίντερσεξ υποκειμένων ή το κάλεσμα σε πορείες από πλευράς διοργάνωσης να ιδωθούν ως διασαλεύσεις στο συμπαγές πλαίσιο ομοκανονικότητας και ομοεθνικισμού που διακρίνει το Athens Pride και αν ναι, πώς; Ή τέτοιες και αντίστοιχες δράσεις εμμένουν σε μία επιφανειακή ανάγνωση των ζητημάτων που άπτονται, εξακολουθώντας να μην καταδεικνύουν τους μηχανισμούς του καπιταλισμού και τις ιεραρχίες του ζεύγους έθνους-φυλής, ώστε να τους αποδώσουν τις ανάλογες ευθύνες για τις διακρίσεις που υφίστανται τα ΛΟΑΤ(ΚΙ)Α+ υποκείμενα; Επιπλέον, δύναται ένα θεσμικό Pride να επαναριζοσπαστικοποιηθεί ή οι

² Ως ομοκανονικότητα ορίζεται από τη Χαλκιά «η συνυπογραφή ετεροκανονιστικών προτύπων και αξιών σε μη ετεροφυλόφιλα συγκείμενα» (Χαλκιά, 2012, σ. 220, 221).

³ Για έναν ορισμό του ομοεθνικισμού, βλ. σελ. 21.

ουσιαστικές ρήξεις εντοπίζονται στην αυτοοργάνωση; Μεθοδολογικά, τα παραπάνω ερωτήματα διερευνώνται μέσω μελέτης διεθνών και εγχώριων βιβλιογραφικών πηγών, επιτόπιας έρευνας σε εκδηλώσεις του Athens Pride και άλλες, με την ανάλυση λόγου σε διαδικτυακό υλικό σχετικό με το Athens Pride, καθώς και τη διεξαγωγή συνεντεύξεων.

Θεωρητική πλαισίωση

Η συγγραφή του παρόντος κεφαλαίου κρίθηκε σκόπιμη με στόχο τον ορισμό ενός πλαισίου, εντός του οποίου αναπτύσσεται η συγκεκριμένη έρευνα, ώστε να καταδειχθεί με σαφήνεια το θεωρητικό υπόβαθρο, το οποίο θέτει τη βάση για την εκκίνηση της διαδρομής της παρούσας έρευνας. Οι κάτωθι θεωρίες και μελέτες, προερχόμενες από τον μεταδομισμό, τις πολιτισμικές σπουδές, την κουήρ και την κριτική θεωρία, μας καθοδηγούν τόσο για την επιλογή των επιστημονικών άρθρων και μονογραφιών στο κεφάλαιο της βιβλιογραφικής επισκόπησης, όσο και στη μετέπειτα ποιοτική ανάλυση και συζήτηση των αποτελεσμάτων της τελευταίας.

Μεταδομιστική φεμινιστική θεωρία. Κατά τη δεκαετία του 1980 οι επερωτήσεις ως προς την κατηγορία «γυναίκα»⁴ δεσπόζουν στον φεμινιστικό λόγο, ενώ η πολιτική της ταυτότητας γίνεται, επίσης, αντικείμενο κριτικής από τη φεμινιστική θεωρία. Είναι η εποχή όπου, «το φύλο δεν εννοιολογείται ούτε ως στατική οντολογία ούτε απλώς ως κοινωνικό επίτευγμα: ούτε ως κάτι που το υποκείμενο είναι ούτε ως κάτι που το υποκείμενο έχει» (Αθανασίου, 2006, σ. 89). Κατά τη δεκαετία αυτή του 1980 η φεμινιστική θεωρία συναντά τον μεταδομισμό, αμφισβητούνται οι δομικές διπολικές αντιθέσεις και η δυτική θετικιστική επιστημολογία δέχεται κριτική (Αθανασίου, 2006). Σύμφωνα με τη Χαλκιά (2011) ο μεταδομισμός αποτελεί πολυσύνθετο και ανομοιογενές θεωρητικό έδαφος, το οποίο σε σχέση με το φύλο υποβάλλει σε κριτική έννοιες, όπως η ουσία, η οικουμενικότητα, η φυσικότητα, ενώ ταυτόχρονα ξεπροβάλλουν «η παραγωγή του υποκειμένου διαμέσου της εξουσίας και η ανάδειξη του λογοθετικού (discursive) χαρακτήρα των κοινωνικών σχέσεων» (Χαλκιά, 2011, σ. 12). Οι μεταδομιστικές προσεγγίσεις αμφισβητούν την έννοια της «αυθεντίας» και τυχόν ουσιοκρατικές θέσεις που τη συνοδεύουν, προτείνοντας την ύπαρξη προσεγγίσεων αντί της «αλήθειας» (Χαλκιά, 2011).

Η Butler (1990, 2009) με το έργο σταθμό στη φεμινιστική και κουήρ θεωρία, *Αναταραχή φύλου*, αμφισβητεί τη φυσικότητα στην κατηγορία του βιολογικού

⁴ Από το 1851 η Sojourner Truth κατά την ομιλία της στη σύσκεψη για τα γυναικεία δικαιώματα στο Οχάιο διερωτήθηκε σχετικά με την ταυτότητα «γυναίκα», στην οποία ως μαύρη, πρώην σκλάβα ένιωθε ότι δε χωράει. Χαρακτηριστικό σημείο από την ομιλία της: «Αυτός ο άντρας εκεί λέει ότι οι γυναίκες χρειάζονται βοήθεια για να ανέβουν στις άμαξες, να τις σηκώνουν στα χαντάκια και να έχουν τις καλύτερες θέσεις – δεν είμαι εγώ γυναίκα;» (Haraway, 2006, σ. 432).

φύλου, κρίνοντάς το τελευταίο ως πολιτισμικά κατασκευασμένο, ως μία επίσης κοινωνικά έμφυλη κατηγορία. Αναπτύσσει τη θεωρία της γύρω από την έννοια της επιτελεστικότητας υποστηρίζοντας ότι οι πράξεις, οι χειρονομίες και οι επιθυμίες είναι επιτελεστικές, δεδομένου ότι η ουσία, την οποία επικαλούνται είναι κατασκευασμένη λογοθετικά (Butler, 1990, 2009).

Υποκειμενοποίηση – αποκειμενοποίηση. Ο Foucault (1991) αναζητώντας τους διαφορετικούς τρόπους υποκειμενοποίησης του ανθρώπινου εντοπίζει δύο σημασίες στην έννοια «υποκείμενο»: «το υποταγμένο υποκείμενο στον άλλο μέσω του ελέγχου και της εξάρτησης και το υποκείμενο προσκολλημένο στην ίδια του ταυτότητα μέσω της συνείδησης ή της αυτογνωσίας» (Foucault, 1991, σ. 81). Η Braidotti (1994/2014) επεξεργαζόμενη τη σκέψη του Foucault σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση του υποκειμένου υπογραμμίζει τις «πρακτικές αποκλεισμού ή διαχωρισμού», οι οποίες αναφέρονται σε τεχνικές αυτοπειθαρχίας και συσχέτισης, που στόχο έχουν την πειθαρχία του υποκειμένου, ώστε το τελευταίο να είναι πειθήνιο, παραγωγικό και αναπαραγωγικό. Παράλληλα, σημειώνεται ότι η εξουσία για τον Foucault κατέχει κεντρικό ρόλο στη δημιουργία των υποκειμένων, ενώ το σώμα βρίσκεται στο στόχαστρο των μηχανισμών επιτήρησης και πειθαρχίας (Braidotti, 1994/2014).

Διατηρώντας το νήμα της παραγωγής υποκειμένων και αποκλεισμών, η Butler (1993/2008) τοποθετείται σχετικά στο έργο της *Σώματα με σημασία*. Στην εισαγωγή της ελληνικής έκδοσης σημειώνεται: «Πώς γίνεται κάποια σώματα να έχουν μεγαλύτερη σημασία από άλλα [...] πώς γίνεται να απολαμβάνουν μια νομιμότητα που δεν αναγνωρίζεται σε άλλα;» (Αθανασίου, 2008, σ. 9). Στο ίδιο έργο η Butler (1993/2008) στη δική της εισαγωγή αναφέρεται σε μία μήτρα αποκλεισμού μέσω της οποίας δημιουργούνται τα υποκείμενα, προϋπόθεση για την ύπαρξη των οποίων αποτελεί η παραγωγή αποκείμενων όντων. Η οριοθέτηση, επομένως, των υποκειμένων, προκύπτει μέσω αυτών των «μη κατοικήσιμων ζωνών», έσω των οποίων εγγράφονται τα αποκείμενα (Butler, 1993/2008). Στις πρακτικές κατά τις διαδικασίες συντέλεσης των διαδικασιών αυτών του αποκλεισμού η Χαλκιά (2011) αναγιγνώσκει την ύπαρξη αναπόφευκτων βιαιοτήτων.

Διαθεματικότητα. Ο όρος «διαθεματικότητα» εισήχθη από την Kimberlé Crenshaw το 1989 σε μια προσπάθεια ανάδειξης της αναγκαιότητας ενός εργαλείου, το οποίο δε θα αντιμετωπίζει το φύλο και τη φυλή ως αποκλειόμενες κατηγορίες εμπειρίας και ανάλυσης (Crenshaw, 1989). Αφορμώμενη από μία δικαστική υπόθεση μαύρων γυναικών εργατριών/εργαζόμενων, η Crenshaw εντόπισε πως διακρίσεις λόγω φύλου και φυλής αναγνωρίζονταν μεμονωμένα και όχι συνδυαστικά, δημιουργώντας επιπλέον διακρίσεις στα υποκείμενα, στα οποία πολλαπλές καταπιέσεις διασταυρώνονται. Πράγματι, λέγεται ότι «οι μαύρες λεσβίες φεμινίστριες αποτελούν το αρχέτυπο της “διαθεματικότητας”», καθώς βιώνουν εκείνες τις πολλαπλές καταπιέσεις αλληλένδετα (Τεφλόν, 2023, σ. 16).

Σύγχρονες μελέτες, βέβαια, αναδεικνύουν ένα φεμινιστικό προβληματισμό γύρω από την έννοια της διαθεματικότητας (Ζαβού, 2021). Ενώ η τελευταία «περιγράφει και αναφέρεται στα πολλαπλά, αλληλεξαρτώμενα και συναρθρωμένα συστήματα ιεράρχησης, καταπίεσης και προνομίων, όπου συγκροτούνται τα κοινωνικά υποκείμενα» (Ζαβού, 2021, σ. 57), υποστηρίζεται μεταξύ άλλων ότι ενέχει κινδύνους λεύκανσης και οικειοποίησης, δεδομένης της ευρείας της διάδοσης, καθώς χρησιμοποιείται από διεθνείς οργανισμούς (Ο.Η.Ε., Ε.Ε.), εθνικές επιτροπές και λευκές φεμινίστριες, ενώ αποσιωπάται το φυλετικό πρόσημο, η μαύρη ιστορία του όρου και τα αποικιοκρατικά συγκείμενα στα οποία αναπτύσσονται οι αναλυόμενες ταυτότητες (Ζαβού, 2021).

Μια ψηφίδα για το πώς η διαθεματικότητα ενυπάρχει στη ζωή των υποκειμένων στο ελληνικό συγκείμενο αποτυπώνεται με ενδιαφέροντα τρόπο στη μελέτη της Μάζη (2023) αναφορικά με τη συγκρότηση ενός ΛΟΑΤ(Κ)Ι⁵ «εμείς» έπειτα από τη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου. Άτομο που συμμετείχε στις συνεντεύξεις κατά τη διάρκεια της έρευνάς της και σχετικά με τη διαθεματικότητα στο ελληνικό συγκείμενο αναφέρει:

Δεν είναι η διαθεματικότητα έτσι όπως θα την έλεγες σε μία ομιλία ακαδημαϊκού τύπου. Είναι ότι τη διαθεματικότητα όταν τη ζεις σου προσθέτει επίπεδα απαξίωσης στη ζωή σου και αυτό από ένα σημείο και μετά μπορεί να καταλήξει σε τέτοια επίπεδα απαξίωσης. (Μάζη, 2023, σ. 94)

⁵ Διατηρείται το ακρωνύμιο, όπως το χρησιμοποιεί η Μάζη (2023).

Στο παραπάνω παράθεμα, αφενός, υποστηρίζεται με εύστοχο τρόπο το καθόλα πραγματικό γεγονός ότι έννοιες επεξεργαζόμενες σε ακαδημαϊκά/θεωρητικά συγκείμενα αφορούν ανθρώπινες – και όχι μόνο – ζωές ή/και την απώλεια των τελευταίων. Αφετέρου, εντοπίζεται μία ενδεχομένη μορφή του πώς η θεωρία και το κίνημα δύνανται να διαπλέκονται και να συνομιλούν (Αποστολέλλη & Χαλκιά, 2012).

Κεντρικούς άξονες του υποκεφαλαίου που προηγήθηκε αποτέλεσαν όλες εκείνες οι έννοιες, οι οποίες, θα λειτουργήσουν ως ένα έδαφος ανάπτυξης της παρούσας έρευνας. Η μεταδομιστική φεμινιστική θεωρία διατελεί βασικός «οδηγός» γύρω από τον οποίο, επιλέγονται οι βιβλιογραφικές πηγές, σχεδιάζεται η πρωτογενής έρευνα και ερμηνεύονται τα αποτελέσματα, μέσω ενός πρίσματος αμφισβήτησης ουσιοκρατικών αφηγημάτων και δίπολων σε ζητήματα αναφορικά με το φύλο και τη σεξουαλικότητα. Ο τρόπος, παράλληλα, με τον οποίο παράγονται υποκείμενα και αποκείμενα θα απασχολήσει την έρευνα αυτή στην αναζήτηση του ποια και με ποιους τρόπους λογίζονται ως υποκείμενα ή όχι στο υπό μελέτη πεδίο, σε μία κατεύθυνση ανατάραξης του «κανονικού». Τέλος, στην ανάλυση που ακολουθεί, λαμβάνεται υπόψη η θεσιακότητα των υποκειμένων, καθώς και το πώς η διαθεματικότητα δύναται να δημιουργεί πολλαπλές διακρίσεις και καταπιέσεις μέσω των ταξικών, έμφυλων και φυλετικών χαρακτηριστικών που τα υποκείμενα φέρουν, με μία κριτική διάθεση, βέβαια, στη χρήση του όρου.

Στην κατεύθυνση ολοκλήρωσης του κεφαλαίου της εισαγωγής – θεωρητικής πλαισίωσης και με ένα φακό στο περιεχόμενο της μελέτης, σημειώνεται ότι ως ευρύτερο ερευνητικό πλαίσιο της παρούσας έρευνας νοείται εκείνο, το οποίο χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση στοιχείων «αντίστασης» και στα μύχια του κοινωνικού σώματος, με την πιο εξειδικευμένη έννοια μίας επιτελεστικότητας ή/και σχεσιακότητας (Halkias 2019) ή/και κριτικής θέασης έμφυλων πραγματικοτήτων που να διασαλεύουν κεντρικούς πυλώνες του τώρα στην Ελλάδα. Αυτοί αφορούν την έννοια του φύλου ή της συλλογικής πολιτικής δράσης ή «απλά» του ανθρώπινου, καθώς και εγγραφές στο κοινωνικό πεδίο με τρόπους που αντιστοιχούν με το πώς εγγραφόταν δυνάμει η ίδια η Ζάκι, ο ίδιος ο Ζακ (Χαλκιά, 2020). Ομοίως, εντάσσεται εντός του ερευνητικού πλαισίου η επιθυμία ιχνηλάτησης στοιχείων από τις κοινωνικές δυναμικές «κανονικοποίησης», οι οποίες, αν και απροσδόκητα στο

έδαφος του Athens Pride, ωστόσο, ενδέχεται να συνδέονται με το ποικιλόμορφο στερέωμα των δυνάμει βίαιων εθνικών υποκειμένων «νοικοκυραίοι» (Χαλκιά, 2019, 2020). Θα ήταν εφικτό, δηλαδή, υποκείμενα εμποτισμένα με έναν βίαιο εθνικό λόγο να υποστηρίζουν το Athens Pride ή/και να συμμετέχουν σε αυτό; Αν ναι, τι θα συνδήλωνε το γεγονός αυτό;

Βιβλιογραφική επισκόπηση

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται μέσω της μελέτης διεθνών και εγχώριων επιστημονικών άρθρων και κεφαλαίων η αναζήτηση μορφών κανονικοποίησης και αντιστάσεων σε Φεστιβάλ Υπερηφάνειας διεθνώς ή/και σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους εν γένει. Θα ήθελα να σημειώσω ότι το εκάστοτε συγκείμενο κρίνεται απαραίτητο να ληφθεί υπόψη, ώστε να δύναται να αναγνωστεί μία ενέργεια ως κανονικοποιημένη ή ανατρεπτική. Οι όροι, επομένως, «κανονικοποίηση» και «αντίσταση», όπως επισημαίνεται και στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας, δεν χρησιμοποιούνται σε υποθέσεις «οικουμενικότητας». Για παράδειγμα, όπως αναφέρεται κάτωθι, παρατηρήθηκε θεσμικές διοργανώσεις Φεστιβάλ Υπερηφάνειας να θεώνται ως αντίσταση δεδομένης της απαγόρευσής τους από κρατικούς θεσμούς, κάτι που σε άλλα συγκείμενα να κρίνεται ως έκφραση κανονικοποιητικών κοινωνικών δυνάμεων.

Μορφές κανονικοποίησης σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους και Φεστιβάλ Υπερηφάνειας

Ο Ferguson (2019/2021) στο έργο του *Το μονοδιάστατο κουίρ* υποστηρίζει ότι η αποσιώπηση του πολυδιάστατου χαρακτήρα της εξέγερσης του Stonewall έθεσε τις βάσεις για την αποπολιτικοποίηση του κουήρ, μέσω του φιλελευθερισμού, της αφομοίωσης, της ανάπλασης, της αστυνομικής βίας και της κανονιστικότητας. Καταδεικνύει, επίσης, με σαφήνεια τους τρόπους με τους οποίους ο καπιταλισμός δύναται -και αποδεικνύεται ότι το πράττει- να εκμεταλλεύεται ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ διεκδικήσεις ή/και κερτημένα με στόχο το κέρδος, όπως στην περίπτωση σχεδίων ανάπλασης, όπου χρησιμοποιείται «η κουίρ δημιουργικότητα για το καλό της αγοράς» (Ferguson, 2019/2021, σ. 125). Αντίστοιχες μορφές κανονικοποίησης γίνονται αντιληπτές σε εταιρείες με τη μορφή παροχών για ομόφυλους συντρόφους ή στην εφεύρεση εργαλείων μέτρησης οικονομικών προοπτικών, όπως ο «Γκέι Δείκτης», εγχειρήματα, τα οποία αναγιγνώσκονται από τον Ferguson ως μετατροπές του κουήρ σε «έναν βοηθό παρά έναν αντίπαλο των καπιταλιστικών οικονομικών σχηματισμών» (Ferguson, 2019/2021, σ. 127).

Εκφάνσεις των παραπάνω εντοπίζονται βιβλιογραφικά στη Βόρεια Αμερική, την Ευρώπη, το Ισραήλ κ.α., σε μεγαλύτερη έκταση κατά τη διεξαγωγή των Φεστιβάλ

Υπερηφάνειας και τους μήνες εορτασμού τους. Οι θέσεις αυτές ενισχύονται και από τους ισχυρισμούς της Πουάρ, η οποία εισήγαγε τον όρο του ομοεθνικισμού, αναφερόμενη «στη χρήση της “αποδοχής” των γκέι και λεσβιακών υποκειμένων και της “ανοχής” σε αυτά, ως βαρόμετρο για την αξιολόγηση της νομιμότητας και των δυνατοτήτων της εθνικής κυριαρχίας» (Πουάρ, 2013/2022, σ. 192) . Η ίδια υποστηρίζει ότι αφηγήματα περί προόδου αναφορικά με ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιώματα εκμεταλλεύονται φυλετικοποιημένους και σεξουαλικοποιημένους άλλους, όπως τον παλαιστινιακό λαό, για την ενίσχυση των θέσεων τους, (Πουάρ, 2013/2022), ενώ ταυτόχρονα αναγιγνώσκει το ροζ ξέπλυμα⁶ ως δικαιολογία για επεκτατική/φυλετική/εθνική βία (Πουάρ, 2013/2022).

Η Χαλκιά (2012, 2021) έχοντας μελετήσει σχετικά ζητήματα υποστηρίζει ότι κυρίαρχοι λόγοι αναφορικά με ΛΟΑΤ δικαιώματα τείνουν να περιορίζονται σε δικαιώματα κατανάλωσης, τα οποία εξυπηρετούν το κεφάλαιο και τον καπιταλισμό, παρά πολιτικά δικαιώματα. Με τον τρόπο αυτό, αναδεικνύεται η προβληματική της ομοκανονικότητας, η οποία κατά την Λίσα Ντάγκαν (2013, όπως παρατίθεται στο Χαλκιά, 2012) «διασπά της ΛΟΑΤ κοινότητες δημιουργώντας ιεραρχίες “αξιοσύνης”, όπου προμοδοτείται μια εγγύτητα με τα ετεροκανονιστικά πρότυπα και εκτιμάται πώς τα άτομα που τα μιμούνται καλύτερα είναι εντέλει περισσότερο άξια για “ίσα” δικαιώματα από άλλα.» (Χαλκιά, 2012, σ. 223). Οι μηχανισμοί με τους οποίους λειτουργεί η ομοκανονικότητα θα μπορούσε να λεχθεί ότι αντανakλώνται, σε μια παράλληλη διαδρομή, στις θέσεις του Foucault (1991) αναφορικά με τις στρατηγικές αντιμετώπισης, όπου τονίζει ότι αυτές επιδιώκουν να μετατραπούν σε σχέσεις

⁶ Ο όρος «ροζ ξέπλυμα» έχει τις ρίζες του στο «λευκό ξέπλυμα», φράση που χρησιμοποιούσαν τον 17^ο αι. για την απόκρυψη εγκλημάτων ή την αθώωση μέσω της απόκρυψης στοιχείων (Blackmer, 2019). Κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Ναζί υποχρέωναν τους ομοφυλόφιλους άνδρες να φορούν ανεστραμμένα ροζ τρίγωνα, κάτι που επανοικειοποιήθηκε αργότερα από την ΛΟΑΤ ακτιβιστική ομάδα ACT-UP (Blackmer, 2019). Στη συνέχεια, κατά τη δεκαετία του '80 το λογότυπο με τη ροζ κορδέλα χρησιμοποιήθηκε από τις εταιρίες ως ένδειξη ευαισθητοποίησης και στήριξης ασθενών και επιζωσών καρκίνου του μαστού (Blackmer, 2019). Πολλές εταιρίες χρησιμοποίησαν το λογότυπο αυτό για την ενίσχυση των πωλήσεων τους, αλλά έρευνες αποκάλυψαν ότι ορισμένα από τα προϊόντα τους περιείχαν καρκινογόνες ουσίες υπεύθυνες για τον καρκίνο του μαστού. Ακολούθως, το 1985 η ομάδα Breast Cancer Action (BCA) ονόμασε την εξαπάτηση αυτή «ροζ ξέπλυμα». Στο σήμερα η Πουάρ (2013, 2022, σ. 200) αποδίδει το «ροζ ξέπλυμα» ως «την πρακτική ενός έθνους να συγκαλύπτει ή να αποσπά την προσοχή από τις πολιτικές των διακρίσεων απέναντι σε ορισμένους πληθυσμούς μέσα από τη θορυβώδη διακήρυξη των γκέι δικαιωμάτων για κάποιους/-ες λίγους/-ες».

εξουσίας, είτε μέσω της συμμόρφωσης στη γραμμή ανάπτυξης, είτε μέσω συγκρουσιακών αντιστάσεων.

Σε ό,τι αφορά τα Φεστιβάλ Υπερηφάνειας σε διεθνές επίπεδο, ο McCartan (2022) ερευνώντας τις εκδηλώσεις του Pride της Γλασκόβης, χρησιμοποιεί το φαινόμενο της ομοκανονικότητας ως αναλυτικό εργαλείο, ώστε να διαφωτίσει στο εν λόγω συγκείμενο τη συνθετότητα με την οποία αυτή παράγεται ή πυροδοτεί αντιστάσεις. Στο πλαίσιο αυτό, δίνεται σημασία στην έννοια του χώρου και πώς αυτός δύναται να προσληφθεί ως ομοκανονικός από ΛΟΑΤ⁷/κουήρ ομάδες. Πραγματοποιώντας έρευνα σε δύο ΛΟΑΤ ομάδες, οι οποίες διοργανώνουν ξεχωριστά Pride στη Γλασκόβη της Σκωτίας, υποστηρίζει ότι η ομοκανονικότητα της Γλασκόβης σχετίζεται άμεσα με την πολιτική που εφαρμόζεται στους χώρους, την εμπορευματοποίησή τους, αλλά και τη συμπερίληψη/αποκλεισμό κουήρ ατόμων από αυτούς (McCartan, 2022). Ένα επιπλέον ζήτημα που ανακύπτει συχνά στην έρευνα, αλλά και τον δημόσιο λόγο σχετικά με μορφές κανονικοποίησης στα Φεστιβάλ Υπερηφάνειας, είναι η ύπαρξη αστυνομικών υπαλλήλων ως διαδηλωτών ή υπερασπιστριών/-ών των γκέι ελευθεριών και της ομοκανονικής ζωής. Η Russell (2018), συγκεκριμένα, παρουσιάζοντας την αστυνομία ως καπιταλιστικό φυλετικό φαινόμενο, αναδεικνύει την παγίδα εγκαθίδρυσης μιας αντι-ομοφοβικής εικόνας της αστυνομίας υπό το φόβο της απόκρυψης της συμβολής της αστυνομίας στην αναπαραγωγή και έμφυλων καταπιέσεων.

Μορφές αντίστασης σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους και Φεστιβάλ Υπερηφάνειας

Ο Foucault (1991) έχει υποστηρίξει ότι «δεν υπάρχει σχέση εξουσίας χωρίς αντίσταση» (Foucault, 1991, σ. 98). Στα επιστημονικά άρθρα που παρατίθενται κάτωθι επιχειρείται να ευρεθούν μορφές ή ψήγματα αντιστάσεων υπό διάφορους όρους και τρόπους. Ο Hébert (2014) εξετάζοντας στο συγκείμενο του Καναδά την κατάσταση του ακτιβισμού αναφορικά με σεξουαλικές και έμφυλες μειονότητες και

⁷ Το ακρωνύμιο ΛΟΑΤ αποτελεί πιστή μετάφραση του αγγλικού LGBT, το οποίο χρησιμοποιεί ο McCartan (2022).

αναζητώντας τις κουήρ εναλλακτικές στον κυρίαρχο λόγο σχετικά με τους ΛΟ(ΑΤ)⁸ αγώνες, αναδεικνύει τη σημασία διεκδίκησης «κουηροποίησης» των χώρων. Ο ίδιος κρίνει ότι «τέτοιοι κουήρ χώροι αποκαλύπτουν πολιτικές που εστιάζουν στον εορτασμό της κουήρ κοινωνικότητας, η οποία εστιάζει στην αντι-καταπίεση και στην επιθυμία για σκέψη και πολιτική δράση, οι οποίες θα ενσωματώνουν πολλαπλές κλίμακες κριτικής και ανάλυσης» (Hébert, 2014, σ.156). Επιστρέφοντας στο άρθρο της Russell (2018), η ίδια θεωρεί ότι οι κουήρ αντιστάσεις απέναντι σε θεσμικές διοργανώσεις Pride χαίρουν ανάλυσης στις σπουδές σεξουαλικότητας. Προσθέτει, μάλιστα, πως σε ό,τι αφορά, συγκεκριμένα, τις αντιστάσεις αυτές, εντοπίζονται αντι-κινήματα, τα οποία αντιτίθενται στις προαναφερθείσες μορφές κανονικοποίησης και διεκδικούν την επανοικειοποίηση εντός ΛΟΑΤΙ⁹ συμφραζόμενων (Russell, 2018). Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα περιπτώσεων κατά τις οποίες η αστυνομία όταν επιχείρησε να οικειοποιηθεί σύμβολα ΛΟΑΤΙ δικαιωμάτων, ήρθε αντιμέτωπη με ισχυρές αντιστάσεις μέσω των κινητοποιήσεων αντιρατσιστικών κουήρ και τρανς κινήματων, όπως στην περίπτωση του Όκλαντ της Νέας Ζηλανδίας, όπου όταν η αστυνομία κυκλοφόρησε περιπολικό στα χρώματα του ουράνιου τόξου στο πλαίσιο του Pride, το hashtag της #wecareenough καταλήφθηκε από κουήρ και τρανς ακτιβίστριες/-ές με στόχο την ανάδειξη ζητημάτων αστυνομικής βίας (Russell, 2018) ή στην περίπτωση του Τορόντο, όπου το 2016 το κίνημα Black Lives Matter απαίτησε τη μη συμμετοχή ένστολων ένοπλων αστυνομικών στο Pride της πόλης (Walcott, 2017, όπως παρατίθεται στο Russell, 2018).

Από την άλλη, ενώ στις προαναφερθείσες περιπτώσεις, μορφές αντίστασης εντοπίζονται είτε μέσω αυτοοργανωμένων πρωτοβουλιών, είτε μέσω παρεμβάσεων σε θεσμικές διοργανώσεις, οι οποίες στοχεύουν στην εναντίωση σε ομοκανονικές πρακτικές και ομοεθνικιστικές νοήσεις, χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψη το υπό εξέταση συγκείμενο. Σε χώρες, δηλαδή, που ακόμα και η συντέλεση ενός θεσμικού Pride, κρίνεται από παράνομη μέχρι αρκετά επικίνδυνη για συμμετοχή, εξετάζεται οι

⁸ Το ακρωνύμιο ΛΟ(ΑΤ) αποτελεί πιστή μετάφραση του αγγλικού LG(BT), του οποίου κάνει χρήση ο Hébert (2014) για να διαφοροποιήσει στην ανάλυσή του τον κουήρ ακτιβισμό από τις ομοκανονικές διεκδικήσεις.

⁹ Το ακρωνύμιο ΛΟΑΤΙ αποτελεί πιστή μετάφραση του αγγλικού LGBTI, του οποίου κάνει χρήση η Russel (2018) σκοπίμως, καθώς θεωρεί ότι αντανάκλα το πολιτικό συγκείμενο, το οποίο μελετά.

αντιστάσεις αυτές να εντοπίζονται (και) σε θεσμικές διοργανώσεις και η μορφή αυτών να αφορά αντιστάσεις στην ομοφοβία, την ετεροκανονικότητα και τη βίαιη ακροδεξιά, καθώς δε διαφαίνεται στις περιπτώσεις αυτές η πιθανότητα ανάδυσης κανονικοποιήσεων τη δεδομένη στιγμή. Για παράδειγμα, στο συγκείμενο της Κωνσταντινούπολης, το Pride απαγορεύεται από το 2015, όπου από τότε σημειώνεται αυξανόμενη ρητορική μίσους προς ΛΟΑΤΙ+¹⁰ άτομα στο διαδίκτυο και ΛΟΑΤΙ+ υποκείμενα συλλαμβάνονται κατά τις διαδηλώσεις του Pride (Kilic, 2021). Με το δεδομένο ότι δεν υφίστανται προσβάσιμοι χώροι για ΛΟΑΤΙ+ εκδηλώσεις και διεκδικήσεις, και με αφορμή το Pride της Κωνσταντινούπολης το 2019, οπότε αυτό απαγορεύτηκε, ο Kilic (2021) μελετά εναλλακτικές μορφές αντιστάσεων στον διαδικτυακό τόπο, όπου ανασημαίνεται η έννοια του δημόσιου χώρου. Ο Kilic (2021) με τη μέθοδο της ψηφιακής εθνογραφίας αναλύει το hashtag #HerYürüyüşümüzOnurYürüyüşü (Κάθε Παρέλασή Μας είναι μία Παρέλαση Υπερηφάνειας) στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης Twitter (πλέον X), στοχεύοντας στη διερεύνηση δυνατότητας επανοικειοποίησης πολιτικών χώρων μέσω του ψηφιακού ακτιβισμού και της ενσώματης δράσης ΛΟΑΤΙ+ υποκειμένων, θέτοντας στο επίκεντρο της έρευνας νοηματοδοτήσεις του ιδιωτικού και του δημοσίου και μορφές αντιστάσεων μεγαλύτερης και μικρότερης κλίμακας. Για παράδειγμα, μια καθημερινή βόλτα θεάται από τον Kilic (2021) ως δυνητική πρακτική αντίστασης. Ο ίδιος αναφέρει, ειδικότερα, ότι «εάν οι δρόμοι νοούνται ετεροκανονικά, τότε αυτές οι πράξεις αντίστασης είναι σε θέση να προάγουν την αντι-ηγεμονία του τόπου τους, καθώς τα κουήρ σώματα πάντα υπήρχαν και θα υπάρχουν πάντα σε κάθε γωνία των “δρόμων μας” » (Kilic, 2021, σ. 9).

Στο ευρωπαϊκό συγκείμενο και υπό την αναζήτηση αντιστάσεων και εσωτερικά των θεσμών, κάτι αντίστοιχο θα μπορούσε να υποστηριχθεί και για την περίπτωση της Ουγγαρίας, στις οποίες την πρωτεύουσα το 2010 ακροδεξιοί πραγματοποίησαν το “Hetero Pride Day March” με έντονα κακοποιητικό λόγο προς ΛΟΑΤ¹¹ υποκείμενα, ενώ από το 2007 νεοναζί πραγματοποιούν βίαιες επιθέσεις στην

¹⁰ Ο Kilic (2021) χρησιμοποιεί το ακρωνύμιο LGBTI+ - το οποίο μεταφράζεται ΛΟΑΤΙ+ - καθώς εκτιμά ότι με αυτό τον τρόπο χρησιμοποιείται στον ακτιβιστικό λόγο στην Τουρκία, την οποία και μελετά.

¹¹ Ο Renkin (2015) χρησιμοποιεί το ακρωνύμιο LGBT με το σκεπτικό της συμμόρφωσης με τον τρόπο που αναπαραγόταν μέχρι πρότινος στο Pride της Ουγγαρίας.

παρέλαση του Pride (Renkin, 2015). Ο Renkin (2015) αναφέρει ότι το 2008 το Pride άλλαξε επίσημα όνομα και από «Πορεία Υπερηφάνειας» (Pride March) μετατράπηκε σε «Πορεία Γκέι Αξιοπρέπειας» (Gay Dignity March), το οποίο σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα γεγονότα δημιούργησε κοινωνικές και πολιτικές διασπάσεις και στο εσωτερικό της ουγγρικής ΛΟΑΤ κοινότητας. Στην επιμονή ακτιβιστών για τη χρήση του όρου «pride», ο Renkin (2015) εντοπίζει την αντανάκλαση μιας ενεργούς αντίστασης στην ετεροκανονικότητα. Ταυτόχρονα, μέσω των εγχειρημάτων ανακατάληψης του όρου «pride» ανοίγονται δίοδοι συνδιαλλαγής με άλλες μειονότητες και πιθανότητες ευόδωσης πολιτικών συμμαχιών (Renkin, 2015). Σε μια άλλη χρονικότητα, στο συγκείμενο των Η.Π.Α. συναντάται αυτό που ο Ferguson (2019/ 2021) ανέδειξε για το ότι αγώνες για τη γκέι απελευθέρωση συνομιλούσαν και με άλλα κινήματα, υποστηρίζοντας ότι «οι πολυδιάστατοι κουίρ σχηματισμοί βοήθησαν στην παραγωγή κάποιων εκ των πιο ισχυρών κριτικών της βίας του κράτους και του κεφαλαίου και υπήρξαν εξ αρχής προσπάθειες να κερδηθούν εναλλακτικές μορφές κοινότητας και ταυτότητας» (Ferguson, 2019/2021, σ. 45). Επιστρέφοντας στο ζήτημα της αντίστασης στο Pride της Βουδαπέστης, σίγουρα εντοπίζονται στοιχεία ομοκανονικότητας και ομοεθνικισμού σε αυτό, αλλά το γεγονός ότι ακτιβίστριες/-ές ουρλιάζουν αντιφασιστικά συνθήματα σε ακροδεξιούς εθνικιστές απέναντί τους, ενώ ταυτόχρονα εναντιώνονται στον διοργανωτή, ο οποίος τους εγκαλεί σε σιγή (Renkin, 2015), δύναται να αναγνωστεί ως μια μορφή ισχυρής αντίστασης. Ένας διαδηλωτής, χαρακτηριστικά, αναφέρεται ότι κλαίγοντας λέει: «Τι είδους Πορεία Υπερηφάνειας είναι αυτή, τέλος πάντων; Μας αναγκάζεις να κάνουμε ακριβώς αυτό που οι εθνικιστές θέλουν: να σκάσουμε και να πάμε σπίτι!» (Renkin, 2015, σ. 428).

Το ελληνικό συγκείμενο

Την τελευταία δεκαπενταετία παρατηρείται στην Ελλάδα ένα μεγαλύτερο «άνοιγμα» προς μία πιο ευρεία μελέτη ζητημάτων που άπτονται του φύλου και της σεξουαλικότητας, καθώς και ανάπτυξης μιας κουήρ κριτικής. Από τη διοργάνωση ημερίδων, όπως αυτή με τη συνεργασία του Athens Pride και το Πάντειο Πανεπιστήμιο (2009), τη δημοσίευση συλλογικού έργου κουήρ κριτικής και μελετών

διαφόρων ΛΟΑΤΚ πολιτικών στην Ελλάδα που ακολούθησε (Αποστολέλλη & Χαλκιά, 2012), μεταφράσεις έργων, όπως της Butler, ως και μελέτες, εκδόσεις που αφορούν το ελληνικό συγκείμενο, όπως η συλλογή *Κουήρ πολιτική/Δημόσια μνήμη* των Αθανασίου κ.α. (2020). Στο παρόν υποκεφάλαιο, επιχειρείται μια σύντομη χαρτογράφηση τέτοιων εγχειρημάτων με βασική εστίαση στα ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ ζητήματα, το Athens Pride και μορφές αντιστάσεων που ενδεχομένως εντοπίζονται στο ελληνικό συγκείμενο.

Ιστορική αναδρομή του Athens Pride – ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιώματα. Τον Ιούνιο του 1980 συντελείται στην Ελλάδα η πρώτη προσπάθεια διοργάνωσης Pride από το ΑΚΟΕ¹² στην Αθήνα, με τη μορφή πολιτικής εκδήλωσης (Athens Pride, 2009). Το 1982 το εγχείρημα αυτό επαναλαμβάνεται στο Ζάππειο (Athens Pride, 2009). Μία δεκαετία αργότερα διοργανώνονται παρόμοιες εκδηλώσεις στον Λόφο του Στρέφη το 1992, 1994 και 1995 (Athens Pride, 2009), ενώ κατά τη δεκαετία του '90 η τρανς ακτιβίστρια Πάολα Ρεβενιώτη διοργανώνει Gay Prides στο Πεδίον του Άρεως (Μανδηλαρά, 2019).

Από το 2005 εκκινεί την πορεία της η διοργάνωση «Φεστιβάλ Περηφάνειας Αθήνας - Athens Pride» συνεργαζόμενη με ΛΟΑΤΚ οργανώσεις και συλλόγους, η οποία μεγαλώνει, μεταλλάσσεται και αναδιαμορφώνεται μέσα στα χρόνια (Athens Pride, 2009). Η διεξαγωγή της κεντρικής εκδήλωσης του Athens Pride λάμβανε χώρα στην πλατεία Κλαυθμώνος μέχρι το 2016, ενώ από το 2017 αυτό μεταφέρθηκε στην πλατεία Συντάγματος, ως ικανοποίηση ενός διαχρονικού αιτήματος λόγω εξυπηρέτησης του κοινού, αλλά και συμβολισμού (Athens Pride, χ.χ.). Το 2023 η κεντρική εκδήλωση του Athens Pride πραγματοποιήθηκε στην πλατεία Κοτζιά, έπειτα από απόφαση της διοργάνωσης λόγω της παρουσίας περιπτέρου της Νέας Δημοκρατίας στην πλατεία Συντάγματος (Athens Pride, 2023).

¹² Το ΑΚΟΕ (Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Ελλάδας) δημιουργήθηκε το 1976 από νεαρούς ομοφυλόφιλους, οι οποίοι είχαν συνδεθεί στη Γαλλία και την Ιταλία με τα κινήματα για τη γκέι απελευθέρωση (Μάης, 2015). Το ΑΚΟΕ αποτελούσε κομμάτι της επαναστατικής αριστεράς της εποχής, ενώ το 1978 προχώρησε στην κυκλοφορία του περιοδικού ΑΜΦΙ (Μάης, 2015), σε κείμενα του οποίου εντοπίζονταν αναλύσεις που αναδείκνυαν τους συσχετισμούς μεταξύ καπιταλισμού, σεξισμού και ομοφοβίας (Χαλκιά, 2021). Διαλύθηκε το 1978, όπου στο προσκήνιο ήρθε η Ελληνική Ομοφυλόφιλη Κοινότητα (ΕΟΚ) (Κατσιγιάννη, 2022).

Σε θεσμικό επίπεδο σε ό,τι αφορά ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιώματα στο ελληνικό συγκείμενο, το 2004 η ΟΛΚΕ ξεκίνησε καμπάνιες για τη διεκδίκηση ομόφυλων γάμων (Kantsa, 2014, Γιαννακόπουλος, 2012). Έκτοτε, έχουν συντελεστεί η επέκταση του συμφώνου συμβίωσης και για τα ομόφυλα ζευγάρια (2015), η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου (2017), καθώς και η σύσταση Επιτροπής σύνταξης Εθνικής Στρατηγικής για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων στην Ελλάδα (2021)¹³. Τα παραπάνω ενέχουν για τη Χαλκιά (2021), κινδύνους εφησυχασμού, καθώς η ίδια κρίνει πως «η Ελλάδα δε μεταβλήθηκε, αίφνης, σε μια φιλο-ΛΟΑΤΚΙ χώρα», ενώ φαινόμενα βίας και καταπίεσης για υποκείμενα μη συμμορφωμένα στην ετεροκανονικότητα, χωρίς ταξικά προνόμια ή/και ελληνική ιθαγένεια, συνεχίζουν να υφίστανται (Χαλκιά, 2021, σ. 15, 2020).

Αναζητώντας αντιστάσεις. Τον Ιούνιο του 2008, στον απόηχο των αιτημάτων της ΛΟΑΤ κοινότητας για ισότητα στον γάμο, στα οποία κώφευε η τότε κυβέρνηση, «δύο ζευγάρια, ένα λεσβιών και ένα γκέι, ήρθαν σε συμφωνία με τον δήμαρχο της Τήλου, ενός μικρού νησιού στο νοτιοανατολικό Αιγαίο και παντρεύτηκαν ως», κατά την Καντσά (2014, σ. 824, 825) «ένα σημάδι αντίστασης ενάντια στις σεξουαλικές πολιτικές διακρίσεων».

Απομακρύνοντας το φακό από τη διεκδίκηση ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιωμάτων ως τη μοναδική διαδρομή εξασφάλισης ασφάλειας και ορατότητας, η Αποστολίδου (2012) αναδεικνύει τη σημασία των χώρων και την κατανάλωση αυτών σε συσχέτιση με τη σεξουαλικότητα και τη σωματικότητα εντός των πρώτων. Αναγιγνώσκεται, επίσης, στις ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητες η δυνατότητα συγκρότησης αντιστάσεων «τόσο στην υλική συγκρότηση της ετεροκανονικότητας του αστικού τοπίου, όσο και στην τοπική διαλεκτική περί υπερηφάνειας, όπως πριμοδοτείται από το Pride και άλλες εκδηλώσεις» (Αποστολίδου, 2012, σ. 69). Κατά την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου συγγραφικού εγχειρήματος, η Αποστολίδου (2012) υποστηρίζει πως μέσω των προαναφερθέντων (ενσώματη συλλογικότητα, δημόσια χωρικότητα) είναι εύλογη η θέαση ρηγμάτων στα νοηματοδοτούμενα σώματα ως μέσα αναπαραγωγής του

¹³ Στο διάστημα κατάθεσης της παρούσας διπλωματικής εργασίας (Φεβρουάριος 2024) ψηφίστηκε και ο νόμος για την ισότητα στον γάμο.

ελληνισμού και η πιθανότητα ύπαρξης αντιστάσεων στα διάφορα και διαχρονικά περί έθνους αφηγήματα.

Σε παρόμοιες θεματικές, ο Γιαννακόπουλος (2012) έχει πραγματοποιήσει έρευνα αναφορικά με ΛΟΑΤ σχεσιακότητες, τις έννοιες της μοναξιάς, της συγγένειας και τις πολιτικές του ΛΟΑΤ κινήματος, ασκώντας, παράλληλα, κριτική στις τελευταίες. Η επιτόπια έρευνά του μετρά μία πορεία δεκαοκτώ χρόνων κατά τις περιόδους 1990-1992, 1999 και 2006. Η πρώτη αφορά την ανδρική ταυτότητα, την ομοκοινωνικότητα και την ομοφυλοφιλία στις περιοχές της Αθήνας και του Πειραιά, η δεύτερη εμβαθύνει στη συγγένεια και στη σεξουαλικότητα, ενώ η τρίτη σχετίζεται με την (ομο)σεξουαλική ταυτότητα και τη συγγένεια με κεντρικό πυλώνα την ανάδυση της διεκδίκησης του πολιτικού γάμου από ΛΟΑΤΚΙ ομάδες. Στην προτροπή που ακολουθεί, η έννοια της αντίστασης δύναται να σχετιστεί με διασαλεύσεις σχετικά με μορφές συμβίωσης και οικογένειας: «Η πολιτική αμφισβήτησης της ετεροκανονικότητας περιλαμβάνει τη διερεύνηση της διεκδίκησης του ΛΟΑΤ κινήματος, ώστε αυτή να μη συμπεριλαμβάνει μόνο τον γάμο αλλά και άλλες μορφές οικογένειας πέραν του ετεροφυλοφιλικού έγγαμου προτύπου» (Γιαννακόπουλος, 2012, σ. 192).

Σε μια πιο πρόσφατη μελέτη, η Μάζη (2023) ερευνώντας την ανάδυση ενός συλλογικού «εμείς» μετά τη δολοφονία του Ζακ/της Ζάκι εμπλέκει με έναν πολύ ενδιαφέροντα τρόπο το πένθος με την έννοια της αντίστασης στην περίπτωση της Ελλάδας. Η ίδια εντοπίζει, μέσω της επιτέλεσης του πένθους από πολλούς κινηματικούς χώρους, που συνενώθηκαν παραμερίζοντας για το σκοπό αυτό τις διαφορές τους, μορφές αντίστασης «στον κυρίαρχο δημόσιο λόγο που δεν έδινε χώρο σε αυτό το πένθος, όπως θα έδινε σε ένα σώμα που ταιριάζει στο ελληνικό φαντασιακό να πενθήσουμε [...] ένα Εμείς που αντιστεκόταν στην αποσιώπηση του γεγονότος» (Μάζη, 2023, σ. 102). Συνθήματα που ακούστηκαν στην πρώτη πορεία μετά τη δολοφονία του Ζακ («Η Ελλάδα να πεθάνει, να ζήσουμε εμείς, στο διάλο η οικογένεια στο διάλο η πατρίς») (Μάζη, 2023, σ. 110) σε συνδυασμό με μία εικόνα που κυκλοφόρησε στο διαδίκτυο με αντίστοιχο λεκτικό, αναγιγνώσκονται, επίσης, από τη Μάζη (2023) ως αντιστάσεις στα δεσπόζοντα αφηγήματα της ετεροκανονικότητας με τις συνεπάγουσες παθογένειές της. Παραμένοντας στην

έννοια της αντίστασης, η ΜΚΟ Colour Youth στο κάλεσμά της για συγκέντρωση-πορεία το Δεκέμβριο του 2018, η οποία ήταν αφιερωμένη στο Ζακ, αναφέρει ότι «από το πένθος μας φτιάχνουμε τα υλικά της αντίστασης και του αγώνα μας» (2018, όπως παρατίθεται στην Μάζη, 2023, σ. 104).

Σχετικά με τα Prides ανά την Ελλάδα, κρίνεται σκόπιμη, από τη μία, η αναφορά στη διοργάνωση αντί-Pride εκδηλώσεων, στην Κρήτη (2015), στην Πάτρα (2016) στην Αθήνα (2017) και τη Θεσσαλονίκη (2017) με αντιθεσμική διάθεση (Μάζη, 2023), τα οποία δύνανται να ιδωθούν ως ριζοσπαστικές εκφάνσεις του κινηματικού χώρου (Χαλκιά, 2021). Από την άλλη, σε θεσμικό επίπεδο, διατίθενται διάφορες ψηφίδες σχετικά με τις επίσημες εκδηλώσεις του Athens Pride. Στο συγκεκριμένο της Αθήνας του 2007, κατά τη διάρκεια του 3^{ου} Athens Pride στην πλατεία Κλαυθμώνος η ΟΛΚΕ είχε διοργανώσει καμπάνια σχετική με τη διεκδίκηση ομόφυλων γάμων στην Ελλάδα, με σύνθημα «Πες το “ναι”! Λέμε “ναι” στον πολιτικό γάμο», ενώ το φυλλάδιο της ΟΛΚΕ, ανάμεσα σε άλλα, έκανε λόγο για «αποδέσμευση του πολιτικού γάμου από την οικογένεια και το θρησκευτικό της βάρος» (Kantsa, 2014, σ. 821). Στο Athens Pride του ίδιου έτους, ως απάντηση στις διεκδικήσεις για γάμο από μέλη της ΛΟΑΤ κοινότητας, η αθηναϊκή κουήρ ομάδα «Queericulum Vitae» διένειμε φυλλάδιο, στο οποίο σχολίαζε καυστικά ότι κυρίαρχες ΛΟΑΤ οργανώσεις και κυρίως η ΟΛΚΕ επιχειρούν να αντικαταστήσουν την ετεροκανονικότητα με «γαμοκανονικότητα», χρησιμοποιώντας αυτό το λογοπαίγνιο της διπλής ερμηνείας (Kantsa, 2014, σ. 825). Μερικά χρόνια αργότερα, στην Αθήνα της οικονομικής κρίσης του 2010, λίγες ημέρες πριν το Athens Pride μια νεοφασιστική εφημερίδα μέσω δημοσίευσης στην ιστοσελίδα της χρησιμοποίησε ευθείες απειλές βίας προς το Athens Pride, με αφορμή την αφίσα που τότε απεικόνιζε έναν εύζωνα και είχε τον τίτλο «Είμαστε παντού» (Athanasίου, 2014). Το επόμενο έτος, καθώς η παρέλαση του Athens Pride διέσχιζε την πλατεία Συντάγματος, η οποία ήταν κατειλημμένη από τα άτομα που διαδήλωναν τότε, το πέρασμά της σηματοδότησε την αντίθεσή της με εθνικιστές και φασίστες, αποσταθεροποιώντας παράλληλα τις αντιλήψεις περί ηρωικών αρρενωποτήτων σε πλαίσια διαδηλώσεων (Athanasίου, 2014).

Ως πιο πρόσφατη μελέτη, παρατίθεται η αφήγησή, σύμφωνα με την οποία κατά τη διάρκεια της κεντρικής εκδήλωσης του Athens Pride το 2019, το οποίο ήταν

αφιερωμένο στον Ζακ με τίτλο «ο δρόμος έχει τη δική μας υστερία», κουήρ πανό ξεχώρισαν από το σώμα της παρέλασης και πραγματοποίησαν στάση στο σημείο της δολοφονίας του Ζακ, με τα παρευρισκόμενα άτομα να εμποδίζουν την είσοδο κυβερνητικού πανό και πολιτικών στο στενό της Γλάδστωνος, κάτι που θεάται από τη Μάζη ως αντίσταση (Μάζη, 2023, σ. 130-131). Μέσω διαφορετικής προσέγγισης και αναλυτικών εργαλείων, αλλά στη θεματική του Athens Pride, η Παπαευαγγέλου (2021) αναδεικνύει μορφές κανονικοποίησης σε αυτό, τα οποία εντοπίζονται σε διεξαχθείσα συνέντευξη ως εξής:

Το Athens Pride έχει πολλές ελλείψεις. Μια και σημαντικότερη είναι αυτή της προσβασιμότητας. Αυτό είναι από μόνο του φοβερά προβληματικό παρότι για μένα είναι πολύ βασικό. Για παράδειγμα δεν μπορείς να είσαι σε μια πόλη σαν την Αθήνα που έχει άτομα πρόσφυγα και γενικά ξένα και να είναι μόνο στα ελληνικά.[...] Ο τρόπος δε που διοργανώνεται και προβάλλεται με τους τόσους χορηγούς και την προβολή ενός προτύπου χαρούμενου υγιούς ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμου θεωρώ πως από μόνος του αποκλείει κόσμο... (Παπαευαγγέλου, 2021, σ. 42)

Στη μελέτη της Παπαευαγγέλου (2021) δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στο ζήτημα των χορηγιών για το Athens Pride, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται ως υποστηρικτές η Αμερικανική Πρεσβεία (2015), διπλωμάτες από το Ισραήλ (2016), ενώ ως χορηγοί ανάμεσα σε άλλους, οι εταιρίες Google (2019), H&M (2019) και η φαρμακευτική Pfizer (2021). Με αφορμή τα παραπάνω, ειπώθηκε από επίσης συνεντευξιαζόμενο ότι «το Athens Pride είναι η επιτομή του gay καπιταλισμού» (Παπαευαγγέλου, 2021 σ. 47), ενώ τα αυτόνομα Prides χαρακτηρίζονται ως κινηματικά με θετικό πρόσημο. Η ίδια διερωτάται αν το Athens Pride κατέχει χαρακτήρα ριζοσπαστικό ή mainstream και κρίνει ότι δεν είναι εφικτή η εύκολη κατάταξή του εντός ή εκτός της επικράτειας των κοινωνικών κινημάτων (Παπαευαγγέλου, 2021). Η Παπαευαγγέλου (2021) εντοπίζει, πάντως, το αίτημα και την αναγκαιότητα ύπαρξης εξωθεσμικών διοργανώσεων, οι οποίες θα καθίστατο εφικτό να εμπεριέχουν «εναλλακτικές μορφές δράσης και αντίδρασης» (Παπαευαγγέλου, 2021, σ. 53).

Συμπερασματικά, στο κεφάλαιο της βιβλιογραφικής επισκόπησης επιχειρήθηκε να πραγματοποιηθεί μία πρώτη χαρτογράφηση όψεων

κανονικοποίησης που λαμβάνουν χώρα σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους και Φεστιβάλ Υπερηφάνειας, αλλά και οι αντιστάσεις που εντοπίζονται σε αυτές, τόσο στο εξωτερικό όσο και στην Ελλάδα. Με τον τρόπο αυτό, δύναται να αναγνωστεί το ελληνικό συγκείμενο, το οποίο και μελετάται, σε συσχέτιση με αντίστοιχες ή όχι περιπτώσεις από Αμερική, Ευρώπη, Τουρκία κ.α. Σε ό,τι αφορά την περίπτωση της Ελλάδας, η περιγραφή ενός πλαισίου σχετικά με ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιώματα, αλλά και η πορεία του ίδιου του θεσμού του Athens Pride, κρίθηκε απαραίτητη για την καλύτερη περιγραφή του υπό μελέτη πεδίου. Τα παραπάνω σχεδιάζεται να λειτουργήσουν ως βάσεις στη μετέπειτα ανάλυση του πρωτογενούς υλικού της έρευνας, καθώς προαναφερθείσες έρευνες και μελέτες θα αξιοποιηθούν για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι μέσω της βιβλιογραφικής επισκόπησης εντοπίστηκαν αντιστάσεις στην εμπλοκή της αστυνομίας σε Prides εκτός Ελλάδας, δύναται να αποτελέσει εργαλείο ερμηνείας αντίστοιχου υλικού σχετικά με το Athens Pride.

Μεθοδολογία

Ερευνητικά ερωτήματα

Λαμβάνοντας υπόψη ότι στο Athens Pride και σε επιμέρους ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους εντοπίζονται μορφές κανονικοποίησης με εκφάνσεις άλλοτε ομοκανονικές, άλλοτε ομοεθνικιστικές και πολλές φορές ταυτόχρονα, επιχειρείται στην παρούσα έρευνα να διερευνηθούν οι προαναφερθείσες μορφές, οι τρόποι με τους οποίους αυτές εντοπίζονται, υφίστανται και αναδιαμορφώνονται. Ταυτοχρόνως, αναζητούνται ενδεχόμενες αντιστάσεις σε αυτές, συνειδητές ή ασυνείδητες, συλλογικές και μη, είτε με μορφή παρεμβάσεων στην υπό μελέτη θεσμική διοργάνωση, είτε μέσω ανεξάρτητων πρωτοβουλιών. Το χωροχρονικό συγκείμενο αφορά την πόλη της Αθήνας το διάστημα Ιούνιος 2023 – Φεβρουάριος 2024 ως κύριο πεδίο έρευνας, ενώ αναφορές σε διαφορετικές περιοχές της ελληνικής επικράτειας ή χρονικότητες χρησιμοποιούνται στοχευμένα για τη βέλτιστη κατανόηση και ερμηνεία του υπό μελέτη παρόντος. Με την αναγνώριση ότι μορφές αντιστάσεων στην κανονικοποίηση ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ ζητημάτων αναδύονται και σε άλλες χωρικές της ελληνικής επικράτειας, αστικές και μη, η εστίαση παραμένει στο συγκείμενο της Αθήνας, πέραν του προσωπικού μου ενδιαφέροντος και υπό τους περιορισμούς της έρευνας σχετικά με την έκταση και την εμβάθυνση στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας.

Θεωρητικά εργαλεία

Βασικά θεωρητικά εργαλεία της παρούσας έρευνας αποτελούν οι έννοιες της κανονικοποίησης και της αντίστασης. Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι και οι δύο αυτοί όροι μοιάζουν ανοιχτοί ερμηνείας στο εκάστοτε συγκείμενο, κρίνεται σκόπιμη η αναφορά ότι στην περίπτωση της εν λόγω έρευνας οι έννοιες αυτές εξετάζονται υπό τον φακό μεταδομιστικών προσεγγίσεων, όπως θα εξηγηθεί αναλυτικότερα κάτωθι για την κάθε μία από αυτές.

Η έννοια της κανονικοποίησης συναντάται για πρώτη φορά το 1920 (Butler, 2004). Όπως χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία, αντλεί το περιεχόμενό της από τα έργα των Foucault και Butler. Σε ό,τι αφορά τον Foucault, στο έργο του *Επιτήρηση και τιμωρία*, σημειώνει ότι «όπως η επιτήρηση, και μαζί της η κανονικοποίηση γίνεται

ένα από τα μεγάλα όργανα εξουσίας στο τέλος της κλασικής εποχής» (Foucault, 1975/1977, σ. 184). Συγκεκριμένα, η ιεραρχική παρατήρηση, η κανονικοποιημένη κρίση και η εξέταση, που προκύπτει απ' τον συνδυασμό τους, αποτελούν για τον Foucault (1975/1977) τους μηχανισμούς επιτυχίας της πειθαρχικής εξουσίας. Επιπλέον, στον πρώτο τόμο της *Ιστορίας της σεξουαλικότητας*, υποστηρίζεται πως νέες μέθοδοι εξουσίας «λειτουργούν όχι βάσει του δικαίου αλλά της τεχνικής, όχι βάσει του νόμου αλλά της κανονικοποίησης» (Foucault, 1976/2011, σ. 106), ενώ αναγνωρίζει ότι οι ηδονές κατηγοριοποιούνται σε κανονικοποιημένες και παθολογικοποιημένες. Σχετικά με την Butler, η ίδια υποστηρίζει ότι διαμέσου των κανόνων αναπτύσσονται άρρητα εκείνες οι κοινωνικές πρακτικές, οι οποίες εδραιώνουν την κανονικοποίηση (Butler, 2004). Συνδέει, επίσης, την έννοια της κανονικοποίησης με τη ρύθμιση ως μορφή εξουσίας, θεωρώντας ότι η νομική - και όχι μόνο - μορφή της τελευταίας, είναι αυτή που καθιστά τα υποκείμενα ευμετάβλητα στις κοινωνικές κατηγορίες διαμορφώνοντας την κανονικοποίηση. Πιο συγκεκριμένα, ενώ η ρύθμιση, ισχυρίζεται η Butler, δε δρα αποκλειστικά περιοριστικά διαμέσου των κανόνων, λαμβάνει έναν ρόλο, στον οποίο περνάει στην αορατότητα η ιστορικότητα και η τρωτότητά της, ενισχύοντας τη δυναμική της. Για παράδειγμα, κρίνει ότι τα υποκείμενα που ελέγχουν τον σχετικό με την ομοφυλοφιλία λόγο στον στρατό κατέχουν σημαντική θέση «στην παραγωγή και τη διατήρηση του κανόνα του τι θα είναι ένας άντρας ή μια γυναίκα, τι θα είναι ο λόγος, πού θα είναι και πού δεν θα είναι η σεξουαλικότητα.» (Butler, 2004, σελ. 55,56).

Στο παρόν εγχείρημα, η έννοια αυτή γίνεται αντικείμενο επεξεργασίας με όρους προβληματισμού, διερεύνησης, όχι ως μία άλλη μορφή ορατότητας, αλλά συνομιλώντας με τους κινδύνους της αφομοίωσης και της οικειοποίησης που παγιώνουν ομοκανονικά αφηγήματα και ομοεθνικιστικές ιδεολογίες. Σε πρακτικό επίπεδο, στο πλαίσιο του Athens Pride, η κανονικοποίηση αφορά την ύπαρξη χορηγών σε αυτό, ενδεχόμενους όρους για την χορηγία, την παρουσία τους στην εκδήλωση, την πώληση ή διανομή αντικειμένων, την ύπαρξη αστυνομίας ή/και συμμετοχής της, τη θεσιακότητα (ταξική, εθνική, έμφυλη κ.α.) των υποκειμένων που προβάλλονται σε αυτό κ.α. Στις δυναμικές κανονικοποίησης εντάσσεται, επίσης, η μη αμφισβήτηση και η έλλειψη κριτικής στις σχέσεις εξουσίας και το οικονομικό

σύστημα του καπιταλισμού ως κατόχων θέσεων κλειδιά στην καταπίεση και τη βία προς ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ υποκείμενα. Στην ευρύτερη συζήτηση ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ ζητημάτων, δύναται να μας αφορά η διεκδίκηση δικαιωμάτων, όπως ο γάμος, ο σχετικός δημόσιος διάλογος και η στάση πολιτικών.

Σχετικά με την έννοια της αντίστασης, ο Foucault (1976/2011) έχοντας εκτενώς επιχειρηματολογήσει στην *Ιστορία της σεξουαλικότητας*, θεωρεί ότι «εκεί όπου υπάρχει εξουσία, υπάρχει αντίσταση και ότι ωστόσο, ή μάλλον γι' αυτό ακριβώς, η αντίσταση δε βρίσκεται ποτέ σε θέση εξωτερικότητας από την εξουσία» (Foucault, 1976, 2011, σ. 112). Αντιστοίχως, η Butler (1995) σε κριτική της σε θέσεις του Foucault και του Φρόιντ προβληματίζεται γύρω από τη σύνδεση της αντίστασης με το ασυνείδητο, υποστηρίζοντας ότι το τελευταίο είναι κι αυτό «δομημένο από τις σχέσεις εξουσίας που διαπερνούν τα πολιτισμικά σημαίνοντα», όπως και ο λόγος των υποκειμένων (Butler, 1995, σ. 233).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, στην παρούσα έρευνα η έννοια της αντίστασης, αξιολογείται ως κομμάτι των κοινωνικών συμφραζόμενων και δομών εξουσίας, στα οποία εντοπίζεται και από τα οποία παράγεται. Συγκεκριμένα, η χρήση της έννοιας δεν αφορά ομοφοβικές, τρανσφοβικές, σεξιστικές πρακτικές ή λόγους. Δε νοηματοδοτείται, ως εκ τούτου, ούτε και μελετάται στην έρευνά μας, η αντίσταση ως εναντίωση σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ υποκείμενα. Αντιθέτως, ο όρος εννοείται στο παρόν εγχείρημα με δύο μορφές: Η πρώτη αφορά μία αντίσταση πιο έκδηλα αναγνωρίσιμη, η οποία δύναται να εντοπίζεται σε αυτοοργανωμένες πρωτοβουλίες Pride, παρεμβάσεις/κριτική σε θεσμικά Pride. Στο πλαίσιο αυτό, εντάσσονται ποικίλων μορφών αντιστάσεις σε ομοκανονικά, ομοεθνικιστικά αφηγήματα ή/και σε σεξιστικές, μάτσο, τοξικά αρρενωπές πρακτικές. Η δεύτερη δύναται να εμπερικλείει οποιαδήποτε δράση, εκδήλωση, λόγο, συνάντηση εκφράζει ή διεκδικεί χώρο με όρους που επιλέγουν τα ίδια τα υποκείμενα, σε πλαίσια ελευθερίας, ανοιχτότητας στην ακουστότητα¹⁴ και ελπίδας για ασφάλεια στο αθηναϊκό συγκείμενο, εν γένει, και όχι αποκλειστικά σε άμεσα συνδεδεμένες ενέργειες με το Pride.

¹⁴ Η έννοια ακουστότητα αποτελεί ελληνική απόδοση (Αβραμοπούλου, 2021) του audibility, το οποίο ορίζεται από την Athanasiou (2013, σ. 131,132) ως αυτό που μπορεί να ακουστεί, το ακουστικά διανοητό.

Σημειώνεται, επιπρόσθετα, πως σε ό,τι αφορά και τα δύο θεωρητικά εργαλεία, αυτά χρησιμοποιούνται με ελαστικότητα, καθώς μέρος του παρόντος εγχειρήματος αποτελεί η διερεύνηση του πώς οι δύο έννοιες γίνονται αντιληπτές από τα υποκείμενα εντός διαφόρων ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χωρικοτήτων στα επιμέρους στάδια της έρευνας.

Ποιοτική έρευνα

Δεδομένων των μεταδομιστικών προσεγγίσεων, τις οποίες ακολουθεί η παρούσα έρευνα, το είδος που επιλέχθηκε για τη βέλτιστη διερεύνηση των προαναφερθέντων ερωτημάτων είναι αυτό της ποιοτικής έρευνας, με στόχο τη δυνατότητα ερμηνευτικής ανάλυσης του κοινωνικού κόσμου, σε συνέχεια της «αναζήτησης του χαμένου παραδείγματος» κατά τη Λυδάκη (2016), σε ένα πλαίσιο εφαρμογής μεθόδων παραγωγής δεδομένων, οι οποίες επιτρέπουν ορισμένη ελαστικότητα (Mason, 2002/2011). Όπως θα αναλυθεί στις επιμέρους υποενότητες, η εν λόγω έρευνα διαμορφώθηκε μέσα από συζήτηση με την επιβλέπουσα ως εκείνη που συνδυάζει πολλαπλές μεθόδους, με στόχο τη διερεύνηση διαφορετικών όψεων του υπό μελέτη πεδίου (Mason, 2002/2011). Επιλέξαμε να αξιοποιήσουμε τις εξής τρεις: επιτόπια έρευνα – παρατήρηση, διαδικτυακή έρευνα – οπτικό υλικό, συνεντεύξεις. Οι μέθοδοι αυτές προσεγγίζονται μέσω μίας κριτικής ματιάς στο συλλεχθέν και παραχθέν υλικό της έρευνας, προκειμένου να αναλυθεί ο λόγος υπό το πρίσμα μίας εστίασης στις συχνά συνυφασμένες δυναμικές κανονικοποίησης και αντιστάσεων σε αυτές.

Επιτόπια έρευνα – παρατήρηση. Η επιτόπια έρευνα περιλαμβάνει έντεκα επισκέψεις, οι οποίες αφορούν εκδηλώσεις του Athens Pride 2023, μία συνέλευση, μία πορεία, φεστιβάλ και βιβλιοπαρουσιάσεις. Ανάλογα με το εκάστοτε περιβάλλον στο οποίο διεξήχθη η παρατήρηση, αυτή κυμαινόταν από συμμετοχική παρατήρηση, όπως στην περίπτωση της συνέλευσης ή του εργαστηρίου, μέχρι απλή παρατήρηση σε εκθέσεις ή πάρτι. Κατά το διάστημα αυτό, η επικοινωνία με την κα Χαλκιά ήταν πυκνή, με συζητήσεις στην βάση των παρατηρήσεών μου και ανταλλαγή σχολίων γύρω από τις σημειώσεις πεδίου. Η καταγραφή των σημειώσεων πεδίου, όπως προτείνει η Λυδάκη (2016) συνέβαινε είτε αμέσως μετά την ολοκλήρωση του εκάστοτε κύκλου έρευνας είτε εκείνη τη στιγμή στις περιπτώσεις που η καταγραφή

αυτή δεν εμποδίζει την ομαλή συνέχεια και λειτουργία του παρατηρούμενου περιβάλλοντος. Στην πλειονότητα των επισκέψεων για παρατήρηση ελήφθησαν φωτογραφίες, οι οποίες κρίθηκε ότι συμπληρώνουν την αφήγηση. Στις περιπτώσεις που περιλαμβάνονται πρόσωπα ατόμων, αυτά καλύπτονται εκ των υστέρων για τη διασφάλιση των προσωπικών τους δεδομένων.

Διαδικτυακή έρευνα – οπτικό υλικό. Δεδομένης της πλούσιας διάχυσης πληροφοριών στον χώρο του διαδικτύου αναφορικά με το εξεταζόμενο ζήτημα, επιλέξαμε να συγκεντρώσουμε σχετικό υλικό με στόχο τη φώτιση επιπλέον όψεων του πεδίου της έρευνας. Η ανάλυση του λόγου αναπτύσσεται από μια κριτική οπτική, μέσω της οποίας θα «αναζητηθούν τα περιθώρια της γλώσσας και τα όρια της φράσης, όλα διευθετημένα μέσα στην εγκυρότητα της σημασίας» (Λυδάκη, 2016, σ. 221). Το διαδικτυακό υλικό συλλέχθηκε το διάστημα Ιούνιος 2023 - Φεβρουάριος 2024 και χωρικά αφορά την πόλη της Αθήνας. Επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο σε δημοσιεύσεις ατόμων, συλλογικοτήτων, πολιτικών, θεσμών και καλέσματα. Βασικό έδαφός του συγκεκριμένου τμήματος της έρευνας αποτελούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στα οποία αναζητήθηκε το εν λόγω υλικό. Αναφορικά με τις πηγές του συλλεχθέντος υλικού, αυτές αποτελούν οι πλατφόρμες Facebook, Instagram και X (πρώην Twitter). Πηγές από ιστοσελίδες χρησιμοποιήθηκαν μεμονωμένα σε ελάχιστη έκταση. Σημειώνεται, επίσης, ότι, καθώς ο Ιούνιος έχει ορισθεί από την αμερικανική κυβέρνηση Κλίντον το 1999 ως μήνας Υπερηφάνειας (Clinton, 1999), εκείνη την περίοδο και το διάστημα πριν και μετά (Μάιος, Ιούλιος), ευρέθη σημαντικό υλικό με αφορμή τη διοργάνωση Φεστιβάλ Υπερηφάνειας σε διάφορες πόλεις ανά την Ελλάδα, αυτοοργανωμένα και μη. Αναζητήθηκαν ιδιαίτερα εικόνες με κάποια γρήγορα προσβάσιμη χροιά κανονικοποίησης ή αντίθετα, κριτικής της. Συνολικά, συγκεντρώθηκαν 90 αρχεία, ενώ τα «τεκμήρια» που παρατίθενται είναι 21 και στην πλειονότητα τους αποτελούν στιγμιότυπα οθόνης συλλεχθέντα από μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με κριτήριο επιλογής τους, από τη μία, έναν λόγο με έντονα στοιχεία κανονικοποίησης ή/και αναφερόμενο σε γεγονότα που απασχόλησαν το σχετικό δημόσιο διάλογο, από την άλλη, αναδυόμενες αντιστάσεις στις δυναμικές κανονικοποίησης. Εκ των επιλεχθέντων, 15 προέρχονται από το μέσο κοινωνικής

δικτύωσης Instagram, 3 από το Facebook, ένα από το X (πρώην Twitter) και δύο από τις ιστοσελίδες του Athens Pride και του περιοδικού Antivirus. Κατηγοριοποιούνται σε θεσμικό και μη θεσμικό λόγο και επιλέγεται η εστίαση σε έξι από τις παρατιθέμενες εικόνες, ως η συμπύκνωση παραδειγμάτων αντιστάσεων, όψεων κανονικοποιήσεων ή μιας φαινομενικά παράδοξης συνύπαρξης των δυο τους.

Συνεντεύξεις. Η ποιοτική έρευνα συνεχίζεται με τη διεξαγωγή τριών ημιδομημένων συνεντεύξεων. Η μέθοδος αυτή επιλέχθηκε με στόχο «να ιδωθούν γεγονότα από τη μεριά των δρώντων υποκειμένων» (Λυδάκη, 2001, σ. 256), ούτως ώστε να καταγραφούν οπτικές και εμπειρίες πέρα από τη δυνατότητα παρατήρησης της ίδιας της ερευνήτριας. Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν δια ζώσης, ως επί το πλείστον σε περιβάλλοντα που επέλεξαν τα ερευνώμενα άτομα, με σκοπό την επίτευξη μεγαλύτερης άνεσης και οικειότητας (Λυδάκη, 2001). Όλες οι συνεντεύξεις μαγνητοσκοπήθηκαν έπειτα από λήψη άδειας από τις ερευνώμενες με την υπογραφή του σχετικού έντυπου συναίνεσης (βλ. Παράρτημα 1).

Υποκείμενα των διεξαχθεισών συνεντεύξεων αποτελούν τρεις λευκές γυναίκες/θηλυκότητες, η Δανάη, η Ηλέκτρα και η Λήδα. Οι τρεις τους γεννήθηκαν στην Ελλάδα, ζουν και εργάζονται στην Αθήνα, η ηλικία τους είναι γύρω στα τριάντα, αυτοπροσδιορίζονται ως λεσβίες/κουήρ/μπάι, συμμετέχουν ή έχουν επισκεφτεί το Athens Pride ή/και αυτοοργανωμένες πρωτοβουλίες για Pride στην Αθήνα ή/και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας ή/και το εξωτερικό. Η Δανάη και η Ηλέκτρα είναι απόφοιτες του ΔΠΜΣ «Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική» του Παντείου Πανεπιστημίου, ενώ η Λήδα συμμετέχει σε φεμινιστική συλλογικότητα της Αθήνας. Η Δανάη εργάζεται ως ιδιωτική υπάλληλος στον ανθρωπιστικό τομέα, η Ηλέκτρα είναι υποψήφια διδακτόρισα και η Λήδα μηχανικός. Με την Ηλέκτρα βρεθήκαμε στο 2^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ και της πρότεινα να συμμετάσχει στις συνεντεύξεις της παρούσας έρευνας. Στη Δανάη είχα δηλώσει το ενδιαφέρον μου να συνομιλήσουμε ενόψει της έρευνας από την αρχή του εγχειρήματος και την προσκάλεσα διαδικτυακά. Με τη Λήδα συζητήσαμε για την έρευνα σε μια κοινή συνάντηση, η ιδέα συμμετοχής της προέκυψε σε δεύτερο χρόνο και την προσκάλεσα μέσω μηνύματος στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι στις συνεντεύξεις δεν αναζητείται η αλήθεια ή η αντικειμενικότητα (Λυδάκη, 2016) σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι φιλικές σχέσεις στο πλαίσιο συνεντεύξεων δημιουργούν στα συμμετέχοντα κλίμα άνεσης και οικειότητας, ώστε να μιλήσουν και να ακουστούν (Λυδάκη, 2016), τα τρία υποκείμενα επιλέχθηκαν σκόπιμα για τη συμμετοχή τους στις συνεντεύξεις. Συγκεκριμένα, σκεπτόμενη την, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, εξοικείωση των τριών συνομιλητριών με θεωρητικούς όρους, όπως ο ομοεθνικισμός και η ομοκανονικότητα, την κουήρ θεωρία, αλλά και την εμπλοκή τους σε αυτοοργανωμένες δράσεις/πρωτοβουλίες σχετικά με το Pride, κρίθηκε ότι τα στοιχεία αυτά έχουν κεντρική σημασία για τα ερευνητικά ερωτήματα, καθώς μέσω της εστίασης αυτής δίνεται η δυνατότητα σχολαστικής θεώρησης ορισμένων όψεων της έρευνας (Mason, 2002/2011), με στόχο την ανάδειξη εμπειριών από υποκείμενα που έχουν ήδη σκεφτεί πάνω στα ζητήματα που εντάσσονται στο πεδίο μελέτης της παρούσας έρευνας.

Κατά την προετοιμασία των συνεντεύξεων, λαμβάνοντας υπόψη τα τεθειμένα ερευνητικά ερωτήματα, επιλέχθηκε ο διαχωρισμός τους σε τρεις γενικές ενότητες. Η πρώτη ενότητα αφορά το Athens Pride, με πιθανότητα αναφοράς σε θεσμικά Prides ανά την Ελλάδα ή το εξωτερικό. Επιχειρήθηκε να διερευνηθεί η εμπειρία των υποκειμένων σε αυτά σε συσχέτιση με το αν συμμετέχουν και με το πώς προσλαμβάνουν τις διοργανώσεις αυτές. Η εστίαση εδώ τοποθετείται στα στοιχεία που αρέσουν στα συνομιλούντα υποκείμενα στο Athens Pride και τα οποία τα παρακινούν να παρευρίσκονται σε αυτό. Η δεύτερη ενότητα επιχειρεί να εστιάσει στην ενδεχόμενη παρατήρηση μορφών κανονικοποίησης στο Athens Pride. Κυρίως, εξετάζεται το πώς τα υποκείμενα αντιλαμβάνονται να αναδύονται όψεις κανονικοποίησης στο φεστιβάλ, αναζητώντας παραδείγματα στους τρόπους αυτούς και ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη των σκέψεων τους γύρω από τη θεματική αυτή. Η τρίτη ενότητα αφορά τις μορφές αντιστάσεων, όπου αυτές δύνανται να εντοπιστούν. Ενδέχεται να αφορούν μια αυτοοργανωμένη δράση/πρωτοβουλία για Pride, ένα αυτοοργανωμένο φεστιβάλ ή μια παρέμβαση σε κάποια θεσμική διοργάνωση. Επίσης, μπορεί να αφορούν λιγότερο δομημένα γεγονότα, όπως μια συζήτηση της συνομιλήτριάς μας, ακόμα και δική της σκέψη για κάποια όψη του Pride. Τα

υποκείμενα των συνεντεύξεων δύνανται να επιλέξουν εκείνα τι εκλαμβάνουν ως αντίσταση σε μορφές κανονικοποίησης που ενδεχομένως παρατηρούν στο Athens Pride και αλλού ή/και να δημιουργηθεί συζήτηση με αφορμή την αναφορά ενός εκάστοτε γεγονότος. Τα άτομα που συμμετείχαν στις συζητήσεις/συνεντεύξεις ρωτήθηκαν σχετικά με το πώς προσλαμβάνουν αυτοοργανωμένες πρωτοβουλίες για Prides, τι διαφοροποιήσεις εντοπίζουν σε σύγκριση με θεσμικές διοργανώσεις και πώς, ίσως, οραματίζονται ένα αυτοοργανωμένο Pride. Τέλος, τόσο στη δεύτερη, όσο και στην τρίτη ενότητα, κεντρικό μέρος του ενδιαφέροντος της έρευνας αποτελεί το πώς οι ίδιες οι συνομιλήτριες κατανοούν τις έννοιες της «αντίστασης» και της «κανονικοποίησης».

Θεσιακότητα ερευνήτριας

Λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο της Haraway (1988) αναφορικά με την τοποθετημένη γνώση και την κριτική της στην οικουμενικότητα του ορθού λόγου κρίνεται σκόπιμο να συμπεριληφθεί η θεσιακότητα μου ως ερευνήτριας στην παρούσα μελέτη, σκεπτόμενη «με τίνος το αίμα τεχνουργήθηκαν τα μάτια μας» (Haraway, 1988, σ. 585). Αντιλαμβάνομαι ότι η θέασή μου στα ζητήματα φύλου και σεξουαλικότητας επηρεάζεται άμεσα από τη θεσιακότητά μου και το γεγονός ότι δύναμαι να πραγματοποιώ την έρευνα αυτή, τη δεδομένη στιγμή και υπό αυτή την οπτική βρίσκεται σε ευθεία συνάρτηση με όλα τα παρακάτω.

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με την παρουσία μου σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους και τον προβληματισμό μου γύρω από ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ ζητήματα, επισκεπτόμουν χώρους με ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ υποκείμενα κυρίως σε περιβάλλοντα διασκέδασης από την εφηβική μου ηλικία ως νεαρή cis¹⁵ θηλυκότητα, ενώ την ίδια περίοδο ξεκίνησα να παρευρίσκομαι στο Athens Pride, όταν ακόμα διοργανωνόταν στην πλατεία Κλαυθμώνος. Άρθρα και περιοδικά σχετικά με ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ ζητήματα, οπτική, άρχισαν να έρχονται στα χέρια μου, ενώ συζητήσεις γύρω από το φύλο και τη σεξουαλικότητα λάμβαναν χώρα γύρω μου και μαζί μου από τότε.

¹⁵ Cisgender: προσδιορίζει τα άτομα, των οποίων η ταυτότητα φύλου τους αντιστοιχεί στο φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση.

Ερχόμενη στο παρόν, ως φοιτήτρια σπουδών φύλου στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική» του Παντείου, είχα την τύχη να παρακολουθώ και να συμμετέχω σε πολύ ενδιαφέρουσες και καθοριστικές για εμένα συζητήσεις εντός και εκτός μαθημάτων. Με έναυσμα τα προαναφερθέντα ερεθίσματα, ζητήματα ταυτοτήτων, έμφυλων θεωρήσεων και σεξουαλικότητας επερωτήθηκαν συστηματικά από εμένα, γεγονός που μου γέννησε ένα σημαντικό ενδιαφέρον για τη διεξαγωγή και την ολοκλήρωση της εν λόγω έρευνας. Παράλληλα, παρατηρώ πως δεδομένων των πολλαπλών ταυτοτήτων που - καλώς ή κακώς- φέρω, όπως, για παράδειγμα, το γεγονός ότι εργάζομαι ως ερευνήτρια σε έργο για ζητήματα ισότητας των φύλων εντός πανεπιστημιακών ιδρυμάτων – εν προκειμένω, εντός του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών - σε συνδυασμό με το ότι επέλεξα να πραγματοποιήσω επιτόπια έρευνα στο χώρο εργασίας μου (Επίσκεψη 7: Πουστιά, ψυχική ασθένεια και μουσική πανκ), στο πλαίσιο εκπόνησης της παρούσας εργασίας ή η παρουσία μου στο 2^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ με την ιδιότητα της ερευνήτριας και του κοινού ταυτοχρόνως, με καθιστούν την ίδια στιγμή υποκείμενο και αντικείμενο της έρευνας αυτής, που παρατηρούμαι ενόσω παρατηρώ.

Επίσης, δε θα μπορούσα να παραλείψω από το συγκεκριμένο υποκεφάλαιο την αναφορά στο προνόμιο του χρόνου να εργάζομαι τόσες ώρες, ώστε να μου επιτρέπεται να διαθέτω αρκετές στην έρευνά μου, χωρίς εξάντληση, αλλά με συνεχή ενθουσιασμό και περιέργεια. Τέλος, αναγνωρίζω την σημαντικότητα της δυνατότητας να έχω πρόσβαση στο μεγαλύτερο μέρος του υλικού που έκρινα ότι θα ενίσχυε τις γνώσεις μου γύρω από την έρευνα αυτή, είτε αυτό σχετιζόταν με συλλογικούς επιστημονικούς τόμους, μονογραφίες, αλλά και πολύτιμο έντυπο υλικό που συλλέχθηκε κατά τη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας.

Αποτελέσματα

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας. Η σειρά με την οποία επιλέχθηκε να παρατεθεί η εκάστοτε μέθοδος έρευνας είναι χρονολογική και διατηρεί την ακολουθία της ερευνητικής διαδρομής, όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά το διάστημα Ιούνιος 2023 – Φεβρουάριος 2024. Η διεξαχθείσα ποιοτική έρευνα ξεκίνησε με εκείνη στο πεδίο από τον Ιούνιο 2023 έως τον Νοέμβριο 2023, στην οποία συμπεριλαμβάνεται συμμετοχική και απλή παρατήρηση, συνεχίστηκε με διαδικτυακή έρευνα τους μήνες Ιούνιο 2023 – Φεβρουάριο 2024, ενώ το διάστημα Δεκέμβριος 2023 – Ιανουάριος 2024 έλαβαν χώρα συνεντεύξεις.

Επιτόπια έρευνα

Στο κάτωθι υποκεφάλαιο ακολουθούν τα αποτελέσματα των ερευνητικών επισκέψεων στο πεδίο, αποτελούμενων από τις επιμελημένες σημειώσεις του ημερολόγιου πεδίου. Οι επισκέψεις παρουσιάζονται με χρονική αλληλουχία (βλ. Παράρτημα 2), οι οποίες άλλοτε προγραμματίστηκαν αποκλειστικά για το σκοπό της έρευνας, άλλοτε αυτό συνδυάστηκε με προσωπικό ενδιαφέρον και σε περιπτώσεις, η αξιοποίηση υλικού για τους σκοπούς της έρευνας προέκυψε σε δεύτερο χρόνο. Τα περιβάλλοντα στα οποία επιλέχθηκε να πραγματοποιηθεί επιτόπια έρευνα αφορούσαν τόσο εκδηλώσεις του Athens Pride, όσο και ανεξάρτητες που είτε πραγματοποιούνταν ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ ζητήματα, είτε/και αφορούσαν ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους. Το διάστημα 8-10/6/2023 περιλαμβάνει τέσσερις επισκέψεις σε εκδηλώσεις του Athens Pride, συμπεριλαμβανομένης της κεντρικής του εκδήλωσης. Τον Ιούνιο, επίσης, συμμετείχα σε συνέλευση τρανσφεμινιστικής συλλογικότητας, ενώ τον Σεπτέμβριο παρευρέθηκα στην πορεία για την επέτειο της δολοφονίας του Ζακ. Το διάστημα Οκτώβριος - Δεκέμβριος - μήνας κατά τον οποίο ολοκληρώνεται αυτό το κομμάτι της έρευνας - παρακολούθησα, ακόμη, τρεις παρουσιάσεις/συζητήσεις βιβλίων. Μεγάλο μέρος της επιτόπιας έρευνας καταλαμβάνει το 2^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ, κατά το οποίο κρατήθηκαν ενδελεχείς σημειώσεις στον προσωπικό μου υπολογιστή για τη μέγιστη αξιοποίηση του προσφερόμενου υλικού (ομιλίες, συζητήσεις, εργαστήριο, παράλληλες δράσεις). Τέλος, κατά τις επισκέψεις στο πεδίο ελήφθησαν φωτογραφίες από εμένα, οι οποίες στις περιπτώσεις όπου κρίνεται ότι δύνανται να ενισχύουν την αφήγηση, έχουν στοχευμένα προστεθεί στη ροή του κειμένου.

Η Ίντερσεξ ιστορία μου – 8/06/2023. Στις 8/06/2023 ξεκίνησε η επιτόπια έρευνα¹⁶ της παρούσας διπλωματικής εργασίας με πρώτη επίσκεψη στην έκθεση «Η Ίντερσεξ ιστορία μου - Προσωπικές ιστορίες ίντερσεξ ατόμων που ζουν στην Ευρώπη» στο χώρο του ΗGW¹⁷ στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Athens Pride 2023. Κατά την άφιξή μου, κατέβηκα τα λιγοστά σκαλιά της εισόδου του ΗGW και ένα άτομο που βρισκόταν εκεί με ενημέρωσε για την έκθεση και την προβολή της ταινίας μετά. Άρχισα την περιπλάνησή μου στο χώρο. Η έκθεση περιελάμβανε δεκαπέντε αφηγήσεις ίντερσεξ ατόμων και των οικογενειών τους συνοδευόμενες από εικονογραφήσεις ενός ίντερσεξ καλλιτέχνη. Αναρωτήθηκα αν η προβολή ίντερσεξ υποκειμένων εντός του θεσμού του Athens Pride θα μπορούσε από μόνη της να ιδωθεί ως αντίσταση με το σκεπτικό της μη συμμόρφωσης των πρώτων στο διπολικό στατικό σύστημα του φύλου, αλλά ούτε και σύμπνοιάς τους με ομοκανονικά αφηγήματα. Αναφορικά με την έκθεση αυτή καθαυτή, κατά την περιήγησή μου, ως μοναδική επισκέπτρια στο χώρο, διαπίστωσα μία ποικιλία στον χρησιμοποιούμενο λόγο με συμπεριληπτικά και μη στοιχεία (άλλος, όλοι, εαυτά), ενώ παρατήρησα, επίσης, έντονη παρουσία πολιτικής των ταυτοτήτων, καθώς και αναπαραγωγή ουσιοκρατικών αντιλήψεων («αυτό είναι το πραγματικό σώμα»). Παράλληλα, ο φακός των αφηγήσεων ήταν εστιασμένος συστηματικά στη μικροκλίμακα και όχι στις καταπιέσεις που δημιουργούν οι διαφορετικές μορφές εξουσίας. Για παράδειγμα, ως αιτίες για την ίντερσεξ καταπίεση ερμηνεύονταν η έλλειψη γνώσης, τα ταμπού και η ντροπή. Στον αντίποδα, πολλές φορές έγινε αναφορά στην ιατρική εξουσία που έχει επιδράσει πάνω στα ίντερσεξ σώματα, κάτι που θα μπορούσε να παραπέμψει, μάλλον όχι συνειδητά, στη βιοεξουσία του Foucault. Παρόλα αυτά, αναρωτιέμαι: ο λόγος ενός παιδιού (Εικόνα 1) που δεν εμπεριέχει ετεροκανονιστικές και δυαδικές έμφυλες αφηγήσεις για το εαυτό του, τοποθετημένος σε έκθεση στο κέντρο της Αθήνας, διαρρηγνύει κάτι;

¹⁶ Κατά τη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας δε χρησιμοποιήθηκε η ηχογράφηση για την καταγραφή μέρους ή ολόκληρων συζητήσεων. Στις περιπτώσεις που λειτούργησα ως παρατηρήτρια στο χώρο, κράτησα σημειώσεις εκείνη τη στιγμή, όπου κρίθηκε αναγκαίο, ενώ στις περιπτώσεις που διενέργησα συμμετοχική παρατήρηση λαμβάνοντας μέρος σε συζητήσεις, η καταγραφή στοιχείων προς ανάλυση ακολούθησε μετά το τέλος της δεδομένης έρευνας.

¹⁷ Το ΗGW std είναι ΜΚΟ που στοχεύει στη στήριξη κουήρ τεχνών και κουήρ καλλιτεχνών (ΗGW std, χ.χ.).

Εικόνα 1¹⁸ - Η ίντερσεξ ιστορία μου

S-cape Pre-Athens Pride party – 8/06/2023. Το ίδιο βράδυ, είχα προγραμματίσει να παρευρεθώ σε ένα από τα Pre-Athens Pride party που διοργάνωσε το Athens Pride πριν από την ημέρα της κεντρικής του εκδήλωσης. Το συγκεκριμένο λάμβανε χώρα στο club S-cape στο Γκάζι. Καθώς κατευθυνόμουν στο club, διέσχιζα τους δρόμους του Γκαζιού με τον φίλο μου τον Σταύρο. Σε μια στιγμή, εκείνος με τραβά από το χέρι ρωτώντας με: «το έχεις δει αυτό;» και μου δείχνει το gay club Sodade (Εικόνα 2), στην είσοδο του οποίου διακρινόταν ένας μαύρος σταυρός στο επάνω μέρος της κάσας της πόρτας, κάτι που αποτελεί ορθόδοξο χριστιανικό έθιμο, κατά το οποίο μετά την Ανάσταση στη γιορτή του Πάσχα, συνηθίζεται η λαμπάδα με το «άγιο» φως να σηκώνεται ψηλά, ώστε να δημιουργεί το συγκεκριμένο σύμβολο στην είσοδο του εκάστοτε χώρου. Γελάσαμε δυνατά και συνεχίσαμε προς το «S-cape».

¹⁸ Όλες οι φωτογραφίες της επιτόπιας έρευνας έχουν ληφθεί από εμένα και τα πρόσωπα ατόμων που τυχόν βρίσκονται σε αυτές έχουν αφαιρεθεί για λόγους πνευματικών δικαιωμάτων.

Εικόνα 2 – Club Sodade

Μπαίνοντας στο club, σταθήκαμε στο μπαρ και παραγγείλαμε δύο μπίρες. Από την αρχή της παρατήρησής μου στο χώρο, είχα την αίσθηση ότι θα ξεδιπλώνονταν με την ώρα πολλών μορφών κανονικοποιήσεις μπροστά μου, αλλά δε διέκρινα την πιθανότητα ύπαρξης αντιστάσεων εκεί. Σε διάφορα σημεία του club ήταν ευδιάκριτα τοποθετημένα καταναλωτικά προϊόντα με τη σημαία του Pride σε ποικίλες εκδοχές, όπως μπαλόνια, μπλουζάκια, σημαιάκια, βραχιόλια σε καρπούς θαμώνων και εργαζομένων. Αναφορικά με τις/τους θαμώνες, παρατηρήθηκε σε πέντε περίπου από αυτές/-ούς κοσμήματα με το σύμβολο του σταυρού, κυρίως όμως σε θηλυκότητες, κάτι που παρέπεμπε περισσότερο σε μία ποπ αφομοίωση του συμβόλου, παρά σε κάποια θρησκευτική έκφραση. Παρόλα αυτά, η ειρωνεία ύπαρξής τους σε ένα πάρτι με θέμα το Pride υφίστατο. Κατά τη διαδρομή μου στο χώρο, άρχισα να παρατηρώ διάφορα αξεσουάρ, όπως ένα χρυσό στεφάνι για τα μαλλιά, το οποίο είκασα ότι προέρχεται από τα τουριστικά μαγαζιά του κέντρου της Αθήνας. Τα περισσότερα από τα παρευρισκόμενα άτομα έμοιαζαν με τουρίστριες/-ες του εξωτερικού. Καθώς ήθελα να το διαπιστώσω, ρώτησα ένα από τα άτομα αυτά στα ελληνικά: «συγγνώμη, έχεις αναπτήρα;». Εκείνο μου αποκρίθηκε με απορία στα

αγγλικά. Συνεχίζοντας την περιήγησή μου στο χώρο, διέκρινα ορισμένα στρείτ ζευγάρια, γεγονός το οποίο μου δημιούργησε την εντύπωση περισσότερο μίας απολιτίκ μαζικοποίησης του Pride, παρά της ύπαρξης και μη ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ συμμάχων. Οι παραπάνω παρατηρήσεις σε συνδυασμό με την έντονη εμπορευματοποίηση και τον καταναλωτισμό που προαναφέρθηκε δημιούργησαν στη σκέψη μου ευθυγραμμισμένες συνδέσεις με φαινόμενα ομοεθνικισμού. Δηλαδή, στο κέντρο της ίδιας πόλης, όπου το 2018 δολοφονήθηκε ο Ζακ/η Ζάκι, το εν λόγω πάρτι του Athens Pride εκτιμώ ότι φαίνεται να λειτουργεί περισσότερο ως τουριστικό θέρετρο με τον μανδύα της «φιλο-ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ Ελλάδας», παρά ως κάποιας μορφής αφύπνιση για αναγνώριση της βίας που υφίστανται ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ υποκείμενα ή διεκδίκησης δικαιωμάτων για αυτά.

Alone in a crowd – 9/06/2023. Την επόμενη μέρα, στις 9/06/2023 επισκέφθηκα την έκθεση «Alone in a crowd» στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Athens Pride 2023, η οποία φιλοξενούταν στην Ελληνοαμερικανική Ένωση. Η έκθεση περιελάμβανε πίνακες, προβολές και εγκαταστάσεις. Κατά την είσοδό μου στο χώρο παρατήρησα ένα ζευγάρι ηλικιωμένων να παρακολουθεί την μικρού μήκους ταινία που προβαλλόταν εκεί. Καθώς περιπλανιόμουν στην αίθουσα, συνειδητοποίησα ότι τα θιγόμενα ζητήματα της έκθεσης δεν περιορίζονταν αποκλειστικά γύρω από ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ θεματικές και κουήρ προσεγγίσεις. Αντίθετα, στην έκθεση οι καλλιτέχνες πραγματεύονταν ζητήματα μοναξιάς, ψυχικής υγείας, κλιματικής κρίσης, μίλησαν για έμβια και άβια ύλη, τεχνολογία, ενώ γίνονταν ρητές αναφορές στο πένθος και την αντίσταση. Υπέπεσε, επίσης, στην αντίληψή μου ότι πολλές, αν όχι όλες, οι επιγραφές των έργων βρίσκονταν τοποθετημένες σε ύψος προσβάσιμο για άτομα που βρίσκονταν σε αμαξίδιο. Απευθύνθηκα σε εργαζόμενο άτομο στο χώρο, ώστε να επιβεβαιωθεί ή όχι η εκτίμησή μου για το αν πρόκειται για επιδίωξη προσβασιμότητας, αλλά δυστυχώς δε διέθετε πληροφορίες σχετικά με την έκθεση. Επιπρόσθετα, συνειδητοποίησα ότι σε ορισμένα έργα αναπαρίσταντο διαφορετικών ειδών υποκειμενικότητες, όπως γυναίκες μουσουλμάνες, ανάπηρα, ηλικιωμένα, χωρίς ταξικό προνόμιο, διάφορων εθνικοτήτων υποκείμενα (Εικόνα 3). Με τον τρόπο αυτό, αναδύονταν είδη υποκειμένων πέραν του λευκού, χριστιανού άνδρα, ενώ

παράλληλα, υπήρχαν διάφορες αναφορές σε ταξικά, ρατσιστικά, θρησκευτικά ζητήματα. Παρατηρήθηκε, επομένως, σε μία έκθεση ενταγμένη στο επίσημο πρόγραμμα του θεσμικού Pride, να αναδεικνύονται ποικίλες παθογένειες που γεννά ο καπιταλισμός, χωρίς να κατονομάζεται βέβαια ρητά ο ιθύνων ή να τονίζονται τα προαναφερθέντα ως άξια ανάλυσης μέσω των διασταυρώσεων στις οποίες συναντώνται.

Εικόνα 3 – Alone in a crowd

Κεντρική εκδήλωση – παρέλαση Athens Pride – 10/06/2023. Στις 10/06/2023 παρευρέθηκα στην κεντρική εκδήλωση του Athens Pride 2023 στην πλατεία Κοτζιά, καθώς επίσης και στην παρέλαση/πορεία. Προτού προχωρήσω στις παρατηρήσεις της έρευνάς μου για τις εκδηλώσεις της ημέρας, αξίζει να σημειωθεί ότι ως αρχική

τοποθεσία είχε καθοριστεί η πλατεία Συντάγματος, κάτι το οποίο ανατράπηκε λόγω της παρουσίας του περιπτέρου της ΝΔ εκεί και «της πολιτικής ουδετερότητας του θεσμού», όπως ανέφερε η ίδια η διοργάνωση Athens Pride σε ανακοίνωσή της στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στην πλατεία Κοτζιά βρέθηκα με διάφορες παρέες μου, συμφοιτητά, συμμετείχα και παρατηρούσα παράλληλα. Κατά την άφιξη μου στο χώρο, ξεχώρισα το πλήθος των εταιριών, οι οποίες συμμετείχαν στο Pride ως χορηγοί με παρουσία στα περίπτερα περιμετρικά της πλατείας, στα οποία εντοπίστηκε πλούσιο διαφημιστικό υλικό και διάφορες πρακτικές μάρκετινγκ, όπως χώρους λήψης φωτογραφιών και σε περιπτώσεις, προϊόντα αποκλειστικά φτιαγμένα για τη μέρα του Pride. Το γενικότερο κλίμα, πολλές φορές παρέπεμπε σε κάποιο πανηγύρι ή μεγάλη συναυλία, με δεδομένη την ύπαρξη πλανόδιων πωλητριών/-ών και με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις πολύχρωμες σημαίες με την επιγραφή “Pace”. Ένας φίλος, κατά το ήμισυ Ιταλός, μου εξήγησε εκείνη την ώρα ότι οι συγκεκριμένες σημαίες είναι ευρέως διαδεδομένες στην Ιταλία εκτός πλαισίου Pride καθώς «pace» στα ιταλικά σημαίνει «ειρήνη». Διέκρινα, επίσης, καθ’ όλη τη διάρκεια της εκδήλωσης, την παρουσία τουριστριών/-ών να είναι εμφανής. Στρέφοντας το βλέμμα μου απέναντι, αντίκρυσα το Δημαρχείο της Αθήνας φωτισμένο στα χρώματα του Pride και κάπου στην πλατεία εγκατεστημένο περίπτερο του Δήμου Αθηναίων στα ίδια χρώματα με την επιγραφή «Η Αθήνα είναι αγάπη» (Εικόνα 4). Αντίστοιχα, διάφορα κόμματα, τα οποία τοποθετούνται στο χώρο του κέντρου και της αριστεράς, όπως το ΠΑΣΟΚ και ο ΣΥΡΙΖΑ προοδευτική συμμαχία, συμμετείχαν στο Pride έχοντας προσαρμόσει το λογότυπο του κόμματος στα χρώματα του ουράνιου τόξου.

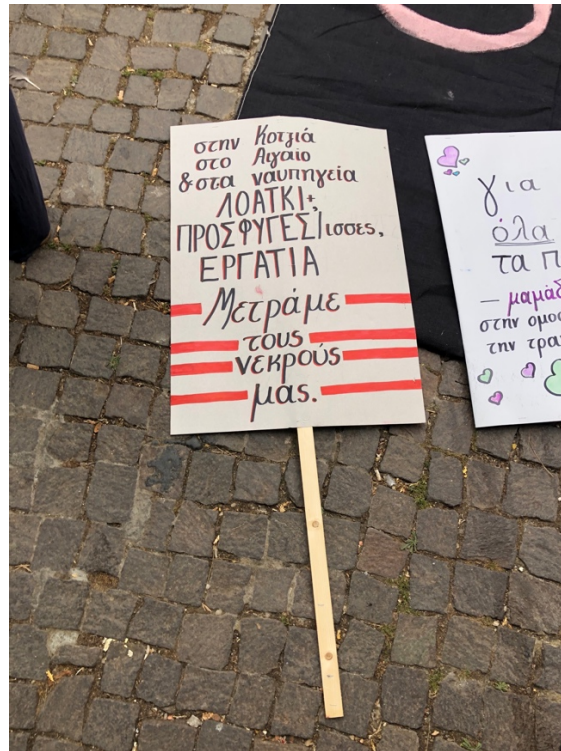
Εικόνα 4 – «Η Αθήνα είναι αγάπη»

Στον αντίποδα των προαναφερθέντων, κατά την είσοδό μου στην πλατεία, στο χώρο εξωτερικά των περιπτέρων, εντόπισα ένα πανό, στο οποίο αναγραφόταν «ΤΟ PRIDE ΗΤΑΝ, ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ» (Εικόνα 5), το οποίο, όπως πληροφορήθηκα αργότερα αποτέλεσε το αποκύημα της προ ολίγων ημερών πρωτοβουλίας για αυτόνομη παρουσία στο θεσμικό Pride και λειτούργησε ως απάντηση στο προαναφερθέν σχόλιο περί πολιτικής ουδετερότητας του Pride.

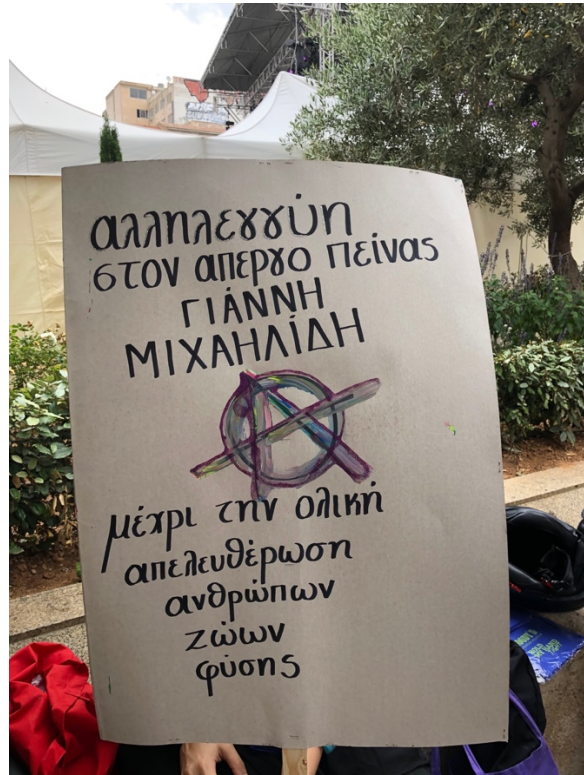

Εικόνα 5 – Πανό παρέμβασης στο Athens Pride 2023

Περιμετρικά από το πανό και εν συνεχεία και στην παρέλαση, εθεάθησαν πικέτες (Εικόνες 6, 7, 8, 9) με συνθήματα που έθιγαν ζητήματα ταξικά, κρατικής βίας, ανθρώπινου – μη ανθρώπινου, εθνικών συνόρων, τη διαχείριση του προσφυγικού, τα οποία διαπλέκονταν με ζητήματα φύλου και σεξουαλικότητας με έναν πολύ ενδιαφέροντα και διασαλευτικό τρόπο. Κάποια από αυτά αναφέρουν: «στην Κοτζιά, στο Αιγαίο & στα ναυπηγεία ΛΟΑΤΚΙ+ πρόσφυγες/-ισσες, εργατιά, μετράμε τους νεκρούς μας.», «το squirting είναι αληθινό, τα σύνορα είναι ψεύτικα».

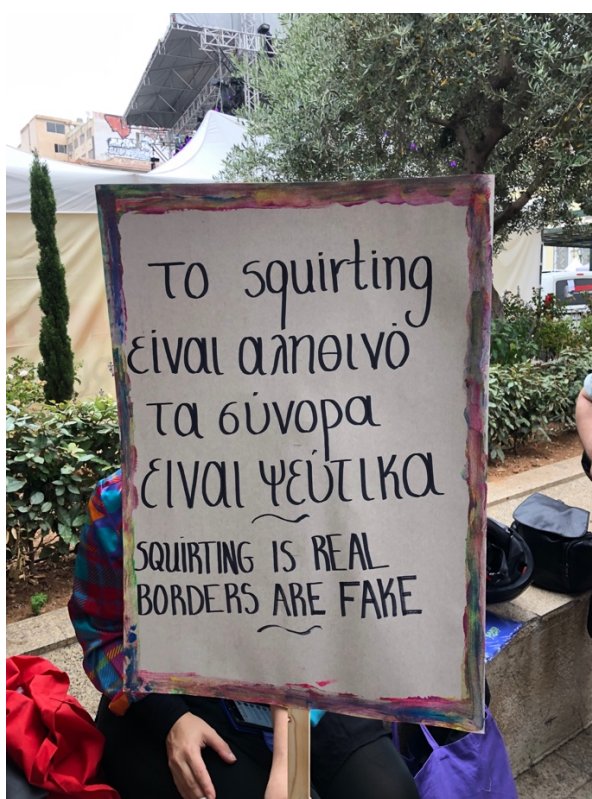

Εικόνα 6 – Πικέτα παρέμβασης στο Athens Pride 2023

Εικόνα 7 - Πικέτα παρέμβασης στο Athens Pride 2023 (2)

Παράλληλα με τη διεξαγωγή της κεντρικής εκδήλωσης του Athens Pride 2023, στο Μοναστηράκι λάμβανε χώρα συγκέντρωση για τη στήριξη του απεργού πείνας Γιάννη Μιχαηλίδη. Το γεγονός ότι το ζήτημα αυτό θίχτηκε εντός Pride, όπως φαίνεται παραπάνω (Εικόνα 7), δημιουργεί μία αναλογία στο ελληνικό συγκείμενο για τον ισχυρισμό του Ferguson (2019/2021) ότι κινήματα για τη σεξουαλική απελευθέρωση διαπλέκονται με ταξικούς, αντιρατσιστικούς και ενάντια στην κρατική βία αγώνες. Επιπρόσθετα, σε μία πικέτα (Εικόνα 9) παρατηρήθηκε να αναγράφονται ονόματα θυμάτων εμφυλοκτονιών, κρατικής βίας, τοξικής αρρενωπότητας, φασιστικής βίας, κάτι που θεάται από 'μένα και ως απάντηση στην επιβεβλημένη θετικότητα του Pride.

Εικόνα 8 - Πικέτα παρέμβασης στο Athens Pride 2023 (3)

Εικόνα 9 - Πικέτα παρέμβασης στο Athens Pride 2023 (4)

Ανοιχτή Συνέλευση «Καμία Ανοχή¹⁹» - 12/06/2023. Στις 12/06/2023 η τρανσφεμινιστική συλλογικότητα «Καμία Ανοχή» πραγματοποίησε ανοιχτή συνέλευση στο ΦΑΚ με θέμα «συζήτηση για το pride και σχεδιασμός δράσεων για τον μήνα υπερηφάνειας», όπου και παρευρέθηκα ύστερα από τη σχετική ανάρτηση που εντόπισα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το υλικό που συνάντησα εκεί καταγράφηκε από εμένα σε δεύτερο χρόνο στο ημερολόγιο πεδίου. Κατά την άφιξή μου στο χώρο του ΦΑΚ, συνειδητοποίησα ότι εκεί βρίσκονται παλιά, αλλά και νέα μέλη της συλλογικότητας, καθώς η συνέλευση είχε ανοιχτή μορφή. Όλα μαζί αριθμούσαμε γύρω στα 10 άτομα. Η συζήτηση εκτυλίχτηκε γύρω από ένα τραπέζι και το άτομο που θα τη συντόνιζε μας ενημέρωσε ότι αυτή θα έχει κυκλική μορφή με καθένα που παίρνει τον λόγο να συστήνεται και να δηλώνει τις αντωνυμίες με τις οποίες επιθυμεί να το προσφωνούν.

¹⁹ Το όνομα της συλλογικότητας αναφέρεται με την άδειά της.

Σχετικά με το Pride, εκφράστηκε από πολλά δυσφορία για το θεσμικό Pride, ενώ ορισμένα δεν παρευρέθηκαν τη φετινή χρονιά για τον λόγο αυτό. Τα παρευρισκόμενα, επεσήμαναν τον εμπορευματοποιημένο του χαρακτήρα και το pink washing λόγω των χορηγών, ενώ εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους σχετικά με την παρουσία κομμάτων εκεί, καθώς και του (τότε) Δημάρχου Αθηναίων, Κώστα Μπακογιάννη. Παρόλη την προσπάθεια συμπερίληψης υποκειμένων, αναδείχθηκε από άτομα της συνέλευσης, ο προσχηματικός της χαρακτήρας, για παράδειγμα, με την ύπαρξη μονάχα μίας τουαλέτας ΑμεΑ, η οποία χρησιμοποιούταν από το σύνολο των παρευρισκομένων. Επιπροσθέτως, ενώ κάποια κατανοούσαν τη διεκδίκηση του δικαιώματος στον γάμο, εκφράστηκε η ανησυχία διαιώνισης του τριπτύχου «πατρίς – θρησκεία - οικογένεια». Στο σημείο αυτό, μέλος της συνέλευσης αναφέρθηκε στην αφίσα της Στέγης του Ιδρύματος Ωνάση, στην οποία απεικονίζονταν ένα ζευγάρι λευκοί, cis, γκέι άνδρες με την κόρη τους, το οποίο προσλήφθηκε από την ίδια ως «αναγνωρίζουμε τις οικογένειες σας, εφόσον παράγετε Ελληνάκια». Ακόμη, ένα άτομο αναλύοντας το λογότυπο του Athens Pride με τον Παρθενώνα στα χρώματα του ουράνιου τόξου, απέδωσε έναν ομοεθνικιστικό χαρακτήρα σε αυτό. Σε μία ιστορική αναδρομή της διαδρομής του Athens Pride, έπειτα, κάποιο άλλο ανέφερε: «η Πάολα (Ρεβενιώτη) με τις φίλες της τότε δέρνηαν φασίστες» και στο σημείο εκείνο έγινε αναφορά στο Stonewall και στον Ferguson. Ως απόρροια των προαναφερθέντων, εντοπίστηκε η ανάγκη ύπαρξης διαθεματικών αγώνων.

Λίγες ημέρες νωρίτερα από την κεντρική εκδήλωση του Athens Pride, στις 7/6 πραγματοποιήθηκε μία συνάντηση πρωτοβουλίας για παρέμβαση στο Athens Pride. Κάποια από τα άτομα που παρευρίσκονταν στη συνέλευση συμμετείχαν σε αυτή και ανέφεραν ότι η συμμετοχή ήταν μικρή, ενώ σημειώθηκε ότι η συνάντηση πραγματοποιήθηκε πολύ αργά χρονικά, χωρίς να εξασφαλίζεται το απαραίτητο διάστημα για την αποτελεσματική οργάνωση κάποιας δράσης. Στη συζήτηση αυτή λήφθηκε η απόφαση για τη δημιουργία ενός πανό, το οποίο θα παρατασσόταν στο πλάι της παρέλασης του Pride, ως μορφή διαμαρτυρίας, χωρίς να συμμετάσχει σε αυτή.

Επιστρέφοντας στην ημέρα της παρέλασης του Athens Pride, δόθηκαν λεπτομέρειες, για την πορεία στήριξης στο Γιάννη Μιχαηλίδη, η οποία έλαβε χώρα

την ίδια μέρα. Ειδικότερα, αναφέρθηκε ο ισχυρισμός πως διαμείφθηκε ότι η πορεία «χτύπησε» το Pride, ενώ υποστηρίχθηκε ότι, αντίθετα, η πορεία προειδοποίησε το Pride για τη ρίψη δακρυγόνων από πλευράς αστυνομίας και προτάθηκε η παράκαμψη συγκεκριμένου δρόμου για τον λόγο αυτό. Παράλληλα, μέλος της συνέλευσης αφηγήθηκε το περιστατικό σωματικής επίθεσης σε τρανς άτομο κατά την έναρξη της παρέλασης από ομάδα δέκα περίπου φασιστών. Υπογραμμίστηκε ότι αστυνομικοί, οι οποίοι ήταν παρόντες, αποθάρρυναν το άτομο από το να προβεί σε μήνυση, ενώ μιλούσαν με ευνοϊκούς χαρακτηρισμούς προς τους φασίστες δικαιολογώντας τις πράξεις βίας.

Σε ό,τι αφορά τις προτάσεις για τον μήνα υπερηφάνειας, δόθηκε ως παράδειγμα η περίπτωση της Ιταλίας, στην οποία το φετινό Pride, την πρωτοβουλία διοργάνωσής του ανέλαβαν τρανσφεμινιστικές συλλογικότητες. Προτάθηκαν, επίσης, διαθεματικά, μη θεσμικά, αυτοοργανωμένα Pride, όπου ο αγώνας και η γιορτή θα συνυπάρχουν. Τονίστηκε, έτσι, η σημασία της γιορτής και της απεργίας ως απελευθερωτικές, ως πηγές χαράς, με την παράλληλη προϋπόθεση ύπαρξης αγώνων και διεκδικήσεων.

Συγκέντρωση και πορεία για τη δολοφονία του Ζακ – 21/09/2023. Στις 21/09/2023 παρευρέθηκα στην προσυγκέντρωση και στην πορεία για την επέτειο των πέντε ετών από τη δολοφονία του Ζακ/της Ζάκι. Η προσυγκέντρωση έλαβε χώρα επί της οδού Γλάδστωνος, σημείο της δολοφονίας και εκεί συνάντησα συμφοιτήτριές μου και φίλες. Σηκώνοντας το βλέμμα μου, διέκρινα ότι τοποθετήθηκε εκ νέου η πινακίδα της οδού με την επιγραφή «ΟΔΟΣ ZACKIE OH» (Εικόνα 10).

Εικόνα 10 – Οδός Zackie Oh

Καθώς προχωρούσα, εντόπισα στον πεζόδρομο τρικάκια με την επιγραφή «ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΩΣΤΑ ΜΑΝΙΟΥΔΑΚΗ²⁰» (Εικόνα 11), γεγονός που κατέστησε διανοητή την ύπαρξη διεκδίκησης παράλληλων αγώνων σε ό,τι αφορά τη ρατσιστική, ομοφοβική και αστυνομική βία.

²⁰ Ο Κώστας Μανιουδάκης, σύμφωνα με την οικογένειά του, ξυλοκοπήθηκε άγρια από αστυνομικούς της Τροχαίας και δολοφονήθηκε από αυτούς τον Σεπτέμβριο του 2023 στα Χανιά της Κρήτης (Θάνατος, 2023).

Εικόνα 11 – «Δικαιοσύνη για τον Κώστα Μανιουδάκη»

Στην αρχή της πορείας, κατά την παράταξη για την εκκίνησή της, παρατηρήθηκε λεκτική σύγκρουση μεταξύ φεμινιστικών συλλογικοτήτων και ομάδας ατόμων του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος, καθώς τα τελευταία επιχείρησαν να εισχωρήσουν με το πανό τους ανάμεσα στις φεμινιστικές συλλογικότητες. Από πλευράς των φεμινιστικών συλλογικοτήτων υπήρξε ο ισχυρισμός ότι στην πορεία αυτή προηγούνται οι ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ οργανώσεις, έπειτα οι φεμινιστικές συλλογικότητες και στο τέλος κομματικές παρατάξεις. Κατά τη διάρκεια της πορείας, ανάμεσα σε πολλά συνθήματα αναφορικά με την ομοφοβία, την τρανσφοβία, τον σεξισμό και την πατριαρχία, ακούσαμε και φωνάξαμε το σύνθημα «γέμισε το Αιγαίο κορμιά μεταναστών, είναι και οι Έλληνες φονιάδες των λαών». Τραγουδήθηκε, επίσης, το «Γηπεδικό» της αρτιβιστικής κολεκτίβας «Οιστρογόνες» με στίχους «Τρομοκρατία ένοστολη βία/ Αυτή 'ναι η ελληνική αστυνομία/ Μπατσοκρατία αυθαιρεσία/ αυτή 'ναι η ελληνική δημοκρατία/ Δε θέλω ΜΕΓΑ/ Δε θέλω ΣΚΑΪ/ Γιατί άλλο ψέμα το μυαλό μου δε χωράει/ Έλα να σπάσουμε την οθόνη/ Οι μπάτσοι είναι/ Φασίστες δολοφόνοι» (Οιστρογόνες, 2023), ενώ ταυτόχρονα γκλίτερ γέμιζε το οδόστρωμα της

Σταδίου. Τα παραπάνω, ενδέχεται να δύνανται να αναγνωριστούν ως μορφές αντίστασης σε κανονικοποιημένες μορφές ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ διεκδικήσεων (γάμος, τεκνοθεσία), εφόσον κυριαρχεί στους αγώνες τους η ανάδειξη της καταπίεσης διαφορετικών ειδών υποκειμένων, όπως και των μηχανισμών που τις αναπαράγουν.

Πουσιτιά, ψυχική ασθένεια και μουσική πανκ - 10/11/2023. Με αφορμή την έκδοση του βιβλίου *Πουσιτιά, ψυχική ασθένεια και μουσική πανκ* διοργανώθηκε σχετική εκδήλωση σε αμφιθέατρο στο κεντρικό κτίριο του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΑΣΟΕΕ). Παρευρέθηκα σε αυτή στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας με στόχο την αναζήτηση αντιστάσεων απέναντι σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ μορφές κανονικοποίησης. Κατά την άφιξή μου στο χώρο παρατηρούσα τα άτομα που συμμετείχαν στη διοργάνωση της εκδήλωσης, καθώς προετοιμάζαν το χώρο και τον πάγκο έξω με διάφορες εκδόσεις προς πώληση, και τις/τους προπτυχιακές/-ούς φοιτήτριες/-ές του πανεπιστημίου που προσπερνούσαν την εκδήλωση ύστερα από αμήχανα μειδιάματα. Αναρωτήθηκα αν η επιλογή του χώρου της εκδήλωσης ήταν συνειδητή συμβολικά, αλλά μέλος της «Antifa negative», η οποία συνδιοργάνωνε την εκδήλωση, με ενημέρωσε ότι η τοποθεσία επιλέχθηκε λόγω της προσβασιμότητας του πανεπιστημίου, δεδομένης της τοποθεσίας του στο κέντρο της Αθήνας, ενώ δεν υπήρξε κάποια σχετική άδεια από το πανεπιστήμιο.

Έπειτα, έχοντας εστιάσει στις εκδόσεις που είχαν τοποθετηθεί στον πάγκο, ξεχωρίζω αντιφασιστικά αυτοκόλλητα της «Antifa negative» με ταυτόχρονη ανάδειξη μίας έμφυλης ματιάς (χρήση θηλυκού γραμματικού γένους και απεικόνιση θηλυκοτήτων), όπως το τυπωμένο σύνθημα «πάντα antifa και αντικοινωνικές, φτύνουμε ρουφιάνους, μπάτσους κι εντολές». Στην ίδια κατεύθυνση, μία ακόμα έκδοση της «Antifa negative» απεικονίζει στο εξώφυλλο δύο γυναίκες που φοράνε χιτζάμπ να φιλιούνται αγκαλιασμένες στο στόμα, ενώ ενδιαφέρον εμφανίζουν και τα περιεχόμενα της συγκεκριμένης έκδοσης, στα οποία ξεχώρισα τα κεφάλαια «...για έναν πούστικο αντιφασισμό» και «Ισλαμόφοβοι ενάντια στην ομοφοβία;». Έπειτα, στέκομαι στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού «151» διακρίνοντας κάποια άρθρα που περιέχονται σε αυτό: «Για μια ιστορία της ομοφυλοφιλίας μέσα από γειτονιές: Συναντήσεις χωροταξίας, τουρισμού και δημόσιας τάξης», «Ποπ φεμινισμός,

φροντίδα και κράτος πρόνοιας», «Έλα να μην κάνουμε έναν Έλληνα ακόμα: η κρατική πολιτική για τις ιθαγένειες που μοίραζε ξύλο, 2008-2013» και «Πουσιτιά, ψυχική ασθένεια και μουσική πανκ: Η εκδήλωση». Ξεφυλλίζοντας ένα περιοδικό διαβάζω: «η μάχη ενάντια στην ομοφοβία (τον ετεροσεξισμό) είναι λειψή αν δεν συνδυάζεται με μια κριτική των άλλων ρατσισμών» (Πουσιτιά, ψυχική ασθένεια, 2023). Σκέφτομαι αμέσως *Το μονοδιάστατο κουίρ* του Ferguson (2019/2021). Μετά από λίγο, στρέφω το βλέμμα σε μια τηλεόραση που βρισκόταν τοποθετημένη, δίπλα από την αίθουσα στην οποία θα λάμβανε χώρα η εκδήλωση. Σε αυτήν ήταν αναρτημένο ηλεκτρονικά το πρόγραμμα των μαθημάτων όλης της μέρας. Ανάμεσα σε άλλα, ταυτόχρονα με την εκδήλωση διδασκόταν το μάθημα με τίτλο «Ανάλυση επενδύσεων», κάτι το οποίο ειδώθηκε από εμένα ως έντονη αντίθεση που δύναται να διαταράξει την «κανονικότητα»²¹ του συγκεκριμένου πανεπιστημιακού ιδρύματος. Τη στιγμή εκείνη φτάνει στο χώρο ο φίλος μου ο Άρης, κάνει ένα τσιγάρο, ανταλλάσσουμε κάποιες κουβέντες και μπαίνουμε στην αίθουσα.

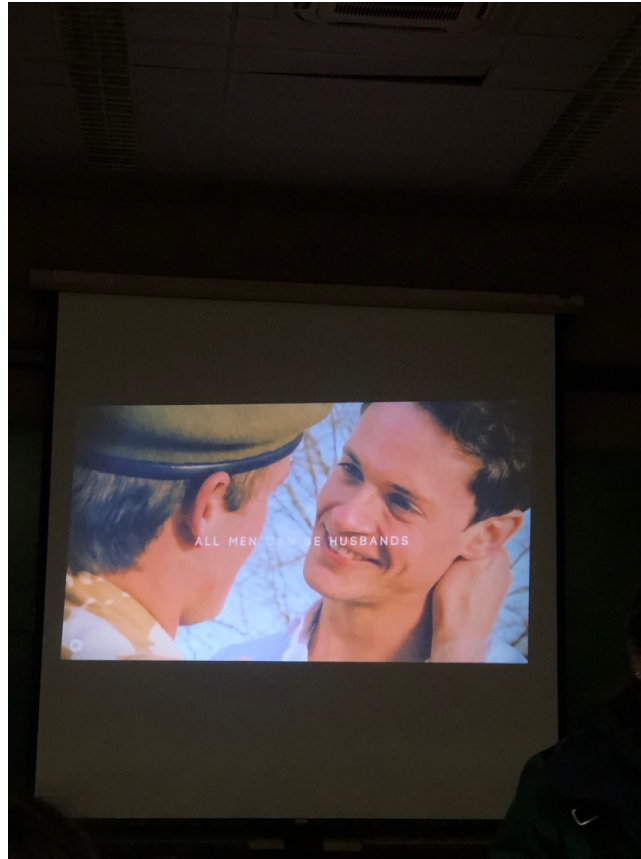
Η εκδήλωση ξεκίνησε στις 20:00 και διήρκησε περίπου δύο ώρες. Στο πρώτο μέρος, ο συγγραφέας/subboy25 αναγιγνώσκει προσωπικές του σημειώσεις, αποσπάσματα από το βιβλίο, ενώ ενδιάμεσα προβάλλονται αποσπάσματα ταινιών και διαφημίσεων επενδεδυμένα με νέα μουσική. Από ένα απόσπασμα μας μεταφέρει: «πανκ, εξέγερση και πορνογραφία συνθέτουν τον κόσμο του subboy» και ανάμεσα σε άλλα, ο συγγραφέας διαβάζει τα εξής:

Η βιαιότητα της αφήγησης μας υπενθυμίζει συνεχόμενα ότι εχθρός είναι η εργασία, η οικογένεια, το έθνος, η ετεροκανονικότητα, η νευροκανονικότητα, η νηφалиοκρατία, η βανίλα κυριαρχία, ο χριστιανισμός ως πυλώνες συστημικών μηχανισμών εξόντωσης του άλλου, του ανώμαλου, του ψυχασθενή, του φρικιού, του ναρκομανή, του/της ερωμένου/-ης της άρνησης. Εχθροί δύσκολοι, αδυσώπητοι και δολοφονικοί που μας στέρησαν τον Ζακ.

²¹ Ενδεικτικά, αναφέρω ότι το διάστημα πριν και κατά τη διάρκεια ψήφησης του νομοσχεδίου σχετικά με την ύπαρξη πανεπιστημιακής αστυνομίας εντός των ελληνικών ΑΕΙ, κανένα όργανο του ΟΠΑ δεν έλαβε επίσημη θέση κατά (Όχι Αστυνομία στα Πανεπιστήμια, 2021) και σε σχετική συλλογή υπογραφών μεμονωμένων πανεπιστημιακών ενάντια στο νομοσχέδιο, ευρέθησαν μονάχα δύο καθηγητές προερχόμενοι από το ΟΠΑ στο σύνολο των 1.135 καθηγητριών/-ών (Όχι Αστυνομία στα Πανεπιστήμια, 2021).

Ο συγγραφέας συνεχίζει με τις σημειώσεις για την εισήγηση που έχει προετοιμάσει κάνοντας αναφορές στην Butler και στον Foucault, όπως και στο βιβλίο του. «Πες μου ποια είναι η επιθυμία σου και θα σου πω ποιος είσαι, αν είσαι φυσιολογικός ή όχι», αναφέρει. Επεξεργάζεται ζητήματα μοναξιάς και σχεσιακοτήτων, υποστηρίζοντας ότι η δημιουργία συνεργατικών ομάδων είναι καταστατικής σημασίας, ως ένας χώρος τα άτομα να αισθανθούν. Καθώς διαβάζει αποσπάσματα από το βιβλίο, ξεχωρίζω: «Κάθε φορά που γαμιέστε κάνετε μια καλή πράξη». Αναγνωρίζει, παράλληλα, πως στο συγκείμενο του καπιταλισμού «κάποιοι από μας δεν μπορούμε να βρεθούμε με άλλους, είμαστε μόνοι» και εκφράζει τη σκέψη του σχετικά με μια ατέλειωτη αναζήτηση για συντροφικότητα και αγάπη.

Στη συνέχεια, προβάλλεται μία βρετανική διαφημιστική καμπάνια για την ισότητα στον γάμο μεταξύ και ομοφυλόφιλων συντρόφων, η οποία, όπως και κάποια ακόμα βίντεο, παρουσιάζεται με πανκ μουσική υπόκρουση και όχι τον αρχικό της ήχο. Στο βίντεο Βρετανοί άνδρες στρατιώτες φαίνονται να αποβιβάζονται από στρατιωτικό αεροσκάφος τη στιγμή που επιστρέφουν στη χώρα τους. Βρετανικές σημαίες ανεμίζουν και στρέιτ ζευγάρια αναπαρίστανται να αγκαλιάζονται. Έπειτα, ένας ομοφυλόφιλος Βρετανός στρατιώτης αναζητά τον σύντροφό του, τον εντοπίζει, αγκαλιάζονται συγκινημένοι κι ο στρατιώτης γονατίζοντας του κάνει πρόταση γάμου τοποθετώντας ένα δαχτυλίδι στο χέρι του. Η διαφήμιση κλείνει με τις εξής φράσεις να διαδέχονται η μία την άλλη: «Όλοι οι άντρες μπορούν να είναι ήρωες», «Όλοι οι άντρες μπορούν να είναι σύζυγοι» (Εικόνα 12).

Εικόνα 12 – «All men can be husbands»

Ο subboy25 σχολιάζοντας την εν λόγω καμπάνια, ασκεί κριτική στον ομοεθνικισμό και την ομοκανονικότητα αναφέροντας: «Αυτοί οι νεαροί ήρωες δεν έχουν τίποτα να χωρίσουν μεταξύ τους. Καθαρή και απαστράπτουσα βρετανικότητα. Για 5-10' ο γκέι φαντάρος κερδίζει να είναι κάτι παραπάνω από αδερφή της σειράς.». Υπογραμμίζει, επίσης, τον μιλιταριστικό ηρωισμό που διακρίνει τη διαφήμιση. Στρέφει, έπειτα το φακό και εκτός Βρετανίας, σημειώνοντας πως το κίνημα για το δικαίωμα στον γάμο στις Η.Π.Α. συνέπεσε χρονικά με το κίνημα για ένταξη ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στο στρατό, γεγονός, το οποίο το αναγιγνώσκει ως «άνευ όρων παράδοση και συνθηκολόγηση». Παραθέτει, ακόμα, την τοποθέτηση του πρώην πρωθυπουργού του Ηνωμένου Βασιλείου, David Cameron, σχετικά με τον γάμο μεταξύ ομοφυλόφιλων ατόμων: «Δεν είναι ότι είμαι υπέρ του γκέι γάμου, παρόλο που είμαι συντηρητικός. Είναι ότι είμαι υπέρ του γκέι γάμου, επειδή είμαι συντηρητικός.».

Στο επόμενο μέρος, ο subboy25 επεξεργάζεται ζητήματα ψυχικής ασθένειας, παραθέτει με χιούμορ προσωπικές ιστορίες από περιόδους νοσηλείας του σε ψυχιατρικές κλινικές και αναφέρει σχετικά ότι «η εμπειρία του ψυχιατρείου θα ήταν χρήσιμη για όλους/όλες όσοι/όσες έχουν το προνόμιο του λογικού». Ακολουθώντας, προβάλλεται ένα απόσπασμα από την ταινία *Άσε το κακό να μπει*, αυτή τη φορά με μουσική υπόκρουση του τραγουδιού *Γεννήθηκα για να πονώ*. Ο subboy25 συνεχίζει περιγράφοντας το βίωμα της ψυχικής ασθένειας, τις καθημερινές της δυσκολίες: από το να πας στην προβολή μιας ταινίας μέχρι το να πραγματοποιήσεις μία τυπική συζήτηση· η μοναξιά που είναι πανταχού παρούσα. «Πώς είναι να είσαι μαζί και χώρια με τους άλλους», καταθέτει. Ενώνει, έπειτα, το νήμα της μοναξιάς με το *crip theory* παραθέτοντας το εξής: «η μοναξιά παίρνει τη μορφή ενός τρόμου να βλέπεις τους υπόλοιπους να ζουν τις ζωές τους, ενώ εσύ απλά μεγαλώνεις [...] δεν είναι ότι φοβάσαι μη χάσεις τη ζωή· είναι ότι τη χάνεις.».

Πραγματοποιούνται, επιπλέον, λεπτομερείς αναφορές σχετικά με τις συνεδρίες του subboy25 στη θεραπεία, την ανάγκη του για αποδοχή και τις σχέσεις του με την οικογένειά του σε συνάρτηση με τη σεξουαλικότητά του. Σε μία από τις εξιστορήσεις του αναφέρει τα λόγια της θεραπεύτριάς του: «μιλάς για τον εαυτό σου να είσαι ένα τέρας» και προσθέτει: «ζήτησε να δει τα χαρακωμένα μου χέρια [...] είχα τότε την υπόνοια ότι δε φταίω εγώ για τα χάλια μου». Σε ό,τι αφορά τους γονείς του, μεταφέρει ότι ποθούσε να τον αποδεχτούν κι ας είχε κάνει τρεις τέσσερις επαναστάσεις έως τότε, ενώ περιγράφει γλαφυρά: «Η μαμά κι ο μπαμπάς έβλεπαν ότι βλασταίνει μια αδερφή σπίτι» αλλά, κατά τον subboy25, πήραν κάθε μέτρο ενάντια και τελικά, δηλώνει ότι τους άφησε πίσω. Η λέξη «πουστιά» που βρίσκεται στον τίτλο του βιβλίου και παράγωγες/συνώνυμες της εντός του, αλλά και στον λόγο του subboy25, όπως παραπάνω, επανοικειοποιούνται από τον συγγραφέα επανανοηματοδοτώντας τις έννοιες. Κλείνει την εισήγησή του με μια φράση του Αντονέν Αρτώ: «Κάνεις πότε δεν έκανε τέχνη παρά για να βγει από την κόλαση». Σε όλη την εισήγησή του σκέφτομαι ότι ο subboy25 διασαλεύει τις κυρίαρχες πολιτικές θέασης (Χαλκιά, 2019).

Έπειτα από την ομιλία του Subboy25 ακολούθησε συζήτηση με τοποθετήσεις παρευρισκομένων και ερωτήσεις τους. Δεν υπήρχε δυνατότητα μεταφοράς του

μικροφώνου και όσα άτομα ήθελαν να πάρουν τον λόγο, μετέβαιναν στο μπροστινό μέρος της αίθουσας. Αρκετά λεπτά σιωπής μετά, ένα από αυτά παίρνει την πρωτοβουλία. Ανάμεσα σε άλλα αναφέρει: «Συγκινήθηκα. Δεν ξέρω αν φταίει η κλιμακτήριος. Δε μου έχει ξανασυμβεί στα έδρανα της ΑΣΟΕΕ ή του Πολυτεχνείου.». Σκέφτομαι ότι ίσως εκείνη τη στιγμή ανασημαίνεται ο χώρος αυτός μέσω της εγγραφής ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ νοσηματοδοτήσεων σε ένα θεσμό που φορά με προθυμία τους διάφορους μανδύες του καπιταλισμού, της αποικιοκρατίας, της ετεροκανονικότητας. Ο ειρμός μου διακόπτεται από τον Άρη που θέλει να διατυπώσει μία ερώτηση. Είναι διστακτικός και εν τέλει την απευθύνει σε εμένα. Αναρωτιέται γιατί επανοικειοποιείται η «πουστιά», αλλά όχι η «τρέλα» στον τίτλο του βιβλίου και εικάζει ότι η επιλογή δε θα είναι τυχαία. Αμέσως μετά, παίρνει τον λόγο μια φίλη του subboy25, η οποία διακρίνει στο βιβλίο του αντιταυτότητες, μια άρνηση στα δίπολα υγεία – ψυχική ασθένεια, κανονικότητα – κουήρ και υποστηρίζει ότι «ενώ η ψυχιατρική έχει περάσει στην ποπ κουλτούρα, δεν έχει δημιουργηθεί περισσότερος χώρος για άτομα με ψυχικές κρίσεις».

Την επόμενη τοποθέτηση την πραγματοποιεί μέλος της «Antifa negative» κάνοντας μια αναδρομή στο πώς η ομοφυλοφιλία προσλαμβάνεται και αντιμετωπίζεται από το κράτος, χωρίς την αναφορά σε κάποιο συγκεκριμένο συγκεκριμένο, η οποία μου αφήνει μια αίσθηση mansplaining. Διακρίνω μια αοριστία στον λόγο του και ακούγοντας τη φράση «οι γκέι» σε συνδυασμό με κάποιες γενικές αναφορές στην ομοκανονικότητα και τον ομοεθνικισμό ακροθιγώς, αναρωτιέμαι για τη θεσιακότητα του ομιλούντος υποκειμένου. Η εκδήλωση ολοκληρώνεται με τις σκέψεις μιας θηλυκότητας: «Πολλά από μας ‘κάναν μια εσωτερική κουβέντα· χάρηκα γι’ αυτό το άγγιγμα· ελπίζω την επόμενη φορά να το κάνουμε και έξω.».

2ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ – 18/11/2023. Το Σάββατο 18/11 ήρθε στη Δημοτική Αγορά Κυψέλης το 2^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ²² μαζί με το πρώτο κύριο του φθινοπώρου. Φτάνοντας στην Αγορά παρατηρώ τις (αυτό)εκδόσεις στο βιβλιοπωλείο του φεστιβάλ και θέλω να περιπλανηθώ. Με προλαβαίνει η αγωνία

²² Βλ. Παράρτημα 3 για το σύνολο του προγράμματος το φεστιβάλ.

μου για την έρευνα, βρίσκω τη φίλη μου την Ηλέκτρα και παίρνουμε θέση στο κοινό. Ανοίγω το laptop και σημειώνω. Το φεστιβάλ εκκινεί με τη συζήτηση με τίτλο «Δημογραφικό «πρόβλημα», σεξουαλική πολιτειότητα και ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα. Συντονίστρια είναι μία θηλυκότητα από την ομάδα Dissensus Gender. Κατά το καλωσόρισμα της τελευταίας προς το κοινό, τονίζεται η δυσκολία ανεύρεσης χώρου για τη διεξαγωγή του φεστιβάλ.

Η πρώτη ομιλήτρια, Δήμητρα Τζανάκη, ιστορικός και πολιτική επιστημόνισσα μιλά για την αποικιοποίηση, τη δημογραφία και τους τρόπους συμμόρφωσης, καταδεικνύοντας το πώς η γενική παράθεση στατιστικών στοιχείων σχετικά με γεννήσεις και θανάτους, αποϊστοριοποιεί, προσδίδοντας νοηματοδοτήσεις εθνικού κινδύνου. Η ίδια επιδιώκει να πλαισιώσει ιστορικά το «δημογραφικό», αναφερόμενη στους μέσους όρους και την κανονικότητα που πραγματεύεται το πρώτο, έννοιες που διατρέχουν και το πεδίο του φύλου, εφόσον, κατά την ίδια, ό,τι διαφεύγει του φύλου άρρεν-θήλυ δεν είναι κανονικό. Αντίθετα, «η δημογραφία μιλάει μόνο γι' αυτό που ορίζει ως κανονικό: το λευκό, κανονικό, χριστιανικό, αρρενωπό». Στη συνέχεια, αναφέρεται στην ευγονική, η οποία, εμφανίζεται το 1883 εστιάζοντας στη «βελτίωση» του είδους, κάτι που η ίδια αντιλαμβάνεται ως «αποικιοκρατικό πατριαρχικό αφήγημα, το οποίο μετατρέπεται ως αλήθεια, ενώ συντελείται η αποικιοποίηση της επιστήμης». Προχωρώντας, μεταφέρει ότι το 1890 ο όρος «λεσβία» εντοπίζεται σε ένα ιατρικό λεξικό γύρω από τους όρους «άρρεν-θήλυ», κάτι που νοηματοδοτεί την ομοφυλοφιλία ως υποείδος, πέρα από την κανονικότητα.

Ερχόμενη στο ιστορικό πλαίσιο του 20^{ου} αι., η ομιλήτρια υποστηρίζει ότι η δημογραφία την περίοδο του Μεσοπολέμου λειτουργεί ως αν να λέει ότι ο πληθυσμός στην Ευρώπη δεν αναπαράγεται με τη θεμιτή αύξηση, διότι ο πληθυσμός δεν επιλέγει σωστά τους ερωτικούς του συντρόφους. Με τον τρόπο αυτό, προκύπτουν, κατά την ομιλήτρια, και νοηματοδοτήσεις των γυναικών ως κοινές, ανήθικες, πόρνες κ.α. Έπειτα, συνδέει τη συνθήκη της Λοζάνης με ένα αφήγημα ομογενοποίησης του έθνους-κράτους, κάνοντας λόγο για μια «λευκή, χριστιανική επιστήμη που δημιουργεί ένα μόνο ανθρώπινο είδος» και η οποία προσβλέπει στην εξόντωση ετεροεθνικών ομάδων, εντοπίζοντας «μια πολιτική στιγμή εξόντωσης οποιασδήποτε ζωής τολμά να ζήσει εκτός δυτικού πλαισίου», μέσω μιας τεχνολογίας

αποικιοποίησης και μιας εξουσίας που δεν είναι πλέον κατασταλτική. Σχετικά με τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η ομιλήτρια στέκεται στο στιγματισμό της ομοφυλοφιλίας ως ψυχικό νόσημα, αλλά και στο παράδοξο γεγονός ότι η λοβοτομή την περίοδο εκείνη κρίθηκε άξια απόδοσης βραβείου Νόμπελ ιατρικής. Τα παραπάνω γίνονται αντιληπτά από την εισηγήτρια ως μια προσπάθεια λεύκανσης της μνήμης, ούτως ώστε να οικοδομηθεί εκ νέου το τρίπτυχο μνήμη-σώμα-επιθυμία βάσει του αριστοτελικού αφηγήματος με πλοηγό «να μην ξεφύγουμε από το άρρεν-θήλυ», όπως η ίδια διατυπώνει.

Η ομιλήτρια επιχειρώντας να ενώσει το νήμα με το ελληνικό συγκείμενο, αναφέρεται στην Ελλάδα του 2011, στην οικονομική κρίση και στις συγκεντρώσεις στην πλατεία Συντάγματος το Μάιο και τον Ιούνιο, στη διαπόμπευση των οροθετικών γυναικών το 2012 με πρωτοβουλία του τότε Υπουργού Υγείας, Ανδρέα Λοβέρδου. Ονομάζει το συγκείμενο του 2020 «καπιταλιστικό ρεφορμισμό» και κλείνει την εισήγησή της με την πεποίθηση ότι «ο καπιταλισμός θέλει τα οικόσιτα ζώα του υποτακτικά και ελεγχόμενα» και μας θυμίζει ένα τραγούδι γραμμένο για την κατάληψη της πλατείας Ταχρίρ με τους στίχους:

Καμιά φορά φοβάμαι μη γίνεις απλή μνήμη/μη χάσουμε τη μεταξύ μας επαφή
κι η ιδέα της εξέγερσης θολώσει/μην ξεχάσουμε όλα αυτά που έγιναν, μη γίνεις
μια ακόμα ιστορία που τη διηγούμαστε/Οι ιδέες μας είναι η δύναμή μας/Η
ενότητα το όπλο μας

Στη συνέχεια, η επόμενη ομιλήτρια, Έλενα - Όλγα Χρηστίδη, ψυχολόγος και επιστημονικά υπεύθυνη σε LGBT+ δομή παροχής συμβουλευτικής, ξεκινά την εισήγησή της με θέμα την σεξουαλική πολιτειότητα, την ακροδεξιά και μια αναζήτηση του κουήρ. Η ομιλήτρια αναγνωρίζει την πολιτική σημασία αναφοράς στην Παλαιστίνη, καθώς, όπως δηλώνει, εντοπίζονται γκέι αφηγήματα υποστήριξης της ισραηλινής πολιτικής, τα οποία σε ένα πλαίσιο ομοεθνικισμού ξεπλένουν την γενοκτονία των Παλαιστινίων, όσο το Ισραήλ προωθεί μία ρητορική στήριξης της δημοκρατίας και των ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων.

Έπειτα, η εισήγηση στρέφεται σε απόσπασμα συνέντευξης του Στέφανου Κασσελάκη στον Νίκο Χατζηνικολάου, ο οποίος τον ρωτάει: «Μήπως το θέμα των ερωτικών και σεξουαλικών επιλογών σας έχει γίνει και πολιτική σημαία;». Ο

Κασσελάκης το αρνείται και η εισηγήτρια, ενώ χαρακτηρίζει ομοφοβική την προαναφερθείσα ερώτηση, υποστηρίζει ότι έχει κάνει «σημαία» τον πλούτο του, την εξωτερική του εμφάνιση και την ομοκανονικότητα, αναφερόμενη στα χαρακτηριστικά του αρρενωπού, λευκού, γυμνασμένου, cis, ομοκανονικού με ήπιο ομοεθνικισμό, καθώς εκτιμά ότι φέρει έντονα στον λόγο του τη λέξη «πατρίδα», ενόσω ζητήματα τρανς και ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων, εν γένει, δε θίγονται από πλευράς του. Επιστρέφοντας στην πρόσφατη συνέντευξη, αναφέρεται στο γεγονός ότι παραχώρησε συνέντευξη και ο σύντροφος του Κασσελάκη, Τάιλερ Μακμπέθ. Σε αυτή διακρίνει αποικιοκρατικά στοιχεία, καθώς βρίσκει ότι ο Μακμπέθ ασκεί πολιτική μέσω του συντρόφου του, γεγονός πρωτοφανές για το ελληνικό συγκείμενο, δίνοντας το παράδειγμα διατύπωσης, από την πλευρά του, προτάσεων αναβάθμισης σχετικά με τον εκσυγχρονισμό του συστήματος νοσηλευτικής, καθώς αυτό αποτελεί το αντικείμενό του, χωρίς όμως κάποιο αριστερό αφήγημα ταξικού εκσυγχρονισμού. Σε συνέχεια περιγραφής της συνέντευξης, σχετικά με το ποιος μαγειρεύει, ο Μακμπέθ μεταφέρει ότι ο Κασσελάκης φτιάχνει ένα κυρίως φαγητό, παιδάκια, κάτι που αναγιγνώσκεται από την εισηγήτρια ως έμφυλη επιτέλεση της αρρενωπότητας.

Έπειτα, σε ό,τι αφορά τις εθνικές εκλογές Μαΐου-Ιουνίου 2023, η εισηγήτρια παρατηρεί πως παρά τις φυσικές καταστροφές, την πανδημία, την οικονομική κρίση, τα Τέμπη, η Νέα Δημοκρατία κατάφερε να συγκρατήσει το ποσοστό της, αλλά και να εισέλθουν στο κοινοβούλιο τρία ακροδεξιά κόμματα – παρόλη την καταδίκη της Χρυσής Αυγής -, ενώ δηλώνει ότι «ο ΣΥΡΙΖΑ και το Μέρα εξαερώνονται σιγά σιγά». Επιστρέφοντας στην εκλογή Κασσελάκη, η εισηγήτρια υπογραμμίζει ότι είχε προηγηθεί μία εξασθένιση αριστερών προταγμάτων από πλευράς ΣΥΡΙΖΑ και Τσίπρα, αλλά και κατακερματισμός ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιωμάτων από την υπόλοιπη πολιτική ατζέντα· μια «αποαριστεροποίηση».

Σχετικά με την ύπαρξη μιας «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας»²³ η εισηγήτρια υποστηρίζει ότι αυτή δεν είναι μία και ομοιογενής και με διάθεση αναστοχασμού αναλογίζεται ότι από το 2012-2013 η «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα» με τον τρόπο που εκπροσωπείται από θεσμικές οργανώσεις, συμμορφώνεται σε μία φιλελεύθερη πλευρά με έντονο το

²³ Τα εισαγωγικά προστέθηκαν από την εισηγήτρια κατά την ομιλία της.

στοιχείο της πολιτικής των ταυτοτήτων. Διακρίνει ότι δε βρέθηκε χώρος για αλληλεπίδραση με άλλα κινήματα, αλλά εντοπίζει μία νέα συσπείρωση κουήρ δυναμικής μετά τη δολοφονία του Ζακ. Αναφορικά με τη συμμετοχή της «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας» στην επιτροπή για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, ενώ η ίδια με διάθεση αυτοκριτικής δηλώνει ότι δεν είναι εντελώς αντιθεσμική, αναγνωρίζει ότι η κύρια «κοινότητα» που συμμετείχε σε αυτή, δεν επεδίωξε τη διεκδίκηση συγκεκριμένων αιτημάτων.

Στη συνέχεια, η εισηγήτρια φέρνει παραδείγματα διασταύρωσης ριζοσπαστικών κινήματων, με αναφορά στη Μ. Βρετανία του 1984 και στο συγκείμενο των Η.Π.Α. το 1987. Συμπεραίνεται ότι οι αλληλεπιδράσεις κινήματων είναι αναγκαίες και θέτει τα εξής ερωτήματα: «Πώς κάνουμε τις δύσκολες συζητήσεις μέσα στην κουήρ κοινότητα; Πώς μπορούμε να μιλάμε για cis ομοκανονικότητα και ταυτόχρονα για διάχυτη ομοφοβία;». Στο κλείσιμο της εισήγησής της η ομιλήτρια αναφέρεται στον Μιñoz και στο ότι τα κουήρ υποκείμενα χρειάζεται να μπορούν να διερευνήσουν αυτό που θεωρείται ουτοπία, να συζητούν αυτά που τα δυσκολεύουν με όρους δημιουργικούς, χωρίς μελοδραματισμούς και ρομαντικοποίηση, «να βρίσκονται χώροι, ακόμα και επαναλαμβάνοντας τραύματα, με λίγη περισσότερη φαντασία και απαλότητα».

Η επόμενη ομιλήτρια, η οποία συστήθηκε ως κοινωνική ανθρωπολόγος, ξεκινά με ένα παράδειγμα ομόφυλης οικογένειας, της Νικολέττας με την Κατερίνα και την κόρη τους την Ιόλη. Η βιολογική μητέρα νοσεί από καρκίνο και εκφράζει την αγωνία της για την πιθανότητα η κόρη τους να χάσει και τις δύο μητέρες της. Όπως περιγράφει η ομιλήτρια, η Κατερίνα λέει: «Νιώθω ότι δεν μπορώ να πεθάνω». Η συγκεκριμένη ιστορία θεάται από την εισηγήτρια ως ένα παράδειγμα διασταύρωσης δύο μορφών διακρίσεων, της ομοφοβίας και του μισογυνισμού, καθώς αναδύεται η λεσβιοφοβία και ο θεσμικός εκτοπισμός που αντιμετωπίζουν οι λεσβίες γονείς. Η ομιλήτρια αναγνωρίζει την αναγκαιότητα κατοχύρωσης δικαιωμάτων με παράλληλη κριτική, δηλώνοντας ότι «το κράτος μας οφείλει ακόμα κι αν δεν ασκήσουμε ποτέ το προνόμιό μας, ακόμα κι αν η κουήρ κοινότητα δεν το εκμεταλλευτεί ποτέ». Στη

συνέχεια, γίνεται αναφορά στην εμφυλοκτονία της Άννας Ιβάνκοβα²⁴ στον Άγιο Παντελεήμονα, με αφορμή την οποία αναδύονται οι ζωές επισφάλειας²⁵, η αγωνία της επιβίωσης και ο φόβος για το μέλλον. Η ομιλήτρια προσβλέπει στο ότι η πρόσβαση στο θεωρητικό υπόβαθρο, θα παράσχει τις κατάλληλες γνώσεις και λέξεις για τόπους συναντήσεων και πολιτικών διεκδικήσεων. Έπειτα, παραθέτει τα λεγόμενα της ΜΚΧ ως εξής: «Η γλώσσα είναι στρέιτ προνόμιο. Εκείνοι που κάνουν το σταυρό τους στο λεωφορείο έχουν χαρτογραφήσει τις εκκλησίες της πόλης. Με αφήνουν αδιάφορη, αλλά όταν περνάω απ' τη Γλάδστωνος θέλω κι εγώ να κάνω το σταυρό μου.». Η ομιλήτρια εκείνη τη στιγμή εντοπίζει μικρές εστίες αντίστασης και ενδυνάμωσης και πραγματοποιεί αναφορά στην Audre Lorde σχετικά με τους τρόπους που μπορούμε να συνδιαλλαγούμε και να συναντηθούμε μεταξύ μας χωρίς να αναπαράγουμε «ολυμπιακούς αγώνες καταπιέσεων».

Αμέσως μετά, η εισηγήτρια σχολιάζει τη δήλωση της Άννας Διαμαντοπούλου σε τηλεοπτική εκπομπή, κατά την οποία αναφέρθηκε: «Αυτό που εύχομαι είναι σε εκατό χρόνια να μη γίνει η Ευρώπη διά της βίας σκουρόχρωμη». Η ομιλήτρια τοποθετείται σχετικά σχολιάζοντας ότι η αποικιοκρατική συνθήκη δεν αποτελεί παρελθόν, ενώ υποστηρίζει ότι εντοπίζεται μία άρνηση των Ελλήνων να δουν τους εαυτούς τους ως φυλετικοποιημένα μη λευκά υποκείμενα και ταυτόχρονα προτείνει ότι το γεγονός πως η Ελλάδα δεν υπήρξε καταλυτική δύναμη σε ό,τι αφορά την αποικιοκρατία, δε σηματοδοτεί την μη εμπλοκή της σε αυτή. Ταυτόχρονα, αναγνωρίζει ότι στιγμές εξαίρεσης αποτελούν μονάχα οι εθνικές επιτυχίες αθλητών ή σημαιοφόρων, εφόσον αποδεικνύονται «άξιες να αναγνωριστούν μόνο στις περιπτώσεις που αριστεύουν, ώστε να καταστούν δυνατές να αναπαράξουν την ελληνικότητα». Σχολιάζει, επίσης, καυστικά την ελληνικότητα που έχει επιχειρηθεί να αποδοθεί στην τετράδα: Αρχαία Ελλάδα, Ρώμη, χριστιανισμός, σύγχρονη Ευρώπη μέσω γραμμικών συνδέσεων. Θεωρεί αναγκαία την πραγματοποίηση κριτικής στην αποικιοκρατία και εντός πανεπιστημιακών ιδρυμάτων σε συνδυασμό με την κριτική σε μονοθεματικές αναλύσεις που παραβλέπουν συλλογικές καταπιέσεις.

²⁴ Η Άννα Ιβάνκοβα, τρανς, μαύρη, μετανάστρια και θύμα εμφυλοκτονίας δολοφονήθηκε στις 10 Ιουλίου 2023 στο σπίτι της στον Άγιο Παντελεήμονα (Δασκαλοπούλου, 2023).

²⁵ Η Butler (2016, σ. 15) υποστηρίζει ότι προκειμένου να θεωρηθεί μια ζωή επισφαλής, προαπαιτείται να έχει λογιστεί ως άξια πένθους, ούτως ώστε να νοείται ως «ζωντανή».

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η ομιλήτρια εκτιμά ότι «δεν μπορούμε να μιλήσουμε για κουήρ και ΛΟΑΤΚΙ δικαιώματα, αν δε μιλήσουμε για φυλή, τάξη, αποικιοκρατία, αναπηρία». Κλείνει την εισήγησή της με ένα απόσπασμα από ποίημα της Pat Parker:

Κάθε φορά που αφήσαμε μια λεσβία γυναίκα να χάσει το παιδί της και δε γεμίσαμε τις αίθουσες των δικαστηρίων -ήταν μια πράξη διαστροφής, κάθε φορά που βάλουμε τα καλά μας ρούχα για να πάμε σε ένα οικογενειακό γάμο και αφήσαμε τους αγαπημένους μας σπίτι -ήταν μια πράξη διαστροφής

Οι εισηγήσεις του πρώτου πάνελ ολοκληρώνονται και υπάρχει χρόνος για ερωτήσεις και συζήτηση. Εντοπίζω σιωπή και αμηχανία. Γίνεται μία ερώτηση χωρίς μικρόφωνο, αλλά δεν ακούω, όπως ούτε άλλα άτομα που αναφέρουν το ίδιο. Επικρατεί μικρή αναστάτωση και αναδιατυπώνεται από το πάνελ η ερώτηση που προήλθε από το κοινό: «Πώς μπορούμε να στεκόμαστε απέναντι στην ισλαμοφοβία, αλλά να εναντιωνόμαστε στα θρησκευόμενα που προωθούν σεξισμό, ομοφοβία κ.λπ.;». Γίνεται, ταυτόχρονα, μία διευκρίνιση ότι η ερώτηση δε γίνεται ισλαμοφοβικά, αλλά με την αναγνώριση ότι οι θρησκείες μπορεί να είναι καταπιεστικές. Η τρίτη ομιλήτρια παρεμβαίνει προτρέποντας να διατηρηθεί ο χώρος προσβάσιμος και ασφαλής και να μη φανεί το φεστιβάλ φοβικό ως προς κάποιο βίωμα. Η δεύτερη ομιλήτρια τοποθετείται σχετικά προτείνοντας μία ταυτόχρονη διαθεματική και αναστοχαστική προσέγγιση, ώστε να βρεθεί χώρος για ταυτόχρονη ανάλυση ομοφοβίας και ομοκανονικότητας. Η πρώτη ομιλήτρια επανερχόμενη στη δημογραφία υποστηρίζει την αναγκαιότητα ιστορικοποίησης τέτοιων ζητημάτων, όπως οι θρησκείες, η δημογραφία, καθώς η τελευταία φαίνεται να διακατέχεται από έναν δυτικό, λευκό επιστημονικό λόγο σα να διακηρύσσει ότι «υπάρχει μια φυλή που απειλεί τον σημαντικό πληθυσμό που πρέπει να προστατευτεί· να μη χάσουμε τη λευκότητα». Η τρίτη ομιλήτρια επιστρέφει σημειώνοντας ότι οι θρησκείες αποτελούν μέρος των προαναφερθεισών καταπιέσεων στο εκάστοτε κράτος και κρίνει απαραίτητη την αναγνώριση των αμερικανοκεντρικών δομών παραγωγής γνώσης εντός των οποίων γεννώνται ριζοσπαστικοί πολιτικοί λόγοι. Η συζήτηση ολοκληρώνεται.

Χρειάζομαι διάλειμμα για αποφόρτιση. Πηγαίνουμε με την Ηλέκτρα σε ένα κοντινό καφέ μέχρι την έναρξη του επόμενου πάνελ, αλλά επιστρέφουμε εγκαίρως

ώστε να περιηγηθούμε ανάμεσα σε βιβλία, zines και αυτοκόλλητα. Ενώ με τραβούν σχεδόν όλα, αγοράζω τους *Αργοναύτες* της Μάγκι Νέλσον, το οποίο είναι η απάντηση της Μαρίας κάθε φορά που της λέω: «πρότεινε μου ένα βιβλίο» τον τελευταίο χρόνο. Καθώς τελειώνουμε τη βόλτα μας στην αγορά, ξεκινάει το δεύτερο πάνελ της ημέρας με θεματική «Λεσβίες»²⁶ και τρανς γυναίκες στον καλλιτεχνικό χώρο. Αορατότητες και αποκλεισμοί».

Το πάνελ συγκροτείται από τέσσερις θηλυκότητες: μία stand up comedian, μία σκηνοθέτρια, μία ηθοποιό και μία συνθέτρια. Η συζήτηση ξεκινά γύρω από το ζήτημα ύπαρξης ή ορατότητας λεσβιών γυναικών στον καλλιτεχνικό χώρο, τους αποκλεισμούς και τις απολύσεις. Έπειτα, γίνεται αναφορά στην παράσταση της σκηνοθέτριας, θεματική της οποίας αποτελεί η ιστορία δύο λεσβιών βαμπίρ που έρχονται αντιμέτωπες με το δίλημμα της μητρότητας, ενώ, όπως σημειώνεται, το ότι οι δύο βρικολακίνες είναι ζευγάρι, δεν παρουσιάζεται ως κυρίαρχο ζήτημα, αλλά ως κάτι δεδομένο. Η σκηνοθέτρια προτρέπει «να προσπαθούμε να κάνουμε κουήρ έργα φωτεινά· να μην κανονικοποιείται το σκοτάδι και η βία στα κουήρ άτομα». Η ηθοποιός μιλάει για την εμπειρία της ως performer, για το έργο στο οποίο πρωταγωνιστεί και το οποίο αφορά μια άλλη προσέγγιση στο τρανς και το προσφυγικό βίωμα, όπου αναδεικνύεται το ανθρώπινο στοιχείο πέρα απ' την ταυτότητα. Η ίδια η ηθοποιός αναφέρει: «Για μένα ήταν πολύ δύσκολο να παίξω αυτό το έργο. Μ' ακουμπάει πολύ. Το ότι είμαι από τη Συρία και παίζω σε ελληνικό θέατρο, αυτό δεν έχει ξανασυμβεί.». Παράλληλα, αναγνωρίζει τα εμπόδια με τα οποία έρχονται αντιμέτωπες τρανς γυναίκες, όπως το να υποχρεούνται να είναι «super-passing», ώστε να εγκριθούν από τις πρακτικές μάρκετινγκ. Στη συνέχεια, η σκηνοθέτρια υποστηρίζει ότι καλλιτεχνικά οι γκέι χαρακτήρες έχουν καταλάβει μεγάλο χώρο και προτρέπει τη συγγραφή έργων για λεσβίες γυναίκες. Τοποθετείται σχετικά η ηθοποιός αναφέροντας ότι το ίδιο ισχύει και για τις τρανς γυναίκες, ενώ σημειώνει ότι δεν έχει αποφοιτήσει από το Εθνικό Θέατρο κάποιο ανοιχτά τρανς άτομο. Με αυτό τον τρόπο, τίγονται ζητήματα προνομίων, αναπηρίας και πολιτικής

²⁶ Ο αστερίσκος που ακολουθεί τη λέξη «λεσβία» μεταφέρεται αυτούσιος από την περιγραφή της εκδήλωσης, στην οποία αναφέρεται ότι «οι όροι “λεσβία” και “γυναίκα” χρησιμοποιούνται συμπεριληπτικά και αναφέρονται σε όποιο άτομο ταυτίζεται με αυτές τις εμπειρίες βιωματικά ανεξαρτήτως ταυτότητας και έκφρασης φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού».

των ταυτοτήτων. Η σκηνοθέτρια παροτρύνει να συγγράφονται κουήρ έργα και η stand up comedian συμπληρώνει: «ώστε να γίνουν κάποια στιγμή κλασικά».

Η συζήτηση είναι παράλληλα ανοιχτή για ερωτήσεις από το κοινό και ένα άτομο θίγει το ζήτημα της κανονικοποίησης των κουήρ ατόμων από τα μέσα και των στερεοτύπων που αυτή συνεπάγεται με την αναπαράστασή τους. Η stand up comedian συμφωνώντας αποκρίνεται ότι πολλές φορές αναπαρίσταται κάτι που μοιάζει με μία ρητορική «είμαστε κι εμείς κανονικές· μια μπουτς (butch) και μια φεμ (femme)». Η ίδια αναδεικνύει, επίσης, το ζήτημα της αρτιμέλειας εντός θεατρικών σπουδών/παραστάσεων. Στιγμές αργότερα, η ηθοποιός ανοίγοντας τη συζήτηση εκφράζει τον εξής προβληματισμό: «Κουράστηκα να τα λέμε αυτά μεταξύ μας. Εμένα με αφορά αυτοί να αρχίσουν λίγο έστω να ανοίξουν το μάτι τους και να μη με δουν στο δρόμο ότι είμαι διαθέσιμη για οποιαδήποτε επίθεση.». Με αφορμή το παραπάνω σχόλιο, ένα άτομο από το κοινό θίγει το ζήτημα της ασφάλειας στις περιπτώσεις που ένα ανοιχτά τρανς υποκείμενο εμφανίζεται σε κάποια παράσταση και εκτίθεται σε ευρύ κοινό, ενώ ενθαρρύνει «να κάνεις κάτι, όχι γιατί δε φοβάσαι, αλλά ενώ φοβάσαι». Η συνθέτρια εξιστορεί από την περίοδο που κυκλοφόρησε το τραγούδι «γκομενάκι», ότι προσλήφθηκε ως πολύ θρασύ, δεδομένων των στίχων, του gender fluid χαρακτήρα που έπαιζε στο video clip, αλλά και στο γεγονός ότι η μπάντα τους αποτελείτο από λεσβίες γυναίκες. Η ίδια αναφέρει: «μας έβριζαν ως λεσβίες με κιθάρες». Η ηθοποιός τότε αναρωτιέται τι είναι το «safe». Μία θηλυκότητα από το κοινό θέλει να τοποθετηθεί σχετικά, σηκώνεται και παίρνει τον λόγο. Παραθέτω αυτούσια όλη την τοποθέτησή της, καθώς αναγνωρίζω ότι περιέχει πυκνά νοήματα:

Εγώ είμαι bi. Δηλαδή, χάλι· πουθενά δε χωράω και παντού περισσεύω. Έχω αναρωτηθεί πάρα πολλές φορές τι είναι αυτό που λέμε «safe space». Έτυχε να κάνω μια πάρα πολύ ωραία κουβέντα με ένα κορμάκι λεσβία, μαύρη βιβλιοθηκονόμος. «Όταν κάνουμε αυτή τη διάκριση αποσιωπούμε τη βία και τις διακρίσεις και τις ιεραρχήσεις που έχει ο χώρος μας: ρατσισμό, σεξισμό, τρανσφοβία, μισαναπηρισμό, ταξιστικές συνειδήσεις. Αντί να λέμε “safe spaces” προτιμώ το “brave spaces”, όχι επειδή είμαστε γενναία, αλλά επειδή προσπαθώ όπου κι αν βρίσκομαι να διεκδικώ το κουράγιο να είμαι η εαυτή μου». Μ’ αρέσει να είμαι άνετα, αλλά ασφαλής δεν είμαι πουθενά, ελπίζω να είμαι αρκετά γενναία για να είμαι η εαυτή μου όπου κι αν βρίσκομαι.

Η stand up comedian χωρίς να είναι ευδιάκριτο αν συμπληρώνει ή διαφωνεί με το παραπάνω, λέει: «Να είμαστε πρώτα ασφαλή τα άτομα και μετά out». Σκέφτομαι, έπειτα, ότι το coming out δύναται να οδηγήσει σε βία και να θέσει σε κίνδυνο τη ζωή των υποκειμένων (Αποστολέλλη, 2012). Για το τέλος, γίνεται μία υπενθύμιση των παραστάσεων στις οποίες συμμετέχουν οι εισηγήτριες του πάνελ και μια τούρτα φθάνει στο μέρος τους για τα γενέθλια της ηθοποιού. Τραγουδάμε το «Happy Birthday», η εορτάζουσα σβήνει την τούρτα και λέει: «Είχα 17 Νοέμβρη γενέθλια. Γεννήθηκα στη Συρία, αλλά είμαι και Παλαιστίνη. Οπότε, free Palestine.».

Η συζήτηση ολοκληρώθηκε και ακολούθησαν διάφορες δράσεις: φωτογράφιση, speed-dating με την υποστήριξη του Queer Space και πάρτι με τις Disco Lesbiana. Κινήθηκα με την Ηλέκτρα προς το μπαρ, προμηθευτήκαμε το ποτό μας και συζητούσαμε για τις ομιλίες που παρακολουθήσαμε κατά τη διάρκεια της μέρας. Λίγα λεπτά αργότερα, κάποια νεαρά αγόρια από την Παλαιστίνη κρατώντας παλαιστινιακές σημαίες εισήλθαν στο χώρο της αγοράς (Εικόνα 13), περιηγήθηκαν σε αυτό, βγήκαν κάποιες φωτογραφίες, συνομίλησαν με το κοινό και αποχώρησαν λίγο μετά. Το ίδιο και εγώ στιγμές αργότερα.

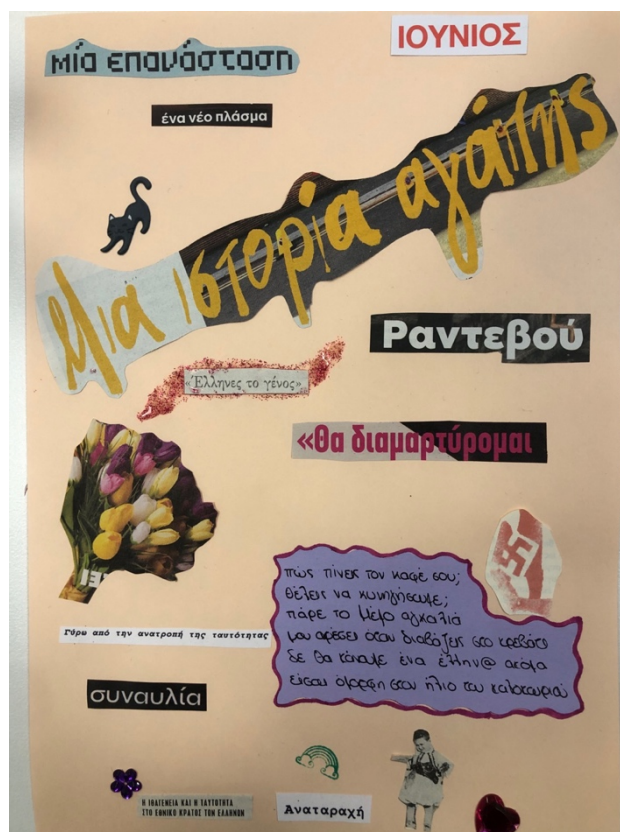

Εικόνα 13 – Παλαιστινιακές σημαίες στο 2^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ

2ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ – 19/11/2023. Η δεύτερη μέρα του φεστιβάλ ξεκίνησε με το εργαστήριο zine «Μια χαρά είσαι, πήγαινε μίλα της!», το οποίο είχε ως θεματική το φλερτ μεταξύ κουήρ/λεσβιών/bi/pan και οποιωνδήποτε άλλων ατόμων, τις έννοιες και τις ανησυχίες τους γύρω από αυτό. Είχαμε συζητήσει το εργαστήριο με την κα Χαλκιά, καθώς αναρωτιόμουν αν θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για την έρευνα. Με προέτρεψε να συμμετάσχω, προτείνοντας ενδεχομένως να επιλέξω ως θέμα του zine την παρούσα διπλωματική. Όταν έφτασα, η δημοτική αγορά ήταν ακόμα κλειστή, πέρασα από το μισάνοιχτο ρολό της και βρέθηκα στη μικρή αίθουσα που θα διεξαγόταν το εργαστήριο. Όσο περνούσε η ώρα, κατέφθαναν και τα τελευταία συμμετέχοντα άτομα. Τελικά ήμαστε δεκαέξι, ανάμεσά μας θηλυκότητες και non binary άτομα. Η Ανδρομάχη μας έδωσε κάποιες πληροφορίες σχετικά με το τι είναι ένα zine, πώς φτιάχνεται και τι υλικά μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για τη δημιουργία του. Στη συνέχεια, μας ζήτησε να εκφράσουμε κάποιες σκέψεις γύρω από τη θεματική του εργαστηρίου. Θίχτηκε ο προβληματισμός

πολλών θηλυκοτήτων να είναι passing, άρα όχι και πολύ φεμ και ένα άτομο διερωτάται με χιούμορ πόσα carabiner να έχει, κάτι που αγνοούσα μέχρι τότε ότι αποτελεί ένα πιθανό στοιχείο έκφρασης λεσβιακής ταυτότητας. Φεμ άτομα εκφράζουν την ανησυχία τους για το αν περνάνε ως λεσβίες* και ένα αναρωτιέται: «Μήπως αν βάλω και γκλίτερ, θα φαίνομαι;». Μία θηλυκότητα μεταφέρει τη δυσαρέσκειά της για τα στερεότυπα αναφορικά με εκφράσεις φύλου στις ερωτικές σχέσεις διερωτώμενη «Γιατί δύο φεμ ή μασκ (masculine)... ή στη μέση ατομάκια δεν μπορούν να είναι μαζί;... Ή και τρία.». Ένα άλλο άτομο με καταγωγή από τη Γαλλία λέει με χιούμορ: «Όταν ήρθα στην Αθήνα, νόμιζα ότι όλα τα Εξάρχεια ήταν λεσβίες» λόγω των στερεοτύπων με τα οποία είχε έρθει σε επαφή σχετικά με την εμφάνιση λεσβιών στο γαλλικό συγκείμενο.

Ξεκινήσαμε να ξεφυλλίζουμε περιοδικά και η καθεμία/το καθένα να συλλέγει ό,τι θεωρούσε πιο ταιριαστό για τη δημιουργία της/του προσωπικής της/του σελίδας. Οι τρεις ώρες του εργαστηρίου κύλησαν πολύ γρήγορα. Όταν τελειώσαμε τα έργα μας (Εικόνα 14), η Ανδρομάχη ανέλαβε να τα σκανάρει, ώστε να μας τα αποστείλει ηλεκτρονικά. Παραμείναμε για λίγο στον χώρο συζητώντας με τα συμμετέχοντα του εργαστηρίου και αποχωρήσαμε, ώστε να παρευρεθούμε στις υπόλοιπες ενότητες του φεστιβάλ.

Εικόνα 14 – Η σελίδα μου από το zine στο πλαίσιο του εργαστηρίου του 2^{ου} Λεσβιακού Φεμινιστικού Φεστιβάλ

Λίγο αργότερα, ξεκινά το «διαγενεαλογικό κους κους» με τρία ομιλητά, εκ των οποίων η μία είναι η δημιουργός της ταινίας *Λεσβία*. Στο κοινό διακρίνω θηλυκότητες διαφόρων ηλικιών, οι οποίες δεν περιορίζονται στο σχετικά σύνηθες νεαρό που συνάντησα την προηγούμενη μέρα ή σε άλλες δράσεις του προγράμματος του φεστιβάλ· γεμίζουμε πάντως τις διαθέσιμες καρέκλες της αγοράς. Ένα ομιλητό παίρνει τον λόγο δηλώνοντας: «Έχω πολλή ανάγκη να πω μια προσφώνηση: “Λεσβίες μου!”». Αμέσως μετά, προβάλλονται στιγμιότυπα από την ταινία *Λεσβία*. Στα αποσπάσματα αυτά ακούγεται μία κάτοικος να λέει: «Ίσως δε μας έδωσαν τον χρόνο να τους αποδεχτούμε με καλύτερο τρόπο». Στις τελευταίες στιγμές της προβολής μία γυναίκα αναφέρει: «Είμαι λεσβία από τη Λέσβο και έχω βρει τη φυλή μου». Έπειτα, η άλλη ομιλήτρια διηγείται τη συνάντησή της με την σκηνοθέτρια το καλοκαίρι στην Ερεσό, περιγράφοντας την τελευταία ως τόπο συναντήσεων διαφόρων γενεών, χώρο δημιουργίας ιστοριών και σχέσεων με τη λεσβιακότητα. Η σκηνοθέτρια μιλά για τη δημιουργία της ταινίας ως ανάγκη αποτύπωσης ενός κάτι που άλλαξε τη ζωή της. Η ίδια αναφέρει: «Στην Ερεσό ανακάλυψα ότι είμαι λεσβία. Πήγα στην Ερεσό, ήμουν

18 χρονών, είδα κάτι άλλες γυναίκες και κατάλαβα ότι έχουμε κάτι κοινό.». Στην ταινία της εμπεριέχεται η εμπειρία των ντόπιων κατοίκων, η οποία, όπως διηγείται, δεν την είχε απασχολήσει στη νεαρή της ηλικία. Για τα βιώματα της Ερεσού, η σκηνοθέτρια αναφέρει ότι η χωρικότητα αυτή αντανakλούσε ελευθερία και ασφάλεια, αποτελώντας ένα τόπο, όπου ένιωθαν όμορφα με τα σώματά τους. Όπως εξιστορεί η σκηνοθέτρια: «Γιατί δεν ήθελες να ζήσεις τη ζωής αυτής της γυναίκας [...] γιατί δε σε χωρούσε το σύστημα. Στην Ερεσό χωρέσαμε. Και το ζήτημα είναι ότι σταδιακά μπορέσαμε να χωρέσουμε με τους ντόπιους.». Το πρώτο ομιλητό επισημαίνει τη σημαντικότητα της ύπαρξης δημόσιων χώρων, όπως η κατάληψη μιας παραλίας, προσβλέπει σε συναντήσεις στους δρόμους και σε διαδηλώσεις, αλλά τονίζει τη σπουδαιότητα συνυπάρξεων «με ηρεμία, σε μια παραλία -αυτό είναι πολιτικό-, τότε που τα σώματά μας είναι πιο ευάλωτα· το καλοκαίρι.».

Η σκηνοθέτρια συμπληρώνει πως οι παράδεισοι δεν χαρίζονται, αλλά κερδίζονται, εξηγώντας ότι οι γυναίκες στην Ερεσό πραγματοποιούσαν περιφρούρηση της παραλίας, ενώ αναφερόμενη σε μαγαζιά της περιοχής δηλώνει ότι «κάτι που άνοιξε για οικονομικούς λόγους, όχι σαν μια ακτιβιστική ενέργεια, εμείς το χρησιμοποιήσαμε και το καταλάβαμε σα δημόσιο χώρο». Συνεχίζοντας να αποτυπώνει τις σκέψεις της, η σκηνοθέτρια αναφέρεται στη μητριαρχική κοινωνία της Λέσβου, στην οποία η μεγάλη κόρη κληρονομούσε, αλλά και στο γεγονός ότι οι λεσβίες στην Ερεσό ανθρωποποιήθηκαν σταδιακά· ήταν κάτι που κερδήθηκε. Ξεχωρίζω από τα λεγόμενά της: «Είδανε ότι είμαστε λεσβίες, αλλά ότι είμαστε και άνθρωποι· ότι δεν είμαστε τέρατα.». Σχετικά με τις αντιλήψεις των Λέσβιων για την ομοφυλοφιλία, η σκηνοθέτρια αναφέρεται στην περιορισμένη χρήση του ονόματος «Λέσβος» και παραγώγων της από τους ντόπιους προς αποφυγή συσχετισμού με λεσβίες γυναίκες, ενώ συμπληρώνει: «Δε μας συγχώρεσαν ποτέ ότι ήρθαν οι τουρίστριες, αλλά δεν μπόρεσαν να τις πηδήξουν.». Σε ό,τι αφορά την αποδοχή και την αφομοίωση, η σκηνοθέτρια ομολογεί ότι κάποτε είχε την πεποίθηση ότι κερδιζόταν κάποιο σημαντικό έδαφος μέσω της αναγνώρισης δικαιωμάτων, αλλά ότι μετέπειτα επήλθε η συνειδητοποίηση της μη ουσιαστικής αλλαγής. Υποστηρίζει παράλληλα τα εξής: «Εγώ δε θέλω να με δεχτεί η κοινωνία, ούτε να με συμπεριλάβει. Είμαι αυτό που είμαι, το θέλουνε ή δε το θέλουνε. Αλλιώς περαστικά τους.».

Στο σημείο αυτό πραγματοποιούνται τοποθετήσεις από το κοινό και μία θηλυκότητα ακούγεται να ρωτά: «Λεσβίες γυναίκες, φεμινίστριες, θα διεκδικήσουμε το χώρο μας;». Η σκηνοθέτρια αποφαίνεται ότι θα μπορέσουμε να ξανασυναντηθούμε σε ένα πιο πολιτικοποιημένο επίπεδο και τότε, το πρώτο ομιλητό απευθύνεται στο κοινό με φιλική διάθεση λέγοντας: «Πάμε Ερεσό το καλοκαίρι; Περιφρούρηση όμως, κανονικά.» και η σκηνοθέτρια αναφέρει ότι κάθε χρόνο άτομα ταξιδεύουν αεροπορικά προς την Ερεσό. Σκέφτομαι τα είδη υποκειμένων που έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν κάτι τέτοιο, ειδικά από το εξωτερικό, το ταξικό τους προνόμιο και ό,τι αυτό δύναται να συνεπάγεται. Το πρώτο ομιλητό απευθύνεται στη σκηνοθέτρια λέγοντας: «Ευχαριστούμε που κρατήσατε το χώρο πριν από μας για μας!» και η συζήτηση ολοκληρώνεται.

Μετά το τέλος του «κους κους» παρατηρώ ότι σε ένα γραφείο στη μέση της αγοράς διακρίνεται η ταμπέλα «Astro readings», όπου υπήρχε η δυνατότητα συζήτησης για τον αστρολογικό χάρτη. Μου φάνηκε φαν και mainstream. Μου άρεσε και δε μου άρεσε ταυτόχρονα. Απομακρύνθηκα λίγο από το χώρο για να πάρω καφέ με μία φίλη. Επιστρέφοντας, καθόμαστε σε ένα σκαλί για να παρακολουθήσουμε τη συζήτηση για την έκδοση *Λεσβίες μου*, η οποία αφορά το 1^ο Φεμινιστικό Λεσβιακό Φεστιβάλ. Μία συμμετέχουσα στο πάνελ αναφέρεται στην ομοφοβική περιπέτεια που είχαν οι *Λεσβίες μου* μέχρι την έκδοσή τους, όταν το ISBN καθυστέρούσε πολύ να σταλεί και χρειάστηκε η επιμονή του εκδότη μαζί με την παρέμβαση της διευθύντριας της Εθνικής Βιβλιοθήκης για την επίλυση του ζητήματος (Βαϊτσοπούλου, 2023) κάτι που ξάφνιασε ιδιαίτερα την πρώτη, όπως δηλώνει. Με το τέλος της συζήτησης, προχωράμε με τη φίλη συζητώντας για την έρευνά μου. Αμέσως, με παρακινεί προς το βιβλιοπωλείο του φεστιβάλ για να μου δείξει ένα βιβλίο που πιστεύει ότι ταιριάζει στη θεματική της έρευνας. Εν τέλει, δεν το βρίσκει εκεί και μου αναφέρει τον τίτλο, *Αργοναύτες*. Έκπληκτη της λέω: «Το πήρα χθες από εδώ». Εκείνη τότε μεταφέρει ένα συγκεκριμένο απόσπασμα του βιβλίου, όπου περιγράφεται η σκηνή παρέμβασης σε ένα θεσμικό Pride, κατά την οποία ακτιβίστριες ξεδίπλωσαν ένα πανό που έγραφε «ο καπιταλισμός γαμάει ό,τι κουήρ έχουμε και δεν έχουμε». Γυρίζει ενθουσιασμένη και μου λέει: «Θέλω να το κάνουμε του χρόνου στο Pride της Αθήνας».

Στη συνέχεια, το πρόγραμμα περιλαμβάνει stand-up comedy από το SNAP – Athens Queer Comedy Club. Είναι η πρώτη φορά που το παρακολουθώ και με εκπλήσσει ευχάριστα το χιούμορ και η απουσία σεξισμού και ομοφοβίας. Πρώτη εμφανίζεται η Χριστίνα Βούλγαρη στη σκηνή και ξεχωρίζω τη στιγμή που λέει: «Ο μπαμπάς μου μου έπαιρνε Barbie για να επηρεάσει τη σεξουαλικότητά μου· το μόνο που επηρέασε ήταν το γούστο μου.». Κοινό τόπο όλων των κωμικών που βρέθηκαν στη σκηνή αποτέλεσε ο αυτοσαρκασμός και η μετατροπή κουήρ και λεσβιακών εμπειριών, αρνητικών και θετικών, σε χιουμοριστική εξιστόρηση, η οποία ένιωσα ότι δημιουργήσε μια αίσθηση κοντινότητας στο κοινό, χωρίς το ενδεχόμενο βάρος που δύνανται να επιφέρουν συζητήσεις για κουήρ βιώματα. Στο ίδιο κλίμα, λίγο μετά, η Μελίνα Κόλλια αναφέρει: «Η μάνα μου θέλει να με βάλει στον ίδιο δρόμο λες και το μουνί είναι χωματόδρομος.». Το κοινό φάνηκε να απολαμβάνει ιδιαίτερα τα αστεία αυτά και το γέλιο ήταν διάχυτο. Παρατηρώ, έπειτα, ότι λεπτό με το λεπτό συρρέει κόσμος συνεχώς, συμπεριλαμβανομένων και πολλών αρρενωποτήτων και σκέφτομαι πως μάλλον βρέθηκαν τυχαία στο φεστιβάλ, δεδομένης και της κεντρικής του τοποθεσίας. Το stand-up ολοκληρώνεται σε πολύ ευχάριστο κλίμα, κρατώ τις πολύ ενδιαφέρουσες ψηφίδες του διημέρου και αποχωρώ από τη Δημοτική Αγορά.

Κλωτσιές με δωδεκάποντα – παρουσίαση στο Beaver 21/11/2023. Στις 21/11 επισκέφτηκα το Beaver για την παρουσίαση του βιβλίου *Κλωτσιές με δωδεκάποντα*²⁷ της Μαρίας Μάζη μαζί με κάποια συμφοιτητά μου, έπειτα από πρόσκληση της καθηγήτριάς μας Αλεξάνδρας Χαλκιά, η οποία θα μιλούσε και για το βιβλίο. Ο χώρος μου είναι γνώριμος, αλλά τον παρατηρώ διαφορετικά αυτή τη φορά και με την ιδιότητα της ερευνήτριας (Εικόνα 15).

²⁷ Βλ. Παράρτημα 4 για το πρόγραμμα της παρουσίασης.

Εικόνα 15 – Tote bag στο Beaver

Η εκδήλωση ξεκινά με τη συντονίστρια της συζήτησης, Άννα Αποστολέλλη να καλωσορίζει το κοινό. Αναφερόμενη στο κεντρικό ζήτημα του βιβλίου, η Αποστολέλλη το συμπυκνώνει ως «ποιες υπάρξεις θεωρούνται σημαντικές, άρα και ποιες απώλειες». Ισχυρίζεται, ακόμη, ότι το πένθος αποτελεί πολιτική πράξη και προκειμένου αυτό «να επιτελεστεί, προϋποτίθεται να αναγνωριστεί η σημασία της ζωής». Η Αποστολέλλη, εκφράζει, επίσης, τη συναισθηματική δυσκολία της επίσκεψης στο παρελθόν της δολοφονίας της Ζάκι, γιατί αυτή εμπεριέχει τον πόνο της απώλειας, ενώ τονίζει ότι μέσω του συγκεκριμένου εγχειρήματος «επανεγγράφουμε τη ζωή της Ζάκι ως μια ζωή άξια να βιωθεί». Δηλώνει ότι νιώθει κομμάτι του «εμείς» που εμπεριέχεται στο εγχείρημα της Μάζη, αλλά σημειώνει πως θα το έγραφε με μικρό έψιλον, καθώς αισθάνεται «πάντα μικρό το “εμείς” του κουήρ, γιατί ενέχει όλους τους διαφορετικούς τρόπους που μπορούμε να υπάρξουμε μέσα».

Στο πλαίσιο των εισηγήσεων περιγράφεται η δουλειά της Μάζη ως μια ενδιαφέρουσα μελέτη ενός ΛΟΑΤΚΙ «εμείς», όρος που φαίνεται να προβληματίζεται στο εγχείρημα από την αφετηρία του. Εντοπίζονται αιχμηρές αντιστάσεις διάσπαρτες

στο υλικό που παραθέτει το βιβλίο, ενώ το εγχείρημα *Faster than light*, εξαιτίας του κατ' αρχάς θεσμικού του χαρακτήρα, αναφέρεται ως «αντιφατικό έδαφος αντίστασης», όπως έχει περιγράψει η Χαλκιά και στον πρόλογο του βιβλίου. Συνοψίζοντας, η Χαλκιά υποστηρίζει ότι «η απώλεια αυτή εγγράφεται σε ένα πεδίο οριακότητας, λιγότερο ανθρώπινου, όχι μόνο λόγω φύλου και αρρενωπότητας, αλλά και ανθρώπινου».

Όταν παίρνει τον λόγο η Μάζη, ευχαριστεί τις συνομιλήτριες και το κοινό και αναφέρει ότι η διαδρομή της διπλωματικής της εργασίας, στην οποία βασίστηκε το βιβλίο, ξεκίνησε τέσσερα χρόνια πριν ως ένας διάλογος μεταξύ κινηματικών και ακαδημαϊκών χώρων. Η ίδια συμπληρώνει συναισθηματικά φορτισμένη: «έγραφα τον επίλογο του βιβλίου κλαίγοντας, ενώ διάβαζα για την αθώωση των μπάτσων». Η συγγράφισσα υποστηρίζει ότι εντοπίστηκαν κοινά και διαφορές στους κινηματικούς χώρους με την αξιοποίηση φεμινιστικής, κουήρ και κινηματικής θεωρίας για την «αναζήτηση ενός(;) “εμείς”». Στην έρευνά της έγινε χρήση ποιοτικής μεθόδου με συνεντεύξεις, συμμετοχική παρατήρηση και κριτική ανάλυση λόγου. Η Μάζη αναγνωρίζει στοιχεία αποκειμενικότητας στις ταυτότητες της Ζάκι, αλλά και τη διεκδίκηση ενός δημόσιου πένθους μετά τη δολοφονία της. Αναφέρεται στο επόμενο Pride μετά τη δολοφονία της Ζάκι, σε εκείνο του 2019, για το οποίο γίνεται λόγος από μία θηλυκότητα στο πλαίσιο των συνεντεύξεων της έρευνας. Η Μάζη σημειώνει παράλληλα για το Athens Pride 2023 το γεγονός ότι η Στέγη είχε ένα πολύ μεγάλο περίπτερο. Αναφέρεται, ολοκληρώνοντας, στη Ζάκι ως σύμβολο κοινών αγώνων στους οποίους εντοπίζει κοινές διεκδικήσεις με στιγμές αντίστασης, μιλά για τη διεκδίκηση του τι μπορεί να σημαίνει «εμείς» και ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και αναζητά τρόπους διαμόρφωσης ασφαλών χώρων. Κλείνει λέγοντας: «Ευχαριστούμε και κλωτσιές με δωδεκάποντα».

Η επόμενη ομιλήτρια, μία κοινωνική λειτουργός αναφέρεται στα συναισθήματα που της γέννησε η ανάγνωση του βιβλίου σημειώνοντας: «Δε νομίζω να μπορούσα να διαβάσω αυτό το βιβλίο χωρίς να νιώθω αυτό το βάρος». Σχετικά με τη δολοφονία του Ζακ, περιγράφει, ως πρώτο συναίσθημα που βίωσε, το σοκ· εντοπίζει, έπειτα, να αναδύεται η οργή και ο θυμός και υποστηρίζει ότι της φάνηκε ικανή ως συνθήκη να φέρει κοντά άτομα από διαφορετικές συλλογικότητες.

Περιγράφοντας την περίοδο μετά τη δολοφονία του Ζακ, η ομιλήτρια αναφέρει: «Υπήρχε η ανάγκη όχι μόνο να τον πενθήσουμε, αλλά να τον πενθήσουμε δημόσια» αναγνωρίζοντας ότι η διεκδίκηση του δημοσίου χώρου ήταν αναγκαία για να ξεπεραστεί αυτή η θλίψη. Η ομιλήτρια θίγει, παράλληλα το ζήτημα εργαλειοποίησης βιωμάτων αναφέροντας το παράδειγμα του Ισραήλ και του Κασσελάκη, ενώ κατά τη διάρκεια του λόγου της πραγματοποιεί, επίσης, μνεία στην ημέρα μνήμης των τρानς ατόμων. Αναφέρει, ακόμη, ότι χρησιμοποιεί α' πληθυντικό πρόσωπο λόγω της σημασίας του «ανήκειν» και της σύνδεσης με ένα συλλογικό σώμα. Τελειώνει σημειώνοντας: «Νιώθω ανακούφιση επειδή οι ιστορίες μας ακούγονται, λέγονται, διαβάζονται και είναι πλέον διαθέσιμες.».

Έπειτα, ακολούθησαν ερωτήσεις και τοποθετήσεις. Ένα άτομο αναφέρεται στο γεγονός ότι στην πορεία μετά τη δολοφονία του Ζακ «anarchists βγάλανε μαχαίρι επειδή κουίνες τους είπανε “τσόλια”» και δηλώνει: «πέρα από το “εμείς” ένιωσα πολύ και το “αυτοί”», εντοπίζοντας πως το πένθος και η οργή ήταν τόσο έντονα, που στράφηκαν σε μεγάλο βαθμό και προς τα άτομα που επιχείρησαν να κυριαρχήσουν στο γεγονός. Η Μάζη απαντώντας εξηγεί πως ενώ δε βρισκόταν στη συνέλευση στην οποία εκτυλίχθηκαν κάποια εκ των προαναφερθέντων, αναγνωρίζει το χάσμα και το θυμάται ως πληγωτικό γεγονός. Φέρνοντας ένα παράδειγμα από το σήμερα, αναφέρει το περιστατικό στοχοποίησης του βιβλιοπωλείου «Κομπραί» από τη συνέλευση του Στρέφη εξηγώντας πως «δεν είναι τυχαίο ότι η οργή από τους μπάτσους οδηγήθηκε σ' αυτές τις δύο θηλυκότητες» μέσα από ένα μάτσο κείμενο. Κρατάω από ένα άλλο άτομο που παίρνει τον λόγο το εξής: «το ταυτοτικό είναι προβληματικό, αλλά η αίσθηση της κοινότητας υπάρχει». Η Αποστολέλλη εξιστορεί τη μέρα της κηδείας του Ζακ αναφέροντας ότι είχε νοικιαστεί λεωφορείο για την Ιτέα και οι φίλες της Ζάκι μετέβησαν εκεί in drag ως «πενθούσες» χωρίς να γνωρίζουν τη στάση της οικογένειας. Περιγράφει χαρακτηριστικά: «Μπαίνουμε στην εκκλησία και διεκδικούμε αυτό το χώρο. Ο Νίκος (αδερφός του Ζακ) σηκώθηκε, μας είπε “ελάτε” και μας καλωσόρισε. Ήταν πολύ έντονη στιγμή.». Συνεχίζοντας, μεταφέρει το κλίμα στο χωριό ως αλλόκοτο και καθόλου κουήρ, ενώ ταυτόχρονα ένα μεγάλο κομμάτι της κουήρ Αθήνας βρισκόταν εκεί για να πει ένα συλλογικό αντίο στη Ζάκι.

Ένα ακόμα άτομο από το κοινό ρωτάει έπειτα τη Μάζη πώς διαχειρίστηκε την οργή αυτή σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Η Μάζη αποκρίνεται ότι αρχικά ήταν δύσκολο, δεν επεξεργαζόταν την οργή και ότι κυρίως έκλαιγε. Η ίδια λέει: «Ο δικός μου τρόπος να ντιλάρω²⁸ ήταν το γράψιμο της εργασίας. Με το βιβλίο πήρε μια μορφή να το βγάλω από μέσα μου πέρα από τις πορείες. Είναι ακόμα υπό επεξεργασία. Ίσως και να μη ντιλάρεται ποτέ.». Σε επόμενη ερώτηση σχετικά με το αν συγκλόνισε κάτι τη συγγράφισσα κατά το χρόνο της εργασίας, απαντά πως όχι, αλλά ήρθε σε σύγκρουση με τις ελπίδες της για ύπαρξη κοινότητας. Στη συνέχεια, κάποιο άτομο αναρωτιέται «αν εμείς ήμαστε το “εμείς”, ποιοι ήταν το “απέναντι”;», καταλήγοντας ότι μπορεί να ήταν οι οικογένειές μας. Λίγες στιγμές μετά, μία θηλυκότητα ρωτά τη Μάζη πώς επεξεργάστηκε τις διαφορές των αντιστάσεων μέσα και έξω που συνυπήρχαν ως παράλληλες πραγματικότητες. Η Μάζη δηλώνει ότι ήταν «mama bear» ορισμένες φορές προς τα έξω με στόχο τη διεκδίκηση δημοσίου χώρου, δίνοντας μάχη με τον κυρίαρχο λόγο που ήταν εμποτισμένος με victim blaming. Ταυτοχρόνως, αναφέρεται σε έρευνα των Fox & Ore σχετικά με τους πιο ασφαλείς χώρους εξηγώντας: «μένω στο “πιο”... πώς μπορούν να συνυπάρχουν οι κοινότητές μας ή τα διάφορα “εμείς”». Η επόμενη ερώτηση αφορά στο τι θα ήθελε η Μάζη να μείνει από το βιβλίο σε άτομα που δεν έζησαν τότε το γεγονός, αλλά προβληματίζονται τώρα. Εκείνη φανερώνει ότι την περίοδο της δολοφονίας του Ζακ εργαζόταν ως καθηγήτρια κοινωνιολογίας σε φροντιστήριο και συζητήθηκε αρκετά το γεγονός στην τάξη, σε μία χρονικότητα όπου έναν non binary άτομο είχε κάνει come out και ζητήματα ταυτοτήτων, προνομίων, ευαλωτότητας αποτελούσαν θεματικές του μαθήματος. Απαντά σκεπτόμενη ότι θα ήθελε πρώτα να μάθουν και έπειτα να το χρησιμοποιούν ως εργαλείο ανάγνωσης γεγονότων.

Ως τελευταία ερώτηση διατυπώνεται το πού βρίσκεται τώρα η Μάζη σε σχέση με το «εμείς» που αναδύθηκε τότε· πού την αφήνει αυτή η λέξη αυτή τη στιγμή. Η ίδια αποκρίνεται πως η αλλαγή ήρθε στην πολύ αρχή της διαδρομής αυτής και τώρα εντοπίζει ταυτόχρονα τα «εμείς» και τις διάφορες συγκρούσεις που υφίστανται. Περιγράφει, συνεχίζοντας, την ανάγκη της να πάει στο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ και το άγχος της στην πιθανότητα να ακουστούν «ματσίλες» σε πορεία που

²⁸ Ελληνοποιημένη χρήση της αγγλικής λέξης «deal» με τη σημασία του «διαχειρίζομαι».

θα βρίσκεται. Καταλήγει ότι νιώθει πιο οργισμένη, λυπημένη και προτείνει να ακολουθούμε διαθεματικές προσεγγίσεις. Η Αποστολέλλη προς το τέλος αναφέρεται σε κοινότητες «εγγενώς προσωρινές» και προτιμά κι εκείνη να κάνει λόγο για ασφαλέστερους χώρους. Η κοινωνική λειτουργός, κλείνοντας, σε μια τελευταία τοποθέτηση σχετικά με την κοινότητα προσβλέπει σε «κάτι που να μας χωράει εντελώς ολόκληρα».

Φεμινιστικές αναγνώσεις στις Λεσβίες μου - 13/12/2023. Στις 13/12 παρευρέθηκα στο βιβλιοπωλείο Κομπραί για τις φεμινιστικές αναγνώσεις²⁹ με αφορμή το βιβλίο *Λεσβίες μου* των εκδόσεων futura, με περιεχόμενα από το 1^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ και άλλες δημόσιες συζητήσεις τον χειμώνα του 2022. Συνάντησα εκεί τις φίλες μου και παρακολουθήσαμε τη συζήτηση από τον εξωτερικό χώρο του βιβλιοπωλείου. Είχα μαζί το τετράδιο έρευνας σε περίπτωση που έβρισκα ενδιαφέρουσα ή χρήσιμη κάποια τοποθέτηση. Εν τέλει, αποδείχθηκε η πλειονότητά τους. Στη συζήτηση συμμετείχαν τέσσερις θηλυκότητες και συντόνιζε μία πέμπτη. Η συντονίστρια ανοίγοντας τη συζήτηση πραγματοποιεί μία ιστορική αναδρομή στη λεσβιακότητα, καθώς κρίνει ότι «η διαμόρφωση λεσβιακής και κουήρ λεσβιακής φεμινιστικής συνείδησης είναι προϊόν κοινωνικής ιστορίας· είναι προϊόν του να καταφέρνουμε να μετατρέπουμε το ατομικό βίωμα σε συλλογικό και κοινωνικό.». Εντοπίζει, έτσι, την αναγκαιότητα «εσωτερικής» συλλογής λεσβιακών κειμένων, ελλείψει πρόθεσης συγκέντρωσής τους ευρέως, όπως, επίσης, και τη σημασία ύπαρξης χώρων ως «ανάσα οξυγόνου».

Η πρώτη ομιλήτρια, Ειρήνη Δαφέρμου, η οποία αναφέρεται στην αφίσα της εκδήλωσης με την ιδιότητα «μπαλαρίνα στα μπολσόι» σχολιάζει την επιλογή αυτή ως «παιγνιώδη δυσφορία για τις ταυτότητες που μας φορέθηκαν κι εμείς τελικά τόσο τις αγαπήσαμε, τις κυνηγήσαμε, ορίσαμε τις ζωές μας μέσα απ' αυτές, τις αναπαράξαμε, τις καλογουάλισαμε και στρογγυλοκαθίσαμε επάνω τους σα να ήταν ο πιο αναπαυτικός καναπές», συμπυκνώνοντας με ρεαλισμό τον πολυδιάστατο χαρακτήρα των ταυτοτήτων, οι οποίες τόσο καταπιέζουν και τόσο «αγκαλιάζονται» από τα υποκείμενα, χωρίς να εξιδανικεύει την ύπαρξή τους, ούτε να απαιτεί την κατάργησή

²⁹ Βλ. Παράρτημα 5 για το πρόγραμμα της εκδήλωσης.

τους· σα να τους κλείνει το μάτι λέγοντας: «βλέπω τι κάνετε εδώ». Θίγει, έπειτα, το ζήτημα της καταγραφής λεσβιακών βιωμάτων και της ύπαρξης – ή μάλλον της απουσίας αυτής – λεσβιακών και κουήρ αρχείων, αναφερόμενη σε σχετικές έννοιες, όπως «βία του αρχείου» και «αρχειακή σιωπή». Στη συνέχεια, μιλά συγκινημένη για τη Γάζα και αναρωτιέται αν σώθηκε κάτι από το βομβαρδισμό της βιβλιοθήκης της πόλης. Παραθέτοντας, επίσης, τον Ντεριντά, σημειώνει ότι «εξίσου σημαντικό με το αρχείο, είναι εκείνο που εξαιρείται από αυτό», σα να γίνεται μία πλάγια αναφορά σε υποκείμενα και αποκείμενα. Σκεπτόμενη την αδυνατότητα αναπαράστασης ενός φεμινιστικού, λεσβιακού, κουήρ αρχείου, προσθέτει το «ακόμα» και οραματίζεται την κατάργηση ορίων, συνόρων, αρχείων, ως μια νίκη. Η «μπαλαρίνα στα μπολσόι», μιλά, ακόμη, για αντι-αρχεία ανεξάρτητα από ιδρύματα, έχοντας κατά νου την κριτική φεμινιστική θεωρία και τις μεταποικιακές σπουδές για μια «αμφισβήτηση ουσιοκρατικών ταξινομήσεων [...] μια αρχειακή αναταραχή», σε μια μπατλερική κατεύθυνση, θα προσέθετα. «Είναι το υλικό που κάνει τα βιβλία μας, τις ιστορίες μας, τα φεστιβάλ μας, τις συλλογικότητές μας, τους χώρους που συναντιόμαστε, την αποψινή μας συζήτηση ακόμα, τα βλέμματά μας επικίνδυνα», σημειώνει η ομιλήτρια, καθώς ξεκλειδώνει όλους τους τόπους αντιστάσεων, που είχα ήδη συναντήσει ή όχι ακόμα διανοηθεί στην πορεία της έρευνάς μου. Κλείνει την εισήγησή της εκτιμώντας ότι οι λεσβίες δύνανται να δημιουργήσουν μια «αρχειακή αναταραχή», ερχόμενες σε ρήξη με την πατριαρχία, την επιτελεστικότητα του φύλου, την ετεροκανονικότητα, τον καπιταλισμό, την πατρίδα, τη θρησκεία και την οικογένεια.

Το τετράδιο στο οποίο κρατώ τις σημειώσεις μου απεικονίζει στο εξώφυλλό του τον μικρό πρίγκιπα. Σε μια στιγμή, μια φίλη γράφει μέσα και μου δείχνει: «-Λεσβία!, είπε ο μικρός πρίγκιπας. -Στη βία της πατριαρχίας, απάντησε η αλεπού.». Το μικρόφωνο παίρνει η δεύτερη ομιλήτρια, είναι δημοσιογράφος και προσφωνεί: «Λεσβίες μου, γεια σας.» σκεπτόμενη την αίσθηση του «μαζί» που δημιουργεί ο τίτλος του βιβλίου, το λεσβιακό φεμινισμό και την ανατάραξη της πατριαρχίας. Κρατώ τα λεγόμενα της: «το να είσαι λεσβία και τρανς είναι ό,τι πιο αντιστασιακό υπάρχει σήμερα», μια πιθανότητα διασάλευσης και αντίστασης στο διπολικό στατικό σύστημα του φύλου και την ετεροκανονικότητα. Αναφέρεται, έπειτα, στη διατύπωση

της φράσης «τοξική πατριαρχία» - σα να υπάρχει και μη τοξική, τονίζει - σε φεμινιστική έκθεση του ΕΜΣΤ, επιβεβαιώνοντας την καχυποψία της πρώτης ομιλήτριας για θεσμικούς χώρους πολιτισμού και ιδρύματα. Σχετικά με τη λεσβιακή αορατότητα, αναγνωρίζει την ύπαρξή της υπό την ιδιότητα της δημοσιογράφου, ενώ και με αφορμή τη δυσκολία έκδοσης του εν λόγω βιβλίου εξαιτίας και του τίτλου, παρατηρεί μια αφομοίωση του όρου «κουήρ» σε πολιτιστικό επίπεδο, σε αντίθεση με το «λεσβία». Η ομιλήτρια καταλήγει στην ανάγκη δημιουργίας χώρων για τα υποκείμενα, που να διαταράσσουν τα νερά της πατριαρχίας, αναγνωρίζει την ύπαρξη ρωγμών και εκλαμβάνει τη σημερινή συζήτηση και έκδοση ως τέτοια.

Η επόμενη ομιλήτρια, συστήνεται ως ποιήτρια και θυμάται την επίσκεψή της στο 1^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ, κάτι που αντιλήφθηκε ως μια εκ νέου διεκδίκηση για παραγωγή κοινωνικού χώρου με όρους κοινότητας και απελευθέρωσης, μια ρωγμή στο συγκείμενο επικράτησης πρακτικών καταστολής και απανθρωποποίησης. «Ανήκω στη γενιά που κουβαλάει τα τραύματα των δολοφονιών του Ζακ, του Γιακουμάκη, του Γρηγορόπουλου, των γυναικοκτονιών, της Άννας», δηλώνει και αναγνωρίζει πως την εποχή πριν την ευρεία χρήση του διαδικτύου η πιθανότητα διεξόδου έμοιαζε δύσκολη. Αντικρίζω στα λόγια της την ανάδειξη των διαφόρων συστημάτων καταπίεσης, της βίας που αυτά επιφέρουν και των τραυμάτων που αφήνουν στα υποκείμενα που μένουν. Παραδέχεται ότι το 1^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ υπήρξε έμπνευση για τη διοργάνωση του 1^{ου} Διαθεματικού Φεστιβάλ για το φύλο και τη λογοτεχνία και αναρωτιέμαι – στην περίπτωση που αναγιγνώσκονται ως τέτοιες – για την πιθανότητα δημιουργίας αλυσιδωτών αντιστάσεων, κατά τις οποίες να παρατηρείται το πώς γεγονότα/εκδηλώσεις ερμηνευόμενα ως αντιστάσεις δύνανται να παράγουν ή να συντελούν στη γέννηση νέων.

Η τελευταία ομιλήτρια, ως συμμετέχουσα σε λεσβιακή μπάντα, δηλώνει ότι δεν έχει εμφανιστεί καλλιτεχνικά στο Athens Pride, χωρίς να γνωρίζει τους λόγους, αλλά έχει συμμετάσχει σε αυτό με ένα προηγούμενο φεμινιστικό σχήμα, τότε που, όπως θυμάται, το Athens Pride ήταν πιο αυτοοργανωμένο και «έρχονταν γύρω στα 500 άτομα κρυφά». Αναφέρει ότι «είμαστε σαν στο σπίτι μας στο Λεσβιακό Φεστιβάλ» και σκέφτομαι τα «σπίτια», την ασφάλεια και τη φροντίδα που αυτά

αναμένεται να παρέχουν, ως αντίσταση, όταν η ύπαρξή τους δεν είναι δεδομένη ή συνεχής. Τη συζήτηση κλείνει η συντονίστρια και η εκδήλωση ολοκληρώνεται.

Συμπερασματικά, κατά τις επισκέψεις στο πεδίο συγκεντρώθηκαν ποικίλες ψηφίδες. Από τη μελέτη του υλικού προκύπτουν οι εξής σκέψεις. Σε ορισμένες εκδηλώσεις του Athens Pride παρατηρήθηκαν, όπως αναμενόταν πριν τη διεξαγωγή της έρευνας, διάφορες μορφές κανονικοποιήσεων σχετικών με το ροζ ξέπλυμα και την εμπλοκή του καπιταλισμού σε αυτό. Ξεχωρίζω το Pre-Athens Pride party στο club S-cape, την 8^η Ιουνίου 2023 και την κεντρική ημέρα του φεστιβάλ, τη 10^η Ιουνίου 2023, όπου και στις δύο – αλλά σε εκτενέστερο βαθμό στην κεντρική εκδήλωση του Athens Pride – παρατηρήθηκαν προϊόντα φέροντα το ουράνιο τόξο προς πώληση ή διανομή, πλήθος παρευρισκόμενων τουριστριών/-ών και μεγάλες εταιρίες να καταλαμβάνουν χώρο. Τα προαναφερθέντα αποτελούν εκφάνσεις ομοεθνικισμού, δεδομένης της αρθρωμένης υποστήριξης και διεκδίκησης – ορισμένων – ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιωμάτων (π.χ. Εικόνα 4), ενόσω οι θεσμοί στους οποίους αυτά παράγονται, ενισχύουν μορφές διακρίσεων προς άλλες ομάδες πληθυσμού. Για παράδειγμα, ο Δήμος Αθηναίων, με την αιγίδα του οποίου διοργανώνεται το Athens Pride από το 2011 (Παπαευαγγέλου, 2021), είχε παύσει, με απόφαση του δημοτικού του συμβουλίου, τη λειτουργία του σχολείου της Πακιστανικής Κοινότητας Ελλάδας το 2019 (Λουκέτο, 2019) ή η Google εμφανίζεται ως χρυσός χορηγός στο Athens Pride (2023), ενώ το 2021 υπέγραψε συμφωνία ύψους 1 δις. με την κυβέρνηση του Ισραήλ για υπηρεσίες cloud (Scheer, 2021).

Αντιθέτως, το συλλεχθέν υλικό από την ανοιχτή συνέλευση της Καμίας Ανοχής στις 12/06/2023 και την πορεία για την επέτειο της δολοφονίας του Ζακ/της Ζάκι στις 21/09/2023, όπου αφενός, η δυσaráσκεια για την εξέλιξη του Athens Pride ήταν έντονη και υπήρξαν ζυμώσεις για αναζήτηση άλλων μορφών γιορτής και διεκδίκησης, αφετέρου, η επανατοποθέτηση της πινακίδας της οδού «Zackie Oh» στη Γλάδστωνος, τα συνθήματα, το τραγούδι των Οιστρογόνων, συνέθεσαν ένα πλέγμα αντιστάσεων απέναντι στην ομοκανονικότητα, τον ομοεθνικισμό, την αφομοίωση, την κανονικοποίηση της βίας, τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τις έμφυλες επιτελέσεις και τις ταξικές και εθνικές ιεραρχίες μεταξύ υποκειμένων. Ομοίως, στο 2^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ στις 18 /11/2023 οι αναφορές στη γενοκτονία στην Παλαιστίνη

σε συνδυασμό με τη στηλίτευση ομοκανονικών αφηγημάτων, όπως η περίπτωση κριτικής στον Κασσελάκη, καταδεικνύουν το πώς αγώνες για διαφορετικά είδη καταπιέσεων συνομιλούν, κάτι που επισημαίνεται και από μία ομιλήτρια ως αναγκαιότητα.

Βέβαια, κεντρικό συμπέρασμα της διεξαχθείσας έρευνας αποτελεί το γεγονός ότι χώροι φαινομενικά συνδυασμένοι με όψεις κανονικοποίησης, δε λειτουργούν κατ' αποκλειστικότητα ως τέτοιοι, αλλά δύνανται να αναπτύσσονται σε αυτούς μορφές μη αναμενόμενων αντιστάσεων. Πράγματι, ακόμα και στο Athens Pride εντοπίστηκαν εστίες αντίστασης, όπως η παρέμβαση με το πανό (Εικόνα 5) και οι πικέτες (Εικόνες 6, 7, 8, 9) στην κεντρική ημέρα του Athens Pride 2023. Αντίστοιχα, ένα αμφιθέατρο στην ΑΣΟΕΕ ή ένα μικρό βιβλιοπωλείο, αναταράσσουν στην πρώτη περίπτωση, την αντίληψη μίας άρρηκτης σύνδεσης με τον καπιταλισμό, το συντηρητισμό, τις επιχειρήσεις, ενώ στη δεύτερη, τον εμπορικό χαρακτήρα του χώρου, καθώς αναπτύσσονται εντός του δυναμικές αντιστάσεων. Στην ΑΣΟΕΕ στις 9/11/2023, σχεδόν αναπάντεχα – λόγω χωρικότητας – στηλιτεύεται η ομοκανονικότητα και ο ομοεθνικισμός σε παράδειγμα καμπάνιας για τον γάμο μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών, ενώ στο Κομπραί στις 13/12/2023, μέσω αιχηρών εισηγήσεων, συμπυκνώνονται πιθανότητες αντιστάσεων στη βάση της σύγκρουσης με την πατριαρχία, το διπολικό στατικό σύστημα του φύλου, την ετεροκανονικότητα, τον καπιταλισμό, το έθνος, τη θρησκεία, την οικογένεια, τις πρακτικές απανθρωποποίησης και τη συστημική βία. Πιθανότητες αντιστάσεων που, αν και σε συγκεκριμένα μη διανοητές, κατεγράφησαν και επεξεργάστηκαν.

Διαδικτυακή έρευνα

Στο κάτωθι υποκεφάλαιο παρατίθενται 21 εικόνες, οι οποίες αντανakλούν διάφορες όψεις κανονικοποιήσεων ή/και αντιστάσεων στο υπό μελέτη πεδίο. Πιο συγκεκριμένα, οι έντεκα κατηγοριοποιούνται ως θεσμικός λόγος, με το σκεπτικό ότι είτε εκφράζονται από το ίδιο το Athens Pride είτε προέρχονται από πολιτικούς. Οι υπόλοιπες δέκα κατηγοριοποιούνται ως μη θεσμικός λόγος, διότι δεν αναπαράγονται από θεσμικούς φορείς, αλλά από ανεξάρτητες σελίδες και πρόσωπα του διαδικτύου με κοινό στοιχείο την ύπαρξη κάποιας μορφής κριτικής προς το Athens Pride. Οι 15

εξ αυτών παρουσιάζονται με την περιγραφή ενός υπότιτλου, ενώ σε 6 πραγματοποιείται ανάλυση λόγου από μία κριτική σκοπιά, με κριτήριο τον εντοπισμό αμιγώς κανονικοποιημένης ιδεολογίας ή αντιστάσεων σε αυτή ή τη συνύπαρξη των δύο, κατά τόπους σχεδόν παράδοξης. Στόχο του παρόντος υποκεφαλαίου, πέρα από την ανάδειξη δυναμικών κανονικοποίησης και αντίστασης μεμονωμένα, αποτελεί και η ιχνηλάτηση του τρόπου με τον οποίο αυτές συνυφαίνονται μεταξύ τους στον σχετικό με το Athens Pride διαδικτυακό λόγο, ακόμα και στην ίδια εικόνα, ώστε να αναζητηθεί το αν και πώς ο παραγόμενος θεσμικός και μη θεσμικός λόγος φέρει άτεγκτες συνδηλώσεις κανονικοποίησης ή αντίστασης, αντιστοίχως, ή αν υφίσταται περιθώριο συνύπαρξης των δύο όψεων στις προαναφερθείσες κατηγορίες.

Θεσμικός λόγος. Η παρούσα υποενότητα αφορά σε έντεκα δημοσιεύσεις θεσμικών φορέων και πολιτικών προσώπων. Το Athens Pride συγκαταλέγεται ανάμεσά τους εξαιτίας του γεγονότος ότι αποτελεί ΑΜΚΕ και «λειτουργεί στο πλαίσιο του Ελληνικού Αστικού Κώδικα από το 2006» (Athens Pride, 2023) με ό,τι υποδηλώνει η συγκεκριμένη φράση. Συνεπώς, η ανάλυση λόγου εκκινεί από το λογότυπο του Athens Pride, συνεχίζεται με αναρτήσεις του τελευταίου και έπειτα, παρατίθενται αναρτήσεις του πρωθυπουργού, της Δράσης Αστυνομικών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και ένα εξώφυλλο του περιοδικού Antivirus με την Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Κοινό στοιχείο των παραπάνω αποτελεί ο εντοπισμός στοιχείων κανονικοποίησης εντός τους. Στην πορεία, συγκεντρώνονται τέσσερις δημοσιεύσεις από το Athens Pride, στις οποίες παρά τα προαναφερθέντα διαφαίνονται όψεις αντίστασης. Από όλα τα παραπάνω πραγματοποιείται εστίαση σε τρία παραδείγματα, ως τα πιο προσφερόμενα για ανάλυση.

Εικόνα 16 - Το λογότυπο του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας – Athens Pride, όπως έχει αναρτηθεί στη σελίδα του φεστιβάλ στο Facebook, 17/10/2022

Το λογότυπο του Athens Pride, στο οποίο αναπαρίσταται ο Παρθενώνας στα χρώματα του ουράνιου τόξου, αποτελεί ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα ομοεθνικισμού, κατά τα οποία ένα φεστιβάλ υπερηφάνειας συνδέεται με το έθνος – την ελληνικότητα εν προκειμένω – και όλες τις συνδηλώσεις που δύναται να φέρει η ιστορία της αρχαιοελληνικής περιόδου.

Επίσημη Ανακοίνωση: Η Πολιτική Ομάδα και η Οργανωτική Επιτροπή του [#AthensPride](#) καταδικάζουν απερίφραστα και κατηγορηματικά τη χτεσινή επίθεση και βίαια προσπάθεια εκδίωξης της ομάδας αστυνομικών "Δράση αστυνομικών ενάντια στο ρατσισμό" από την παρέλαση του pride.

Το Athens Pride είναι μια γιορτή διεκδίκησης ανοιχτή σε όλα τα άτομα και όλες τις ομάδες που θέλουν να διεκδικήσουν μαζί μας την ορατότητα και τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα της LGBTQI+ κοινότητας.

Με δεδομένη τη βία που δεχόμαστε ως LGBTQI+ κοινότητα, συνειδητά έχουμε αποφασίσει ότι αυτή τη βία δε θα την αναπαράξουμε. Υπάρχει και θα υπάρχει πάντα χώρος για κριτικές, μη βίαιες παρεμβάσεις.

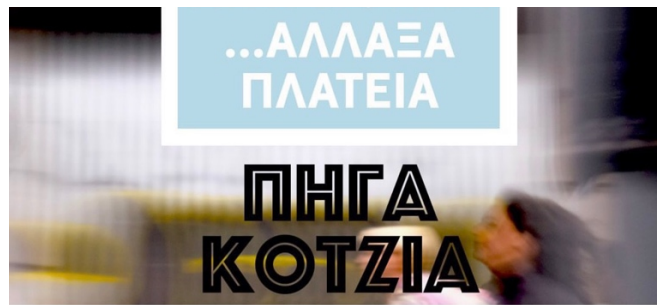
Εκφράζουμε την αμέριστη συμπαράστασή μας απέναντι στην ομάδα "δράση αστυνομικών ενάντια στο ρατσισμό". Θα στηρίξουμε κάθε προσπάθεια της αστυνομίας για καταπολέμηση ομοφοβικών και τρανσφοβικών συμπεριφορών μέσα και έξω από αυτή αλλά και για εκδημοκρατισμό και αποσυντηρητικοποίησή της.

Ανεξάρτητα από την όποια βάσιμη κριτική για το ρόλο και τη δράση της αστυνομίας απέναντι στην κοινότητα, καλούμε όλες τις οργανώσεις και ομάδες της κοινότητάς μας να καταδικάσουν το γεγονός.

Εικόνα 17 - Ανακοίνωση του Athens Pride αναφορικά με την εκδίωξη αστυνομικών από το Athens Pride 2017³⁰, 11/06/2017

Στις 11/06/2017 το Athens Pride καταδικάζει την εκδίωξη αστυνομικών από την παρέλαση του φεστιβάλ, εκφράζοντας «την αμέριστη συμπαράσταση απέναντι στην ομάδα “Δράση Αστυνομικών ενάντια στο Ρατσισμό”», κάνοντας, παράλληλα, λόγο για «εκδημοκρατισμό» και «αποσυντηρητικοποίηση» της αστυνομίας. Στις 21/09/2018 ο Ζακ/η Ζάκι δολοφονείται στο κέντρο της Αθήνας. Για το θάνατό του/της παραπέμφθηκαν, μεταξύ άλλων, σε δίκη τέσσερις αστυνομικοί (Τέσση, 2020).

³⁰ Όλες οι εικόνες αποτελούσαν δημόσιες αναρτήσεις τη στιγμή της αναζήτησής τους.

10 likes

athensprideofficial ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΚΙ ΕΝΑΝ ΚΑΙΡΟ...

ΔΕΝ ΑΚΥΡΩΘΗΚΑ...ΑΛΛΑΞΑ ΠΛΑΤΕΙΑ

ΠΗΓΑ ΚΟΤΖΙΑ

Εκτάκτως, η τοποθεσία της κεντρικής ημέρας του Athens Pride αλλάζει και μεταφέρεται στην πλατεία Κοτζιά απέναντι από το Δημαρχείο.

Λυπόμαστε πολύ για την σύγχυση που δημιουργείται και που οφείλεται στην παρουσία του περιπτέρου της ΝΔ στη πλατεία Συντάγματος.

Για λόγους ασφάλειας, παραγωγής, χωροταξικά θέματα, καθώς και πολιτικής ουδετερότητας του θεσμού του Athens Pride πήραμε την απόφαση να μην ακυρωθεί το Athens Pride 2023, αλλά αντ' αυτού να μετακινηθεί στη πλατεία Κοτζιά και να πραγματοποιηθεί κανονικά.

Τα περίπτερα και η σκηνή θα λειτουργούν κανονικά στη πλατεία Κοτζιά και η πολύχρωμη πορεία μας θα κατακλύσει τους δρόμους της Αθήνας ξεκινώντας από εκεί, θα περάσει μπροστά από τη Βουλή και θα καταλήξει και πάλι στη Πλατεία Κοτζιά, όπου η βραδιά θα κλείσει με τη συναυλία και το ανοιχτό πάρτι στη πλατεία!

Εικόνα 18 - Ανάρτηση του Athens Pride σχετικά με τη μετακίνηση της τοποθεσίας της κεντρικής ημέρας του Athens Pride, 5/06/2023

Η πρόταξη της ασφάλειας ακολουθείται από το οργανωτικό κριτήριο της «παραγωγής» για να έρθει πιο κάτω και το αιφνιδιαστικά ανάγλυφα συντηρητικό στοιχείο ενός κριτηρίου «πολιτικής ουδετερότητας του θεσμού του Athens Pride».

Εικόνα 19 - Ανάρτηση της Δράσης Αστυνομικών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου σχετικά με την παρουσία τους στο Athens Pride 2023, 9/06/2023

Την ανάρτηση συνοδεύει το μαχητικό μήνυμα «είμαστε έτοιμοι για το αυριανό Pride της Αθήνας» ακολουθούμενο από φωτογραφία με χαμογελαστά πρόσωπα των αστυνομικών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ΛΟΑΤ Αστυνομικών.

Εικόνα 20 - Ανάρτηση του πρωθυπουργού με αφορμή τη Διεθνή Ημέρα κατά της ομοφοβίας, τρανσφοβίας, αμφιφοβίας, 17/05/2023

Στις 17/05/2023 ο Κυριάκος Μητσοτάκης πραγματοποιεί την άνωθεν ανάρτηση. Στις 11/10/2023 η πρόσοψη της ελληνικής Βουλής φωταγωγείται στα χρώματα της σημαίας του Ισραήλ (Η σημαία, 2023), ως άλλο ένα στέρεο παράδειγμα ομοεθνικισμού, κατά το οποίο, ενόσω η ελληνική κυβέρνηση τάσσεται υπέρ της προστασίας «ΛΟΑΤΚΙ+ συμπολιτών», στηρίζει τη γενοκτονία του παλαιστινιακού λαού, δημιουργώντας εθνικές ιεραρχίες μεταξύ – ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ και μη – υποκειμένων.

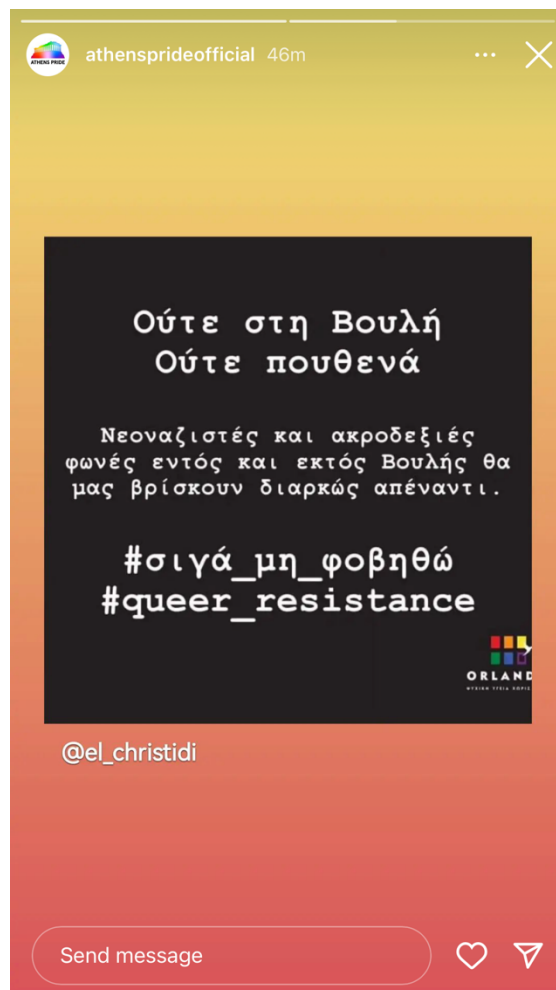

Εικόνα 21 - Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο εξώφυλλο του περιοδικού Antivirus³¹, 7/06/2023

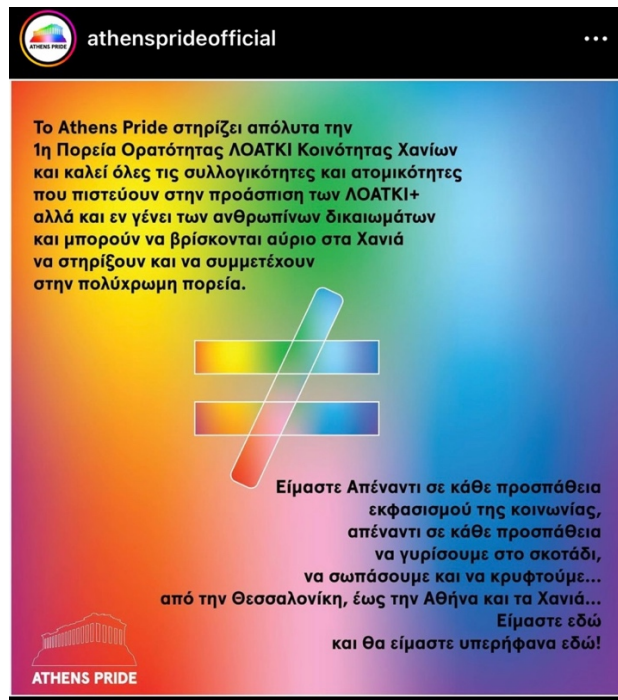
Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Κατερίνα Σακελλαροπούλου το Μάιο του 2021 φωτογραφήθηκε στο φράχτη του Έβρου εξυμνώντας «την αποφασιστικότητα, την ετοιμότητα και το υψηλό αίσθημα ευθύνης που διακατέχουν το προσωπικό των

³¹ Το περιοδικό Antivirus αποτελεί βασικό χορηγό επικοινωνίας του Athens Pride (Athens Pride, 2023), ενώ ο εκδότης του, Γιάννης Παπαγιαννόπουλος έχει διατελέσει μέλος της επιτροπής του Athens Pride (Οι Cool Crips, 2023).

Ενόπλων μας Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας που έχουν αναλάβει τη φύλαξη των συνόρων μας, που είναι ταυτόχρονα και σύνορα της Ευρώπης» (Κ. Σακελλαροπούλου, 2021). Δύο χρόνια αργότερα παραχωρεί συνέντευξη στο περιοδικό Antivirus και η φωτογραφία της κοσμεί το εξώφυλλό του. Δίπλα της αναγράφεται: «Σύγχρονη ελληνική κουήρ αφήγηση». Το παραπάνω αποτελεί μια συμπύκνωση ομοεθνικιστικής ιδεολογίας, κατά την οποία έννοιες όπως η πατρίδα, η ασφάλεια, η εθνικότητα δύνανται να αρθρώνονται από πολιτικούς που κάνουν λόγο για ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, ίση ελευθερία και ισοπολιτεία (Thanopoulos, 2023). Το ενοχλημένο ή/και ανήσυχο βλέμμα της Προέδρου της Δημοκρατίας προς τον κόσμο «έξω», με τον τίτλο «Σύγχρονη *Ελληνική* κουήρ αφήγηση» (έμφαση στο πρωτότυπο) τοποθετημένο χαμηλά δίπλα της και «μέσα» την σκιαγραφεί ως ένα είδος «προστάτιδας» ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ ανθρώπων και θεμάτων, τα οποία, στο πλαίσιο του σχεδιασμού του εξωφύλλου του Antivirus, τοποθετούνται, έστω και με μικρή και διακριτική γραμματοσειρά, σαφώς εντός του «οίκου» του έθνους-κράτους. Σημειώνεται ότι η ελληνικότητα υπογραμμίζεται, με την απόδοση του επιθέτου «ελληνική» στην αφήγηση, μιας συμπαγούς και «βαριάς» ταυτότητας, δημιουργώντας αντικρουόμενα νοήματα με το επίθετο «κουήρ» που την ακολουθεί, το οποίο απέχει παρασάγγας από κάθε τι ταυτοτικό.

Εικόνα 22 - Αναδημοσίευση ανάρτησης του Orlando LGBT από το Athens Pride στο Instagram σχετικά με την είσοδο ακροδεξιών κομμάτων στη Βουλή μετά τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών, 28/06/2023

Εικόνα 23 - Ανάρτηση δημοσίευσης από το Athens Pride στο Instagram σχετικά με τη στήριξη στην Πρωτοβουλία Ηρακλείου για ένα αυτοοργανωμένο Pride, έπειτα από κάλεσμα φασιστών σε συγκέντρωση διαμαρτυρίας ενάντια στο αυτοοργανωμένο Pride του Ηρακλείου, 28/06/2023

Εικόνα 24 - Διοργάνωση πορείας από το Athens Pride έπειτα από τη δήλωση του Αχιλλέα Μπέου μετά την εκλογή του ως δημάρχου Βόλου στον α' γύρο των αυτοδιοικητικών εκλογών, στην οποία ανέφερε: «Εμείς οι υπόλοιποι Έλληνες, θα υιοθετούμε παιδιά να παράγουμε πούστηδες;» (Open, 2023).

Εικόνα 25 - Ανάρτηση του Athens Pride στο Instagram από την πορεία «παραγωγής ΛΟΑΤΚΙ», 14/10/2023

Κατά τη διάρκεια της πορείας «παραγωγής ΛΟΑΤΚΙ» το Athens Pride αναρτά στο λογαριασμό του στο Instagram την παραπάνω φωτογραφία. Ενώ στην περιγραφή της εκδήλωσης δεν αναπαράγεται η φράση του δημάρχου Βόλου, Αχιλλέα Μπέου, αυτή συναντάται σε πανό την ώρα της πορείας. Το πανό γράφει: «Καλύτερα πουσταριό, παρά φασισταριό». Από την εικόνα αυτή προκύπτουν δύο παρατηρήσεις: Αφενός, εντοπίζεται μία διάθεση επανοικειοποίησης, όπως συχνά συμβαίνει με λέξεις που δύνανται ή είθισται να χρησιμοποιηθούν προσβλητικά προς ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ άτομα. Η νέα αυτή χρήση των λέξεων από άλλα είδη υποκειμένων και όχι η εφεύρεση νέων, αφορά αυτό, το οποίο ο Foucault (1976/2011, σ. 119) περιγράφει ως εργαλείο, αποτέλεσμα εξουσίας και σημείο αντίστασης συγχρόνως, όπως συνέβη όταν «η

ομοφυλοφιλία άρχισε να μιλάει για τον εαυτό της», ενώ αντίστοιχα η Μπάτλερ (1993/2008) διερωτώμενη για τα όρια της επανιδιοποίησης υποστηρίζει ότι εγγράφονται στο ταμπού «κουήρ» όσα αντιστέκονται στην κοινωνική νόρμα. Αφετέρου, σκιαγραφείται η παραδοξότητα του να καλεί το Athens Pride σε πορεία εκφράζοντας μία ρητή εναντίωση με φασιστική/ομοφοβική ρητορική, δύο μήνες αφότου είχε δηλώσει δημόσια ότι αποτελεί πολιτικά ουδέτερο θεσμό (Εικόνα 17).

Εικόνα 26 - Ανάρτηση του Athens Pride στο Instagram από την πορεία «παραγωγής ΛΟΑΤΚΙ», 14/10/2023

Η παραπάνω φωτογραφία αποτελεί αναδημοσίευση του Athens Pride από την ημέρα της πορείας «παραγωγής ΛΟΑΤΚΙ» και εμπεριέχει κολλάζ τριών φωτογραφιών. Στη μεσαία εικόνα φαίνεται μία χάρτινη βεντάλια της Στέγης, η οποία αναγράφει: «η αγάπη κάνει την οικογένεια» και αποτελεί μέρος της καμπάνιας σχετικά με τη διεκδίκηση του δικαιώματος στον γάμο και την τεκνοθεσία για τα ομόφυλα ζευγάρια. Στην κάτω φωτογραφία διακρίνεται πανό, στο οποίο αναγράφεται: «η κανονικότητά σας βρωμάει φασισμό» και υπογράφεται από το Athens Pride. Όπως ήδη αναφέρθηκε, το σύνθημα αυτό απευθύνεται στον Αχιλλέα Μπέο και σε, εν γένει, ομοφοβικά σχόλια που βρήκαν θέση στον δημόσιο λόγο την περίοδο εκείνη. Παρόλα αυτά, η τοποθέτηση των δύο αυτών φωτογραφιών δημιουργεί μίας μορφής απροσδόκητη συνδιαλλαγή. Στην προαναφερθείσα καμπάνια της Στέγης προβάλλεται μια οικογένεια αποτελούμενη από δύο μπαμπάδες και ένα παιδί. Όλα τα μέλη της οικογένειας είναι λευκά, με κάποιο ταξικό προνόμιο, οι μπαμπάδες παρουσιάζονται γυμνασμένοι και αρρενωποί (Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση, 2022): κάποια από τα χαρακτηριστικά που θα συνέθεταν μία ομοκανονική συνθήκη. Δημιουργεί, επομένως, μία κεκαλυμμένη αντίφαση το γεγονός ότι μία, κατ' ουσία, ομοκανονική καμπάνια, έχει θέση σε μία πορεία, η οποία, φαινομενικά, στηλιτεύει την κανονικότητα. Επομένως, συμπεραίνεται ότι ανά συγκεκριμένα η «κανονικότητα» δύναται να εννοιολογείται ποικιλοτρόπως, καθώς, στην περίπτωση του Athens Pride, αυτό το οποίο καταγγέλλεται, είναι στην πραγματικότητα η ετεροκανονικότητα, ενώ ένα υποκείμενο με διαφορετική θεσιακότητα θα δύνατο να ασκεί κριτική στα ομοκανονικά αφηγήματα του Athens Pride, όπως και συμβαίνει.

Μη θεσμικός λόγος. Στη σχετική διαδικτυακή αναζήτηση ψηφιακών ψηγμάτων λόγου κανονικοποίησης και αντιστάσεων στο αθηναϊκό συγκεκριμένο, δεν υπέπεσε στην αντίληψή μας υλικό προερχόμενο από κουήρ συλλογικότητες, σε αντίθεση με τη μεγάλη εμφάνιση τέτοιων σε άλλες πόλεις και νησιά της Ελλάδας. Για τον λόγο αυτό, δεξαμενή άντλησης του εν λόγω υλικού αποτελούν κάποιες ανεξάρτητες σελίδες και υποκείμενα. Ωστόσο, σε μεταγενέστερο χρόνο ευρέθησαν, κάποιες ψηφίδες σε φεμινιστικές συλλογικότητες, οι οποίες ενώ παρουσιάζουν ενδιαφέρον,

δεν συμπεριλαμβάνονται στην ανάλυση (βλ. Παράρτημα 6). Στη συγκεκριμένη υποενότητα εξετάζονται δέκα εικόνες, των οποίων ο παραγόμενος λόγος τους σε μορφή κειμένου, φωτογραφίας ή ο συνδυασμός τους ασκεί σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό κάποιας μορφής κριτική στο Athens Pride. Σε αυτή εμπεριέχονται ένα σκίτσο, στο οποίο σχολιάζεται καυστικά ο ρόλος των εταιριών στο Athens Pride, κάποια memes³², τα οποία επίσης αναπτύσσουν έναν λόγο ενάντια σε πρακτικές του θεσμού, για να οδηγηθεί η ανάλυση στην τοποθέτηση της σελίδας «naieisaimisogynis», που αφορά σχόλιο σχετικά με τη συνδιαλλαγή της παρέλασης του Athens Pride με την πορεία στήριξης για τον Γιάννη Μιχαηλίδη. Έπεται η αποτύπωση μίας δημοσίας παρέμβασης σε αφίσα μεγάλης εταιρίας, ένα meme, στο οποίο δίνεται έμφαση και εμπεριέχει, επίσης, μία πολυεπίπεδη κριτική στο Athens Pride και ένα ακόμη meme σχετικά με τον ρόλο της αστυνομίας στο φεστιβάλ. Ακολουθεί η ανάρτηση ενός υποκειμένου σε ό,τι αφορά τον Δήμο Αθηναίων και τη διοργάνωση του Pride, ενώ η ανάλυση ολοκληρώνεται με την παράθεση δύο σχολίων από τη σελίδα «gynaikeskarieras», στην οποία αναδύονται αντίρροπες δυνάμεις κανονικοποίησης και αντίστασης.

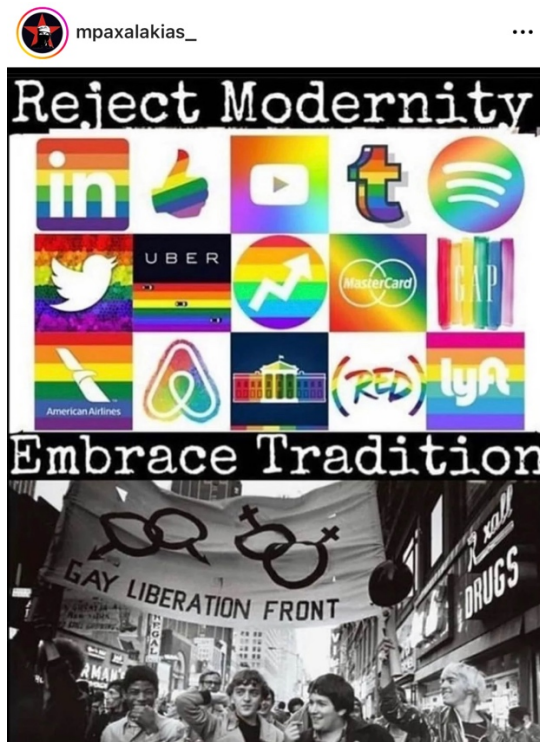
³² Ο όρος meme αποδίδεται στα ελληνικά ως εικονομήνυμα και αφορά τον συνδυασμό εικόνας/βίντεο και λεκτικού μηνύματος, συνήθως σε χιουμοριστικό τόνο.

Εικόνα 27 – «Καπιταλισμός στο Pride» από τον χρήστη rabbit_knows³³, 19/06/22

Σκίτσο που σατιρίζει το γεγονός ότι οι εταιρίες εκμεταλλεύονται το Pride για την παραγωγή κέρδους, ενόσω καταπατούν εργασιακά δικαιώματα.

³³ Οι αναφορές των ονομάτων των λογαριασμών αποσκοπούν στη διασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων των χρηστών/-ών δεδομένου ότι αποτελούσαν δημόσιες αναρτήσεις.

Εικόνα 28 - Ανάρτηση δημοσίευσης στο Instagram από τη σελίδα «mpaxalakias_» σχετικά με το Athens Pride 2023, 16/06/2023

Meme, στο οποίο αναγράφεται: «απόρριψε τον μοντερνισμό, αγκάλιασε την παράδοση», αναφερόμενο στο ροζ ξέπλυμα εταιριών και σε ΛΟΑΤ αγώνες του παρελθόντος, αντίστοιχα. Παρότι αναγνωρίζω την πιθανότητα επιτηδευμένης χρήσης της φράσης αυτής, παρατηρώ ότι αν αφαιρεθούν οι εικόνες, θα δύνατο να εκφραστεί στο περιεχόμενό της μία ομοφοβική ακροδεξιά ρητορική.

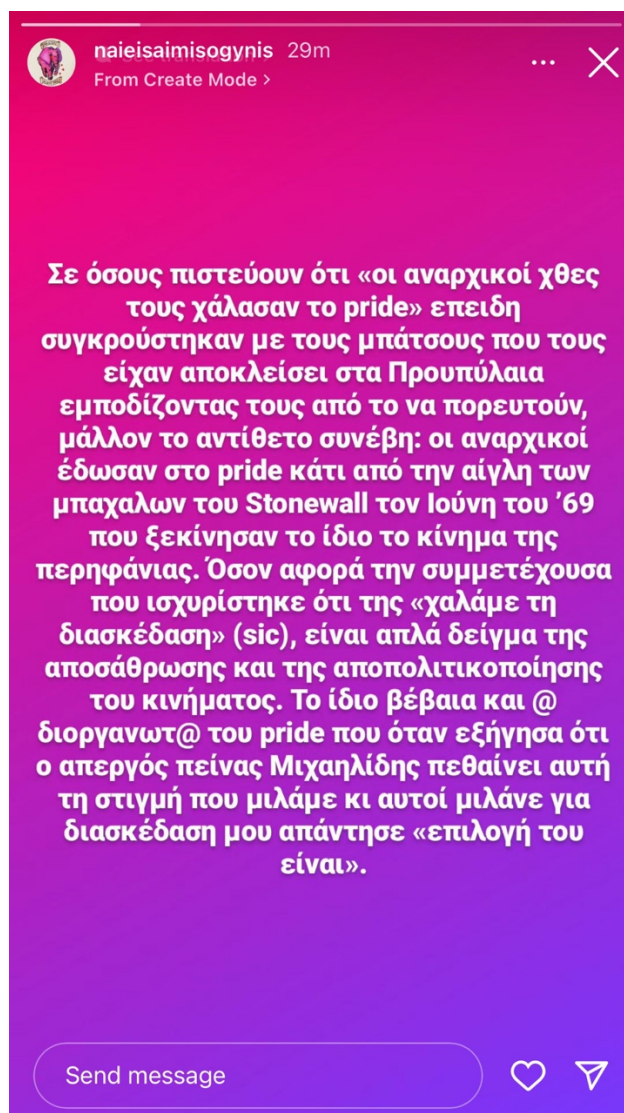

naieisaimisogynis

...

Εικόνα 29 - Meme για το Athens Pride από τη σελίδα «naieisaimisogynis», 11/06/23

Εικόνα 30 - Ανάρτηση ιστορίας στο Instagram από τον λογαριασμό «naieisaimisogynis» σχετικά με το Athens Pride 2023, 11/06/2023

Στην παραπάνω ανάρτηση παρουσιάζεται η συνάντηση διαφορετικών όψεων κινημάτων στο συγκεκριμένο της Αθήνας. Τη 10^η Ιουνίου 2023 λάμβανε χώρα η κεντρική εκδήλωση του Athens Pride στην πλατεία Κοτζιά και παράλληλα, στο Μοναστηράκι αναρχικές ομάδες πραγματοποίησαν συγκέντρωση για τον απεργό πείνας, Γιάννη Μιχαηλίδη. Σύμφωνα με την ανάρτηση, η σύγκρουση αναρχικών με την αστυνομία τη μέρα εκείνη αποτυπώνεται με θετικό πρόσημο, καθώς προσομοιάζεται με την εξέγερση στο Stonewall, ενώ οι φράσεις «μας χαλάτε τη διασκέδαση» από συμμετέχουσα στο Athens Pride και «επιλογή του είναι» από μέλος της διοργάνωσης, αναφορικά με την κατάσταση της υγείας του Γιάννη Μιχαηλίδη, αναγινώσκονται από το γράφον υποκείμενο ως δείγματα αποριζοσπαστικοποίησης και

αποπολιτικοποίησης του Athens Pride. Τα παραπάνω δημιουργούν, κατά συνέπεια, τον εξής προβληματισμό: Δύνανται ανάλογες θέσεις να δημιουργήσουν ζυμώσεις για σύμπραξη κινημάτων ή ενισχύεται μία ρητορική κατά την οποία προκύπτουν ιεραρχήσεις μεταξύ αγώνων;

Εικόνα 31 – Σύνθημα σε αφίσσα της Aegean στο μετρό της Αθήνας, 11/06/2023

Εικόνα 32 - Ανάρτηση δημοσίευσης στο Instagram από τον λογαριασμό «skatopostarontas» σχετικά με το Athens Pride 2023

Η Εικόνα 32 αποτελεί μια σύνθεση αποτελούμενη στο φόντο από τη σημαία του Pride, το σήμα της αναρχίας σε φούξια χρώμα, ένα αρκουδάκι προερχόμενο από χαρακτήρα κινούμενων σχεδίων, γύρω από το οποίο αναγράφεται στα αγγλικά: «έχεις σκεφτεί την αναρχία;», μία θηλυκότητα που κρατά ένα μπουκάλι, ενδεχομένως προερχόμενη από κάποια διαφήμιση προηγούμενων δεκαετιών και ένα άτομο με καλυμμένο το πρόσωπο, που τοποθετεί στο στήθος του μία κόκκινη καρδιά. Την εικόνα συμπληρώνει στο κέντρο της, γραμμένη σε greeklish, η φράση «όχι στο καπιταλιστικό Pride, όχι στις χορηγίες από φιλοκερδείς εταιρίες που σκοπεύουν στο κέρδος, όχι σε πάρτι με περιφρούρηση μπάτσων». Συγχρόνως, ενδεχομένως διασαλεύεται μία στερεοτυπικά έμφυλη αναπαράσταση με την απεικόνιση της θηλυκότητας με το μπουκάλι, η οποία δύναται να παραπέμπει στην προετοιμασία μολότοφ, ενώ η καρδιά να αποδίδει απρόσμενα ένα χαρακτηριστικό τρυφερότητας στη συνήθη μάτσο αρρενωπότητα του «κουκουλοφόρου». Την εικόνα συνοδεύει η λεζάντα - με ειρωνική διάθεση κρίνω – «χαρούμενο pride». Η παραπάνω θέση εμπεριέχει τα κυρίαρχα επιχειρήματα κριτικής στο Athens Pride. Το ένα αφορά τις χορηγίες μεγάλων εταιριών και το άλλο την παρουσία ή/και συμμετοχή της αστυνομίας σε αυτό. Εν προκειμένω, παρόλο που δεν πρόκειται για κάποια ενσώματη πράξη αντίστασης, εντοπίζεται αυτό που ο Kilic (2021) ισχυρίζεται στην έρευνά του: ο διαδικτυακός τόπος δύναται να φιλοξενήσει και εντός του να αναπτυχθούν όψεις αντιστάσεων.

mamanaparotokinitosounapaixo

Εικόνα 33 - Meme από τη σελίδα «mamanaparotokinitosounapaixo», 21/07/22

Meme, το οποίο αναπαριστά έναν αστυνομικό να προσπαθεί να σβήσει φωτιά με ποτιστήρι, σατιρίζοντας το ότι για το δημιουργό οι ΛΟΑΤΚΙ+ αστυνομικοί δεν αμβλύνουν, ουσιαστικά, το μίσος του για την αστυνομία.

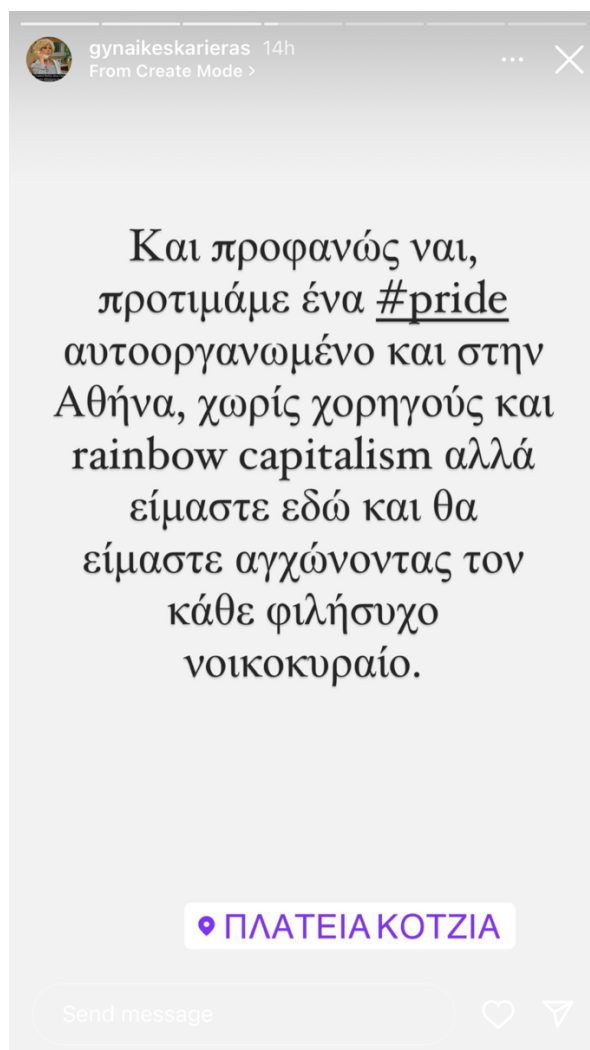

Εικόνα 34 – Δημοσίευση στο Instagram σχετικά με το ροζ ξέπλυμα στο Athens Pride, 10/06/2023

Στη λεζάντα αναφέρεται: «Ροζ ξέπλυμα Pride μέρος 2^ο. Οι μπάτσοι ακόμα σπάνε στο ξύλο σεξεργατά, μεταναστά και κουήρια. Αλλά η Αθήνα είναι αγάααπη». Το ζήτημα του ροζ ξεπλύματος και του φαινομένου της αστυνομικής βίας έναντι μειονοτήτων αποτελεί και εδώ αντικείμενο κριτικής προς το Athens Pride.

Εικόνα 35 - Ανάρτηση ιστορίας στο Instagram από το λογαριασμό «gynaikeskarieras» σχετικά με το Athens Pride 2023

Εικόνα 36 - Ανάρτηση ιστορίας στο Instagram από το λογαριασμό «gynaikeskarieras» σχετικά με το Athens Pride 2023

Στις Εικόνες 35, 36 ενώ αποτυπώνεται ένας λόγος που θίγει το ζήτημα ενός αυτοοργανωμένου Pride, αλλά και τη συμβολή του καπιταλισμού στην άνθιση του ροζ ξεπλύματος, αυτό μοιάζει να προβάλλεται ως ένα δευτερεύον ζήτημα, καθώς το βασικό σχόλιο αφορά το «αξεπέραστο συναίσθημα» τη στιγμή που ξεδιπλώνεται στον δρόμο η σημαία του Athens Pride. Θα μπορούσε να λεχθεί για τις συγκεκριμένες αναρτήσεις, ότι αν και δύνανται να αναγνωστούν υπό ένα πρίσμα αντίστασης, είναι μάλλον πιο ασφαλές να υποστηριχθεί ότι αυτό λαμβάνει χώρα με μία ίσως δυναμική καταπράυνσης της αντίστασης αυτής. Σαν άρρητα να δηλώνεται: «Στο Athens Pride οι εταιρίες ξεπλένουν τον καπιταλισμό, αλλά επιλέγω να στρέψω το βλέμμα στα χρώματα του ουράνιου τόξου και να συγκινηθώ.».

Συμπερασματικά, η διαδικτυακή έρευνα, μέσω της ανάλυσης λόγου από μία κριτική σκοπιά, φανερώνει για τις αναλυθείσες εικόνες ότι αυτές «είναι συχνά διφορούμενες και πολυσήμαντες και η ερμηνεία τους δεν είναι ποτέ οριστική, αφού μαθαίνουμε να βλέπουμε τα πράγματα μέσα από τη δική μας ιστορία και τον δικό μας πολιτισμό» (Banks, 2003, όπως αναφέρεται στο Lydaki 2016). Το παραπάνω γίνεται αντιληπτό, αφενός, καθώς μορφές κανονικοποίησης δύνανται να εντοπιστούν και σε επιφάνειες του διαδικτυακού τόπου (Εικόνα 16, 17, 18, 19, 20, 21), ενώ ανά περιπτώσεις συνυπάρχουν αναπάντεχα με όψεις αντιστάσεων (Εικόνα 22, 23, 24, 25, 26). Αφετέρου, ενώ ο χώρος του διαδικτύου, αναδεικνύεται ως εύφορο έδαφος για ανάπτυξη λόγων που φέρουν τάσεις αντίστασης (Εικόνα 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34), αυτές σε στιγμές τους ενσωματώνουν δυναμικές καταπράυνσης των αντιστάσεων αυτών (Εικόνα 35, 36). Σε όλες τις περιπτώσεις, ο φακός ανάλυσης φέρει μία μεταδομιστική προσέγγιση κατά την οποία οι έννοιες του έθνους, των αγώνων, του φύλου επερωτώνται διαρκώς. Σε ό,τι αφορά συγκεκριμένα παραδείγματα, το λογότυπο του Athens Pride, η υπεράσπιση των αστυνομικών από πλευράς του φεστιβάλ και το εξώφυλλο του Antivirus «κουβαλούν» έντονα στοιχεία κανονικοποίησης, ενώ η στήριξη του Athens Pride προς το αυτοοργανωμένο Pride Χανίων, η πρωτοβουλία οργάνωσης πορείας ενάντια στην κανονικότητα, καθώς και η αναπαραγωγή της φράσης «Queer Resistance» εμπεριέχουν και ψηφίδες αντιστάσεων. Από την άλλη, σκίτσα και memes ασκούν μία ευθεία κριτική σε μορφές κανονικοποίησης του Athens Pride και αναγιγνώσκονται ως αντιστάσεις σε αυτές, ταυτόχρονα όμως, εντοπίζεται και ένας πιο στρογγυλεμένος λόγος, όπως στην περίπτωση της δημοσίευσης από τις «gynaiqueskarieras», ενώ άλλα, παρόλο που σε μία πρώτη ανάγνωση στρέφονται κριτικά προς το Athens Pride, ενδέχεται να καλλιεργούν μία υφέρπουσα ομοφοβία εξαιτίας της ιεράρχησης αγώνων (Εικόνα 30). Τέλος, ενώ δύναται να λεχθεί ότι εντός θεσμικού λόγου, στοιχεία κανονικοποίησης εντοπίζονται εκτενέστερα και αντιστοίχως, αντίστασης στην περίπτωση του μη θεσμικού, αυτές δεν αποτελούν συμπαγείς κατηγορίες, αλλά δανείζονται η μία από την άλλη τάσεις και προς τις δύο κατευθύνσεις σε κάποιο βαθμό, γεγονός που επιβεβαιώνει την αρχική υπόθεση ότι ο μη θεσμικός λόγος δεν ταυτίζεται απαραίτητα με μία αντιθεσμική ρητορική.

Συνεντεύξεις

Όπως έχει προαναφερθεί στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας, οι συνεντεύξεις διακρίνονται σε τρεις ενότητες. Εξαιτίας του ημιδομημένου χαρακτήρα τους, οι θεματικές αυτές δεν υπήρξαν γραμμικές χρονικά κατά τη διάρκεια διεξαγωγής τους. Παρόλα αυτά, με στόχο μία πιο πρόσφορη παράθεση των επιχειρημάτων των συνομιλητριών, κρίνεται σκόπιμη η τήρηση θεματικής σειράς. Η πρώτη υποενότητα σχετίζεται με τη συμμετοχή των συνομιλητριών στο Athens Pride, η δεύτερη αφορά την ενδεχόμενη παρατήρηση από πλευράς τους μορφών κανονικοποίησης σε αυτό, ενώ στην τρίτη διερευνώνται πιθανότητες ύπαρξης αντιστάσεων με τη στενή, αλλά και την πιο ευρεία έννοια, όπως θα καταδειχθεί.

Κατεβαίνουμε Pride; Ως κοινή εκκίνηση για το σύνολο των συνεντεύξεων, επιλέχθηκε η ενότητα σχετικά με το αν τα υποκείμενα της συνέντευξης παρευρίσκονται στο Athens Pride και πώς προσλαμβάνουν τη συγκεκριμένη εμπειρία. Η Δανάη αναφέρει ότι παρευρίσκεται στο Athens Pride τα τρία τελευταία χρόνια συμπεριλαμβανομένου και του τελευταίου (2023), καθώς παλαιότερα δεν έμενε στην Αθήνα, ενώ η Ηλέκτρα, παρόλο που δεν παρευρέθηκε στο Athens Pride 2023, έχει αναμνήσεις από παλαιότερες επισκέψεις της σε αυτό και από πιο πρόσφατες στο εξωτερικό. Η Λήδα, από την άλλη, αναφέρει ότι είναι παρούσα στο Athens Pride εδώ και μία δεκαετία, ενώ σκεπτόμενη την πρώτη φορά που βρέθηκε στο φεστιβάλ, θυμάται ότι παρακολούθησε τη συναυλία με ένα φίλο της, η σκηνή τότε ήταν στην Κλαυθμώνος και τραγουδούσε η Ελευθερία Αρβανιτάκη, γεγονότα που μεταφέρει ως εντελώς διαφορετικά με τη σημερινή μορφή του Pride. Σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται τη διοργάνωση στο σήμερα, και αναφορικά με τα πράγματα που κρατούν ως θετικά από το Athens Pride, η Λήδα υποστηρίζει ότι απολαμβάνει το διάχυτο, κατά την ίδια, κλίμα ανοιχτότητας και ελευθερίας αναφέροντας: «Είναι όλοι σε φάση φασώνονται ελεύθερα, άνετα, δεν υπάρχει κανένα θέμα κι είναι απελευθερωτικό κάπως. Εμένα αυτό μ' αρέσει. Κι έχει μουσική, χορεύει ο κόσμος, περνάς ωραία. Είναι ένα τεράστιο πάρτι.». Αντίστοιχα, η Ηλέκτρα αναγιγνώσκει το Athens Pride ως πολύ ωραία αφορμή «να βρεθούμε όλα μαζί, να γιορτάσουμε όλα μαζί, να χορέψουμε όλα μαζί»,

απολαμβάνει το γκλίτερ, την ανταλλαγή κομπλιμέنتων, την ύπαρξη οικειότητας· όλη την ενσώματη εμπειρία και την ατμόσφαιρα που συνθέτει αυτό το συν-αίσθημα για εκείνη. Η Δανάη δηλώνει ότι οι λόγοι που την παρακινούν να παρευρεθεί στο Athens Pride, πλέον, είναι περισσότερο συναισθηματικοί, καθώς το αντιλαμβάνεται ως μοναδική επιλογή στην προσπάθεια να κρατηθεί ζωντανή η μνήμη των ΛΟΑΤΚΙΑ+ διεκδικήσεων και της εξέγερσης στο Stonewall.

Όψεις κανονικοποίησης. Κατά την πορεία των συνεντεύξεων, αναδύεται σχετικά σύντομα και από τις τρεις συνομιλήτριες μία δυσaréσκεια σχετικά με τη μορφή που φέρει πλέον το Athens Pride, η οποία αγγίζει διάφορες διαστάσεις. Αναλυτικότερα, σε αυτή τη δεύτερη ενότητα, το σύνολο των συνομιλητριών εντοπίζει έντονα στοιχεία κανονικοποίησης στο Athens Pride, τα οποία κάτωθι θα αναδιπλωθούν στις ποικίλες μορφές τους. Κρίνω, επιπροσθέτως, αναγκαίο να σημειωθεί στο σημείο αυτό, το γεγονός ότι οι συνομιλήτριες είναι εξοικειωμένες με την έννοια της «κανονικοποίησης» και είτε οι ίδιες πραγματοποιούν εξ αρχής αναφορές που δύνανται να εγγραφούν ως μορφές της - χωρίς να τις τιτλοφορήσουν ως τέτοιες απαραίτητα - είτε ανταποκρίνονται αμέσως μετά την υποβολή σχετικής ερώτησης αντιλαμβανόμενες πλήρως την έννοια.

Σε ένα πρώτο επίπεδο, η Δανάη δυσανασχετεί με το μέγεθος της διοργάνωσης και τον αριθμό του παρευρισκόμενου πλήθους. Πολύ γρήγορα η μεγάλη ένσταση εντοπίζεται από όλες τις συνομιλήτριες στην ύπαρξη χορηγών με την ταυτόχρονη παρουσία τόσων εταιριών στην πλατεία. Η Λήδα συνδέει αυτό το νήμα με την πολιτιστική μεταστροφή του Athens Pride, το οποίο, όπως εξηγεί από έναν έντεχνο καλλιτεχνικό χαρακτήρα στράφηκε σε μία pop αισθητική, σε μια προσπάθεια, κατά την ίδια, να γίνει πιο μαζικό και κανονικοποιημένο. Ερχόμενη στο ζήτημα των εταιριών, εκφράζει την απογοήτευσή της για την παρουσία πλήθους εταιριών στην κεντρική εκδήλωση της διοργάνωσης και αναφέρει με λύπη: «Εγώ νιώθω ότι κάπως μας το πήραν το Pride». Σε ό,τι αφορά το παραπάνω, η Δανάη, χαρακτηρίζει το Athens Pride ως «ένα φεστιβάλ παρουσίας καταναλωτικών ειδών» και νιώθει ότι δε «χωράει» σε αυτή τη διοργάνωση. Η παρουσία των εταιριών συγκεκριμένα, θεάται από εκείνη ως ο ορισμός του ροζ ξεπλύματος, καθώς υποστηρίζει πως η εκάστοτε καμπάνια της κάθε εταιρίας εντάσσεται στην εταιρική κοινωνική της ευθύνη,

παρουσιάζοντας ένα κοινωφελές έργο για το οποίο δε φορολογείται. Προχωρά το συλλογισμό της αναφορικά με το ζήτημα των εταιριών ως εξής:

Η ιδέα γύρω απ' το Stonewall όσο προχωράς εξελίσσεται, τα κινήματα αλλάζουν... δε σημαίνει ότι πρέπει να μείνει το ίδιο. Αλλά δεν καταλαβαίνω πώς φτάσαμε εδώ... στο να διαφημίζουμε την Coca-cola και την Pepsi και να κάνει donation η Ισραηλινή πρεσβεία – είχε κάνει στο Pride της Θεσσαλονίκης -. Δεν καταλαβαίνω πώς φτάσαμε εδώ.

Στο παραπάνω παράθεμα, αντικατοπτρίζεται η αποδοχή της Δανάης στην πιθανότητα, τα κινήματα να μην παραμένουν αδιάβλητα μέσα στον χρόνο, ενώ συγχρόνως ασκεί κριτική στο πώς μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες και η πρεσβεία του Ισραήλ, στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, αλλά και της Αθήνας (Παπαευαγγέλου, 2021) εμφανίζονται ως χορηγοί/υποστηρικτές εκμεταλλευόμενες το Pride με στόχο αφενός, την αύξηση του κέρδους για το κεφάλαιο και αφετέρου, την προώθηση ομοεθνικιστικών ιδεολογιών. Η Δανάη θίγει, επίσης, το ζήτημα οικειοποίησης μίας ΛΟΑΤΚΙΑ+ υποστηρικτικής ρητορικής από ΜΚΟ, που παρευρίσκονται με περίπτερα πλέον στην κεντρική εκδήλωση του Athens Pride, παρόλο που στο παρελθόν έχουν εκφράσει ομοφοβικά σχόλια, σύμφωνα με δική της εμπειρία, μια στάση που ερμηνεύεται από την ίδια ως επικοινωνιακή στρατηγική. Η Ηλέκτρα, με αφορμή και την πρόσφατη εμπειρία της από άλλα ευρωπαϊκά Prides, μεταφέρει τη δυσανασχέτησή της για το γεγονός ότι αυτά φέρουν τη μορφή καταναλωτικής γιορτής και η ίδια δηλώνει: «Δε λέω ότι είναι μόνο μία κριτική προσέγγιση, αλλά αυτό μ' ενοχλεί ρε παιδί μου: το ότι υπάρχει αυτή η λογική τώρα του “πουλάμε προϊόντα και για να πουλήσουμε περισσότερα προϊόντα κάνουμε και λίγο capitalize και appropriate το κουήρ”...». Παρόμοιοι προβληματισμοί συναντώνται και στην έρευνα της Formby (2023) σχετικά με τα Prides στο Ην. Βασίλειο, όπου αναδύθηκε από τα ερωτώμενα υποκείμενα το ζήτημα εμπορευματοποίησης και αποπολιτικοποίησης του Pride.

Οι τρόποι, έπειτα, με τους οποίους εταιρίες και χορηγοί συμβάλλουν στην κανονικοποίηση του Athens Pride, διαπλέκεται κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων και με την ύπαρξη πολιτικών και κομμάτων με έναν ενδιαφέροντα τρόπο. Συγκεκριμένα, η Λήδα αναφέρει: «Βασικά ό,τι χειρότερο είναι ότι περπατάω και βλέπω τον Μπακογιάννη, ας πούμε, πέρσι που είχε έρθει και το ‘παιζε φίλος με τους

γκεί ξέρω 'γω και μετά τις εταιρίες. Δηλαδή, περπατάς και σου δίνει η Google μπαλονάκι.». Παράλληλα, η Λήδα ερμηνεύει ως εγχειρήματα κανονικοποίησης την κυκλοφορία κομματικών σημαιών στα χρώματα του Pride, κάτι που παρατήρησε το 2023 τόσο από το κόμμα του ΠΑΣΟΚ, όσο και από της Νέας Δημοκρατίας. Στον αντίποδα της ενδεχόμενης οικειοποίησης ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ συμβόλων από κόμματα, τοποθετείται από τη Δανάη η στάση της Νέας Δημοκρατίας σχετικά με την ύπαρξη προεκλογικού της περιπτέρου στην πλατεία Συντάγματος ενόψει των βουλευτικών εκλογών Μαΐου – Ιουνίου 2023. Η Δανάη ερμηνεύει τη συνθήκη αυτή σε συνδυασμό με τη μη διεξαγωγή του Athens Pride 2023 στην πλατεία Συντάγματος, ως ενέργεια κατάληψης της πλατείας από τη Νέα Δημοκρατία.

Στη συζήτηση εντάσσεται, ακόμα, το ζήτημα ύπαρξης αστυνομικών στις εκδηλώσεις του Athens Pride. Η Δανάη τοποθετείται σχετικά, υποστηρίζοντας ότι είναι αρνητικά προσκείμενη προς το Athens Pride, ειδικά έπειτα από τη θέση που διατήρησε το τελευταίο σε σχέση με τη συμμετοχή ένστολων αστυνομικών στο Athens Pride 2017. Η ίδια αναφέρεται στο περιστατικό αναπαράγοντας την τότε θέση του Athens Pride, η οποία σύμφωνα με εκείνη προέτρεπε σε μια γεφύρωση με την αστυνομία, για να σχολιάσει τελικά: «Εκεί έπεσε η ταφόπλακα για μένα στο πώς διαχειρίζονται την υπόθεση.». Παρόλη τη διάχυτη απογοήτευσή της, η Δανάη επανέρχεται στο ζήτημα αναφέροντας ότι το συζήτησε με τη σύντροφό της, καθώς επεξεργαζόταν τις μέρες εκείνες μαζί της την περσινή διοργάνωση και εκφράζει μια κάποια ανακούφιση, που το θέμα των αστυνομικών δεν ξαναήρθε στο προσκήνιο. Την Ηλέκτρα, επίσης, τη βρίσκει αντίθετη η παρουσία αστυνομικών στο Athens Pride, δεδομένου ότι αναγνωρίζει πως

είναι πολύ αλληλοσυγκρουόμενα τα mindset που έχουμε και οι επιδιώξεις που έχουμε και τα αιτήματα που έχουμε, γιατί δεν μπορεί, ρε παιδί μου, εσύ να εξυπηρετείς θανατοπολιτικές μιας κυβέρνησης και να δέρνεις μετανάστες και ξαφνικά, επειδή έτυχε να είσαι γκέι... Νιώθω ότι μας χωρίζει μια άβυσσος με αυτούς τους ανθρώπους.

, όπως η ίδια επιχειρηματολογεί. Η Ηλέκτρα εδώ θέτει με εύστοχο τρόπο την παραδοξότητα της εμπλοκής στο Athens Pride υποκειμένων, που ενδέχεται υπό την επαγγελματική τους ιδιότητα να έχουν κάνει χρήση βίαιης καταστολής προς

υποκείμενα και ομάδες, όπως μετανάστριες/-ες και ταυτόχρονα να επιδιώκουν να συμμετέχουν σε φεστιβάλ σχετικά με ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ ορατότητα και δικαιώματα.

Με αφορμή τη συζήτηση για την αστυνομία, διατυπώθηκε η ερώτηση στην Ηλέκτρα για την ύπαρξη σκέψεων γύρω από ενδεχόμενη συσχέτιση έθνους και Athens Pride. Εκείνη αποκρίνεται ότι το Athens Pride παρουσιάζεται ως μια «ελληνική υπόθεση» αναγνωρίζοντας ότι δεν είναι σε θέση να κρίνει το κατά πόσο αυτό είναι σκόπιμο ή όχι. Η Δανάη σχολιάζοντας την ανακοίνωση του Athens Pride σχετικά με τη μετακίνηση της κεντρικής εκδήλωσης από την πλατεία Συντάγματος στην πλατεία Κοτζιά και την αναφορά ότι πρόκειται για πολιτικά ουδέτερο θεσμό, εκτιμά ότι το Athens Pride εδώ και χρόνια αποφεύγει τις πολιτικές τοποθετήσεις με στόχο να συντάσσεται με τη γραμμή της εκάστοτε κυβέρνησης κατά την ίδια, κάτι που ερμηνεύει ως απόδειξη της θεσμικής του θέσης και της άρρηκτης σύνδεσής του με το ελληνικό κράτος. Ακόμη, η Δανάη εκφράζει τη δυσaráσκειά της σχετικά με το πώς συχνά αναπαράγεται ότι ετερόφυλες, πυρηνικές, οικογένειες παρευρίσκονται στο Athens Pride. Το ερμηνεύει, συγκεκριμένα, ως άρρητα να διαμείβεται το εξής: «Να, η οικογένεια κατεβαίνει... είναι άκακα τα παιδιά που κατεβαίνουν... δεν είναι πουσάρες ή ξεφωνημένες ή τρελές. Να, ορίστε, η ελληνική αγία οικογένεια κατεβαίνει». Επιστρέφοντας στην Ηλέκτρα, κατά τη διάρκεια της συζήτησής μας αναφέρεται ο πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ, Στέφανος Κασσελάκης, ως ένα υποκείμενο που σε παρόμοια κατεύθυνση με το Athens Pride συνδυάζει μία ρητορική που εμπλέκει ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα με την ελληνικότητα. Η Ηλέκτρα σχολιάζει σχετικά: «ενσωματώνει απόλυτα την έννοια του ομοεθνικισμού με την έννοια ότι μας έχει τρελάνει στην πατριωτική αριστερά... ότι όλοι οι Έλληνες έχουν τα ίδια δικαιώματα και ότι εσύ πρέπει να 'χεις δικαίωμα στον γάμο(!) γιατί είσαι Έλληνας(!)». Σε παρόμοιο κλίμα, η Δανάη θεωρεί τον Κασσελάκη μία εντελώς κανονικοποιημένη και «ασφαλή» εκδοχή ενός γκέι ατόμου για τα ελληνικά δεδομένα. Η ίδια αποδίδει σε αυτόν τα εξής επίθετα: «Ασφαλέστατος, αρρενωπότατος, πετυχημένος, παντρεμένος, ήσυχος, δεν είναι έξαλλος, μπορεί να εκπληρώσει τους στόχους του ελληνικού κράτους, αλλά έχει ένα αγόρι αντί να έχει κορίτσι.». Και οι δύο συνομιλήτριες αναγνωρίζουν στη ρητορική και τη θεσιακότητα του Κασσελάκη στοιχεία ομοκανονικότητας και ομοεθνικισμού, τα οποία, όπως έχουν επιχειρηματολογήσει σε σημεία, συνομιλούν

ευδιάκριτα με τα αφηγήματα και τα υποκείμενα που το Athens Pride αναπαράγει και προβάλλει σε μεγαλύτερο βαθμό.

Ακολουθώντας τη ροή από τις παραπάνω ψηφίδες, ένα θέμα που κατέλαβε μεγάλο έδαφος των συνομιλιών ήταν το ερώτημα του ποια υποκείμενα χωράνε στο Athens Pride και υπό ποιες προϋποθέσεις. Η Ηλέκτρα θεωρεί ότι ένα κουήρ μεταναστό δε θα είχε εύκολη πρόσβαση στο Pride, γεγονός που την προβληματίζει εν γένει για τη δυνατότητα προσβασιμότητας φυλετικοποιημένων κουήρ υποκειμένων σε κουήρ και όχι κουήρ χώρους³⁴. Η ίδια, προσθέτοντας, ισχυρίζεται ότι εκφράζεται ένα συγκεκριμένο κουήρ στο Athens Pride με τα χαρακτηριστικά ενός λευκού, χαρούμενου, ορατού, ουτ κουήρ ατόμου, κάτι που για την ίδια σηματοδοτεί ότι «το queerness γίνεται μία διαδικασία συμπερίληψης μέσω αποκλεισμών». Σαν να λειτουργεί το Athens Pride, τρόπον τινά, ως μια μήτρα αποκλεισμού, δημιουργώντας απορρίψεις, μη κατοικήσιμες ζώνες (Butler, 1993/2008), ώστε να συγκροτηθούν, εν τέλει, μέσω των τελευταίων, τα αναγνωρίσιμα κουήρ υποκείμενα, θα προσέθετα εγώ. Η Δανάη, εντοπίζει μίας μορφής εξέλιξη στα είδη των υποκειμένων που συμπεριλαμβάνονται στο Athens Pride, θεωρώντας ότι, ενώ παλιά κυριαρχούσαν στα θεάματά του λευκοί, cis άνδρες, πλέον εμφανίζονται drag queens, τρανς και μη λευκά άτομα. Παρόλο που η ίδια κρίνει ότι υφίσταται χώρος για διαφορετικά είδη υποκειμένων στο Athens Pride, ισχυρίζεται ότι κάτι τέτοιο δεν περιλαμβάνει υποκείμενα με πολιτική συνείδηση, όπως θεωρεί και για την εαυτή της. Ακόμη, ενώ θίγεται το ζήτημα της λευκότητας ως προνόμιο προβολής στο Athens Pride, η Δανάη αναγνωρίζει, παράλληλα, ότι παρόλη τη λευκότητά της, ως θηλυκότητα δεν αποτελεί το κυρίαρχο κοινό απεύθυνσης του φεστιβάλ. Συγκεκριμένα, αναφέρει το παράδειγμα των ανεπίσημων, αλλά εγκαθιδρυμένων, πάρτι μετά το Pride στο κλαμπ Sodade, στα οποία παρευρίσκονται ως επί το πλείστον λευκοί, γκέι, άνδρες και η ίδια αισθάνεται ότι δεν την αφορούν. Αντίθετα, όταν η συζήτηση στρέφεται στη λεσβιακή ορατότητα στο πλαίσιο του Pride, η Δανάη εκτιμά ότι αυτή είναι ελάχιστη, για να καταλήξει λέγοντας: «Θεωρώ ότι κάπως όλο αυτό το ακραία καπιταλιστικό concept [...] είναι λες και είναι η πυραμίδα του προνομίου συσσωρευμένη μέσα σ' αυτή τη συνθήκη.». Η περιγραφή της Δανάης εδώ αντανakλά εύστοχα τον τρόπο με τον οποίο

³⁴ Για ολόκληρο το παράθεμα βλ. Παράρτημα 7.

διαπλέκεται ο καπιταλισμός με την ανάδυση προνομίων ή αλλιώς, διαφαίνεται ο τρόπος με τον οποίο μηχανισμοί του καπιταλισμού ενισχύουν και αναπαράγουν έμφυλες, ταξικές, φυλετικές, εθνικές, κ.α. ιεραρχίες και συγχρόνως, αναδύεται η πολυπλοκότητα της διαθεματικότητας, από την οποία εκτιμάται ότι προκύπτουν «αγώνες που είναι μεγαλύτεροι και πιο περίπλοκοι από το άθροισμα των μερών της» (Smith, 2016, όπως αναφέρεται στο Τεφλόν, 2023, σ. 16). Επομένως, δημιουργούνται επερωτήσεις για τα όρια εκπροσώπησης, εν προκειμένω, στο Athens Pride, καθώς τα καταστατικά του στοιχεία μοιάζουν μη ικανά να συμπεριλάβουν τέτοιες μορφές αγώνων.

Μία ακόμα θεματική που καλύφθηκε κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων ήταν αυτή που αφορά τις διεκδικήσεις του Athens Pride σχετικά με ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιώματα. Η Δανάη αποκρίνεται ότι παρόλο που δεν την αφορούν προσωπικά, διεκδικήσεις, τις οποίες εντάσσει έντονα και ρητά στον λόγο του το Athens Pride, όπως ο γάμος, η γονεϊκότητα, η τεκνοθεσία, αναγνωρίζει την ανάγκη κάποιων υποκειμένων για αυτά. Ταυτοχρόνως, κρίνει τέτοιους θεσμούς ως κανονικοποιημένους και εγείρει, εν προκειμένω, στην περίπτωση ψήφησης της ισότητας στον γάμο, το εξής ζήτημα:

Καταρχάς θεωρώ ότι ενέχει τους κινδύνους του να υπάρξει μια πλήρης αφομοίωση στην ομοκανονικότητα των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων. Επίσης, είναι το τυράκι του ότι «Όποια κυβέρνηση μας δώσει τον LGBT γάμο, τέλεια! Στηρίζουμε!». Και οι άλλες διεκδικήσεις; Οι άνθρωποι που δε θέλουν να παντρευτούν; Οι άνθρωποι που με το ίδιο τους το σώμα βρίσκονται στο περιθώριο και πεινάνε, που διώχνονται απ' τις οικογένειές τους; Δεν ξέρω, αισθάνομαι ότι είναι μια επικάλυψη εκσυγχρονισμού μόνο και μόνο για να πούμε ότι «Εν τέλει, ναι, καταφέραμε τον γκέι γάμο. Τέλεια! Έχουμε πάει ένα step forward στα LGBT δικαιώματα.».

Εδώ το επιχείρημα της Δανάης συμπλέει με αυτό που η Χαλκιά (2012, σ. 221) περιγράφει για τους ομόφυλους γάμους, ως «αμφίσημους δείκτες μιας προόδου στο θέμα της ισοτιμίας των ΛΟΑΤ υποκειμένων», καθώς ισχυρίζεται ότι αφενός ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ δικαιώματα συνδέονται με όφελος της αγοράς και του κεφαλαίου, αφετέρου, υποκείμενα που δε συμμορφώνονται σε ομοκανονικά ιδεολογήματα, εξακολουθούν να μένουν απροστάτευτα από εθνικιστικές, ρατσιστικές, σεξιστικές ρητορικές και πρακτικές. Η Ηλέκτρα αξιολογεί την ισότητα στον γάμο ως κάτι σημαντικό από την άποψη του δικαιώματος σε ένα θεσμικό πλαίσιο, το οποίο επιλύει

κάποια ζητήματα. Παράλληλα, υπογραμμίζει τον ταξικό παράγοντα στη δημιουργία οικογένειας σε σχέση με την κάλυψη των απαραίτητων εξόδων, ειδικότερα σε ΛΟΑΤΚΙ+ πλαίσια. Εν συνεχεία, χρησιμοποιώντας θεωρητικά εργαλεία από την κουήρ θεωρία, αναγνωρίζει το εξής:

Το ζήτημα είναι ότι εδώ ουσιαστικά καλείσαι να χωρέσεις σ' ένα πολύ συγκεκριμένο μοντέλο και πρότυπο ομοκανονικότητας, που... για μένα το κουήρ, ας πούμε, βίωμα και η κουήρ θεωρία, η κουήρ διεκδίκηση δεν είναι αυτό. Εννοώ, αυτό που ζητάς είναι κάπως να βγεις και να αμφισβητήσεις όλα αυτά τα πρότυπα, ας πούμε, κι όλα αυτά τα κουτάκια, στα οποία καλείσαι να μπεις.³⁵

Και οι δύο συνομιλήτριες επεξεργάζονται το ζήτημα του γάμου και της τεκνοθεσίας με αρκετά παρόμοιο τρόπο. Ενώ αναγνωρίζουν το γεγονός ότι η ισονομία θα ωφελήσει κάποια υποκείμενα και οικογένειες και θα διευκολύνει ενδεχομένως κωλύματα, παράλληλα, ασκούν μία κριτική στις νοηματοδοτήσεις αυτής της αλλαγής, στις συνδηλώσεις της και στο ποια, εν τέλει, υποκείμενα θα δύνανται να «ανασάνουν» με τη νομοθέτηση των προαναφερθέντων. Η Λήδα, απ' την πλευρά της, δεν αντιλαμβάνεται τον γάμο ως ένα ριζοσπαστικό αίτημα και ενώ επιθυμεί να ασκεί κριτική στο θεσμό, εν γένει, είτε πρόκειται για ομόφυλο είτε για ετερόφυλο γάμο, αναγνωρίζει ότι πρόκειται για ζήτημα ισονομίας. Σχετικά με την τεκνοθεσία, θεωρεί ότι αποτελεί ένα αίτημα, το οποίο όφειλε, κατά την ίδια, να έχει ικανοποιηθεί εδώ και χρόνια.

Πιθανότητες αντίστασης. Στην τρίτη ενότητα, σχετικά με την ύπαρξη αντιστάσεων στις μορφές κανονικοποίησης που παρατηρούνται στο Athens Pride, ενδιαφέρον εμφανίζει ο τρόπος με τον οποίο εννοιολογείται η αντίσταση για κάθε υποκείμενο. Για παράδειγμα, η Δανάη νοηματοδοτεί την έννοια της αντίστασης, κατά κύριο λόγο, μέσω έμπρακτων δράσεων, όπως μία παρέμβαση, μία πορεία, ένα σύνθημα. Συγκεκριμένα, σε αυτό το σημείο η εστίαση θα επικεντρωθεί σε αντιστάσεις, που τα υποκείμενα εντοπίζουν εντός Athens Pride. Η Δανάη αρχικά, εκτιμά ότι οι αντιστάσεις απέναντι στο Athens Pride είναι περιορισμένες, γεγονός που το αποδίδει σε μία ευρύτερη αποδοχή της εξέλιξης αυτής. Αναφέρεται, όμως, σε κάποια μπλοκ, τα οποία, σύμφωνα με εκείνη, τοποθετούνται στο τέλος της πορείας του Athens Pride και τα οποία, δε, ενώ διαφωνούν με τη μορφή του, συμμετέχουν εκφράζοντας τις

³⁵ Για ολόκληρο το παράθεμα βλ. Παράρτημα 8.

εντάσεις τους. Γνωρίζει, επίσης, ότι μοιράζονται κείμενα, τα οποία εξηγούν τη μεταστροφή του θεσμού, αν και σημειώνει ότι βλέπει λιγότερες τέτοιες παρεμβάσεις κατά την πάροδο των χρόνων. Τα παραπάνω επιβεβαιώνει μέσα από τα λεγόμενα της η Λήδα, η οποία μεταφέρει ότι παρευρίσκεται στο Athens Pride με τη συλλογικότητα στην οποία συμμετέχει, φέρουν ένα δικό τους πανό, μοιράζουν στο κοινό αυτοκόλλητα και κάποιο κείμενο, στο οποίο εκφράζεται η διαφωνία τους ως προς το φεστιβάλ. Η Λήδα αναφέρει ότι και άλλες οργανώσεις και φεμινιστικές συλλογικότητες μένουν στο πίσω μέρος της πορείας και δρουν με αυτό τον τρόπο, ενώ για τη συνέχιση της μέρας της κεντρικής εκδήλωσης του Pride, δηλώνει: «και μετά από ένα σημείο το κλείνουμε και πάει ο καθένας κι η καθεμία εκεί που θέλει να ακούσει τη μουσική που θέλει. Γιατί 'ντάξει, είναι τζέρτζελο ρε, είναι ωραίο.». Στα λεγόμενα της Λήδας διαφαίνεται, για πρώτη φορά εδώ, ότι η έννοια της αντίστασης δύναται να μην αποτελεί κάτι συμπαγές, γραμμικό και απόλυτο. Η Δανάη εντοπίζει, επιπλέον, αντιστάσεις σε στένσιλ και συνθήματα, τα οποία αρθρώνουν μία κριτική απέναντι στον θεσμό του Pride. Κρατώ το παράδειγμα συνθήματος που συνοδεύεται από αναρχοκουήρ σύμβολο και αναφέρει: «φτάνει με τον κάθε κουήρ Παντελή που κατεβαίνει στο Pride».

Σε άμεση συσχέτιση με το Athens Pride νοείται και η προσπάθεια διοργάνωσης αυτοοργανωμένου Pride στην Αθήνα. Σύμφωνα με τη Δανάη, το εγχείρημα αυτό δεν πήρε ποτέ μορφή φεστιβάλ, αλλά έλαβε χώρα κάποια παρέμβαση στο Athens Pride, ενώ διοργανώθηκε, επίσης, πορεία. Η ίδια αποδίδει την έλλειψη αυτοοργανωμένου Pride στην Αθήνα στη διάσπαση και τις αντιπαλότητες μεταξύ των σχετικών ομάδων. Το εγχείρημα ενός αυτοοργανωμένου Pride στην Αθήνα το επιβεβαιώνει και η Λήδα, καθώς θυμάται μία δράση στα Εξάρχεια και μία πορεία. Ερμηνεύει κι εκείνη την απουσία του, αναφερομένη αποκλειστικά στην αριστερά, ως αποτέλεσμα μη σύμπλευσης των διάφορων αριστερών φεμινιστικών συλλογικοτήτων.

Σε ό,τι αφορά αντιστάσεις, οι οποίες δε σχετίζονται ευθέως με το Athens Pride, αλλά ασκούν μια κριτική σε κυρίαρχα αφηγήματα, στα οποία συμπεριλαμβάνεται η ομοκανονικότητα και ο ομοεθνικισμός, η Λήδα σκέφτεται ότι ερμηνεύει ως αντιστάσεις τις συνελεύσεις για τον Ζακ και τις πρώτες πορείες. Δηλώνει, μάλιστα,

ότι «οι πορείες για τον Ζακ θα μπορούσαν να είναι ένα άλλο Pride, το Pride που θέλουμε». Η Δανάη, συμφωνώντας, κρίνει ως πολιτική πράξη τη συμμετοχή στις πορείες για τον Ζακ, οι οποίες τη συγκινούν και αισθάνεται ότι βρίσκει ένα κομμάτι της εκεί. Αντίστοιχα, αναφέρεται σε μια πορεία στο πλαίσιο της 8^{ης} Μάρτη, την οποία περιγράφει ως εξής:

Είχε πάρα πολύ κόσμο και ήταν μια πορεία, η οποία είχε μουσική, υπήρχε παντού γκλίτερ, υπήρχε ένα πολύ όμορφο κλίμα μη φόβου, drag queens κάνανε voguing στους δρόμους καταλαμβάνοντάς τους, έτσι, με έναν πολύ περίεργο τρόπο... ξέρεις, χωρίς να υπάρχει ματσίλα, ο κλασικός τρόπος που καταλαμβάνεις τους δρόμους: κοντάρι, κράνος, «θα σε δείρω», αλλά με voguing. [...] Μου άρεσε να βλέπω να υπάρχει η κατάληψη του δρόμου, του δημόσιου χώρου μέσω τραγουδιού, αλλά και ταυτόχρονα με πολύ δυναμισμό -δε το μειώνει αυτό-. [...] Είχε κατέβει και η Chraja.. και ξέρεις, έκανε τακουινές στον κόσμο που την κορόιδευαν... είχε πάρα πολλή πλάκα, ναι. Αλλά με ένα performativity, ρε παιδί μου, το οποίο ήτανε πάρα πολύ δυναμικό.

Στην παραπάνω αφήγηση η Δανάη μεταφέρει εύστοχα τον τρόπο με τον οποίο καθίσταται εφικτή η αντίσταση σε κυρίαρχες έμφυλες νοηματοδοτήσεις, αλλά και επικρατούσες αντιλήψεις για το τι αποτελεί αγώνα και διεκδίκηση. Συγχρόνως, χρησιμοποιεί με ακρίβεια το επιχείρημα του πώς η επιτελεσματικότητα δύναται να λειτουργήσει, πέρα από έναν εγκλωβισμό σε περιχαρακωμένες ταυτότητες, ιδιαιτέρως χειραφετητικά. Η ίδια συνεχίζει, κάνοντας λόγο για φεμινιστικά περιοδικά, αναφέρεται σε μια ανθολογία κουήρ ποίησης από τις εκδόσεις Θράκα, και δράσεις που προκύπτουν από συνελεύσεις, οι οποίες την αφορούν πολιτικά. Επιπλέον, η Δανάη στέκεται αρκετά στις κουήρ δράσεις, οι οποίες περιγράφει: «είναι σα να μου γλυκαίνουν την ψυχή». Ξεχωρίζει την ανακατάληψη των Ζιζανίων, μια κατάληψη στον Άγιο Παντελεήμονα, όπου κυρίως κουήρ άτομα και θηλυκότητες ανακατέλαβαν, ξεγλιστρώντας από την αστυνομία και σκαρφαλώνοντας στο κτίριο, όπως εξιστορεί. Η σημασία κρίνεται από την ίδια στο γεγονός της επανανοηματοδότησης μιας τέτοιας διεκδίκησης και της απαγκίστρωσής της από τη βία και τις ηγεμονικές αρρενωπότητες.

Σχετικά με φεστιβάλ, τα οποία θα δύναντο να ιδωθούν ως αντιστάσεις στις προαναφερθείσες μορφές κανονικοποίησης, η Λήδα θεωρώντας ότι φεμινιστικά και ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα συνομιλούν μεταξύ τους και βρίσκονται σε συγκοινωνούνται δοχεία, αναφέρεται στο Φεμινιστικό Φεστιβάλ, το Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ,

το Αντιρατσιστικό Φεστιβάλ και το Διαθεματικό Φεστιβάλ για το φύλο και τη λογοτεχνία από τις Μωβ Μέδουσες. Η Ηλέκτρα, με μια μεγαλύτερη επιφύλαξη στο ζήτημα, φρονεί ότι στην περίπτωση του Λεσβιακού Φεμινιστικού Φεστιβάλ, αν και παρατήρησε την αναπαραγωγή ενός ομοκανονικού μοντέλου και μιας πιο «παραδοσιακής» λεσβιακής εμπειρίας σε περιπτώσεις, ταυτοχρόνως, διέκρινε και την ανάδυση καίριων ζητημάτων, όπως η γενοκτονία στην Παλαιστίνη, η εμπειρία μιας τρανς προσφύγισσας και το τι συνιστά ασφαλή χώρο.

Από μια άλλη σκοπιά, βέβαια, η Ηλέκτρα υποστηρίζει ότι η κουήρ αντίσταση, όπως και η αντίσταση γενικότερα, για εκείνη, δεν αποτελούν μονολιθικές, γραμμικές διαδικασίες. Για τον λόγο αυτό, εντοπίζει αντιστάσεις πέρα από συνελεύσεις, συλλογικότητες και οργανωμένη δράση. Κρατώ τα εξής λόγια της:

Νομίζω ότι, ρε συ, μεταξύ μας το κάνουμε αυτό. Δηλαδή, όλη αυτή η συντροφικότητα και το μοίρασμα και οι συζητήσεις... [...] Είναι τόση η βία που υφιστάμεθα καθημερινά και με κανονικοποιημένους όρους -εννώ πολλές φορές δεν το αναλύεις καν ως βία, αυτό το οποίο υφίστασαι- που το ότι μπαίνεις σε μια λογική, ρε παιδί μου, μοιράσματος και η εμπειρία πάνω στην εμπειρία και η αναγνώριση και η ενδυνάμωση, ας πούμε, και η συγκίνηση και όλα αυτά πιστεύω ότι είναι πάρα πολύ σημαντικά. [...] Θεωρώ ότι αν μπορούμε να διαχειριστούμε αυτή τη βιαιότητα, μόνο συλλογικά μπορούμε να το κάνουμε αυτό.

Στη θέση της Ηλέκτρας αναδύεται, κατά τη γνώμη μου, η ικανότητα της αλληλεγγύης και του «μαζί» να ενδυναμώνουν και να συλλογικοποιούν ως αντίσταση το προσωπικό μοίρασμα και τις εμπειρίες, γεγονός που ενδέχεται να δημιουργεί ένα «άνοιγμα», από τη μία, ως προς το τι μπορεί να εννοιολογηθεί ως αντίσταση και από την άλλη, ως προς τα όρια του πού δύνανται να κατευθυνθούν φαινομενικά αποκλειστικά προσωπικές διεργασίες. Σαν αυτό που σε παρόμοια πλεύση η Clarke (1981/2023, σ. 175) περιγράφει ως εξής: «Έχουμε ξοδέψει τόσο πολύ χρόνο μισώντας τις εαυτές μας. Ήρθε η ώρα να τις αγαπήσουμε. Κι αυτό για τις λεσβίες – ως εράστριες, ως συντρόφισσες, ως μαχήτριες της ελευθερίας – είναι η τελική πράξη αντίστασης.».

Ως επωδός και από τις τρεις συνομιλήτριες εντοπίστηκε η ανάγκη ύπαρξης ενός Pride από τα ίδια τα ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ υποκείμενα για τα ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ υποκείμενα. Επιλέγεται, για τον λόγο αυτό, η ολοκλήρωση του παρόντος κεφαλαίου με την περιγραφή από τις συνομιλήτριες ενός Pride που θα τις χωράει, θα τις εκφράζει και

θα τις αφορά. Η Λήδα κρίνει αναγκαία τη δημιουργία ενός αντι-παραδείγματος στην Αθήνα σχετικά με το Pride και η ίδια με τη συλλογικότητα, στην οποία συμμετέχει, έχει δημιουργήσει μια ομάδα εργασίας έχοντας επεξεργαστεί την ιδέα αρκετά. Κρίνει, αναλυτικότερα, ότι μία τέτοια προσπάθεια απαιτεί οργάνωση, συνδιαμόρφωση, θα της άρεσε να λειτουργεί συνελευσιακά και οι αποφάσεις να λαμβάνονται από τα κάτω. Η Δανάη, κρατώντας την εμπειρία της από τη συμμετοχή της στη διοργάνωση του αυτοοργανωμένου Pride στη Θεσσαλονίκη, οραματίζεται κάτι όμορφο, με DIY πράγματα, ελάχιστη σπατάλη χρημάτων, επίκαιρες πολιτικές συζητήσεις και μία πορεία, η οποία θα ξεφεύγει από το δίπολο, στο οποίο ο χώρος για το πένθος και την αγανάκτηση αναμένεται να αποκλείει τη γιορτή. Αντιθέτως, ισχυρίζεται ότι ο χορός και η χαρά έχουν θέση στο δρόμο, ως μια δήλωση επιβίωσης, διότι «κάποια άτομα επιβιώνουν», όπως σημειώνει. Η Ηλέκτρα, εκδηλώνει την επιθυμία για ένα Pride «από μας... για μας» με πρόταγμά του τη διαθεματική εμπειρία, το κουήρ, στο οποίο θα εντάσσονται ζητήματα τάξης, φυλής, ηλικίας, αναγνωρίζοντας το πώς τα προαναφερθέντα διαπλέκονται μεταξύ τους χωρίς να αποτελούν άκαμπτες έννοιες. Το σκέφτεται, πέρα από μια πορεία, ως μια γιορτή και εξηγεί το συλλογισμό της:

Μια γιορτή η οποία δεν είναι ένα πράγμα, το οποίο απλά γιορτάζουμε. Γιορτάζουμε και πενθούμε ταυτόχρονα. [...] Νομίζω ότι κάπως αυτό είναι το κουήρ. Δηλαδή, το κουήρ αυτό που κάνει είναι ότι σπάει αυτό το δίπολο, ας πούμε, της αρνητικότητας και της θετικότητας, της μελαγχολίας και της ελπίδας και βλέπεις πώς το ένα εκφράζεται μέσα από το άλλο. Το πώς μέσα από την αποδόμηση, που θεωρητικά είναι κάτι που έχει αρνητικά χαρακτηριστικά, είναι μια διαδικασία, είναι μια κριτική μέσα από την οποία, ας πούμε, ενδυναμώνομαστε. Ακόμα κι αν δεν μπορούμε να πούμε τι πρέπει να γίνει αύριο. [...] δεν είναι το θέμα τι θα γίνει αύριο, το θέμα είναι να τα πούμε αυτά τα πράγματα, να τα δούμε και ας τη βρούμε σε τρεις βδομάδες τη λύση, δεν πειράζει.

Η Ηλέκτρα μέσα από μια μεταδομιστική σκοπιά αντιλαμβάνεται το κουήρ ως κάτι μη ενιαίο, συμπαγές ή απόλυτο. Επιλέγει μία επανανοηματοδότηση εννοιών και εκφράζει μία επιθυμία διεκδίκησης, ακόμα και αν δεν προσφέρονται όλες οι απαντήσεις τη δεδομένη στιγμή.

Συμπερασματικά, οι τρεις συνομιλήτριες εκτιμώ ότι βρέθηκαν σε ένα νοητό διάλογο, όπου στα περισσότερα σημεία εντοπίστηκε σύγκληση των απόψεων τους, - χωρίς κάτι τέτοιο να ήταν απαραίτητα αναμενόμενο ή αναγκαίο -, ενώ σε άλλα

ξεδίπλωσαν με ενδιαφέρον τα διαφορετικά τους και ενίοτε αντικρουόμενα επιχειρήματα. Συγκεκριμένα, στο σύνολό τους εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους ως προς το θεσμό του Athens Pride με κοινές ή συμπληρωματικές αναφορές (παρουσία εταιριών, ύπαρξη χορηγιών, συμμετοχή αστυνομίας, καλλιτεχνικό πρόγραμμα κ.α.), αλλά παράλληλα και οι τρεις επιλέγουν να παρευρίσκονται σε αυτό αναζητώντας ένα κλίμα γιορτής και χαράς. Συνέδεσαν την έννοια της κανονικοποίησης με τις καπιταλιστικές της εκφάνσεις (αντικείμενα προς πώληση/διανομή, λογότυπα σε χρώματα ουράνιου τόξου κ.α.), τον καταναλωτισμό, το ροζ ξέπλυμα, το θεσμικό χαρακτήρα του φεστιβάλ (στήριξη του Athens Pride στην παρουσία αστυνομικών σε αυτό, παρουσία κομμάτων, συμμετοχή του Δήμου Αθηναίων), τον ομοεθνικισμό και την ομοκανονικότητα. Οι παραπάνω θέσεις, αν και πρόσφορες προς ανάλυση αποτέλεσαν σε μεγάλο βαθμό, γνώριμο έδαφος από την αρχή της πορείας της παρούσας έρευνας, εφόσον αντίστοιχες νοηματοδοτήσεις της κανονικοποίησης συναντήθηκαν κατά τη μελέτη της βιβλιογραφίας, όπως και κατά τη διεξαγωγή της διαδικτυακής έρευνας.

Αντιθέτως, η έννοια της αντίστασης στο στάδιο της διεξαγωγής των συνεντεύξεων οδηγήθηκε σε μία διαφορετική πορεία. Αναλυτικότερα, παρόλο που κατά την πορεία της έρευνας είχαν αναζητηθεί αντιστάσεις και εκτός του πεδίου του Athens Pride, όπως στην πορεία για τον Ζακ ή τη συνέλευση της Καμίας Ανοχής, το περιθώριο αυτής της αναζήτησης μοιάζει θολό ή/και ανεξάντλητο. Πράγματι, οι συνομιλήτριες εντόπισαν, όπως αναμενόταν, όψεις τους σε πρωτοβουλίες για αυτοοργανωμένα Prides και σε παρεμβάσεις εντός του Athens Pride (πανό, κείμενα, αυτοκόλλητα, στένσιλ, συνθήματα). Βγαίνοντας, όμως, από τα στενά όρια του εδάφους του Athens Pride, νοηματοδοτούν ως αντιστάσεις πέρα από τις πορείες για τον Ζακ, τις συνελεύσεις μετά τη δολοφονία του, πορείες που διασαλεύουν κυρίως αφηγήματα για έμφυλες επιτελέσεις ή/και εγκαθιδρυμένες ιδεολογίες για αγώνες και τις πρακτικές αυτών, όπως την ανακατάληψη ενός χώρου. Στην ήδη χαρτογράφηση ως πεδίου εν δυνάμει αντιστάσεων συγκαταλέγονται - σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό - και από εκείνες φεμινιστικά φεστιβάλ, κουήρ και φεμινιστικές εκδόσεις, αναγνωρίζοντας ότι φεμινιστικοί και κουήρ αγώνες συνομιλούν και διαπλέκονται. Ως μη διανοητή - έως τότε - μορφή αντίστασης καταγράφεται, βέβαια,

η θέση της Ηλέκτρας, κατά την οποία αντίσταση δύναται να αποτελεί το «μαζί», η κοντινότητα και η ανοιχτότητα μεταξύ των υποκείμενων, το μοίρασμα των εμπειριών τους σε μια κατεύθυνση συλλογικοποίησής τους με όρους φροντίδας και αλληλεγγύης.

Τέλος, σκεπτόμενη όλα τα παραπάνω, κρίνω ότι η θεσιακότητα της κάθε μίας συνέβαλλε με ιδιαίτερο τρόπο στην επεξεργασία των τεθειμένων ερευνητικών ερωτημάτων, καθώς μέσω της αξιοποίησης της κουήρ θεωρίας, μεταδομιστικών προσεγγίσεων, διαθεματικών αναλύσεων και προσωπικών εμπειριών και εξιστορήσεων κατά τη συζήτηση, οι τρεις συνομιλήτριες φώτισαν ποικίλες πτυχές του ερευνώμενου πεδίου, προσφέροντας πλούσιο υλικό προς ανάλυση.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Ο Ocean Vuong (2022/2023 σ. 57) γράφει: «Κάποτε ήμουν πούστρα, πλέον ένα κουτί που βάζεις τικ». Η παρούσα εργασία αποτέλεσε ένα εγχείρημα διερεύνησης των τρόπων με τους οποίους τα ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ υποκείμενα γινόμαστε και ξεγινόμαστε «τικ» στο συγκείμενο της Αθήνας του 2023-2024 σε ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρους, με εστίαση στο Athens Pride. Μέσω ποιοτικών μεθόδων έρευνας επιχειρήθηκε να διερευνηθούν, συγκεκριμένα, χώροι όπου να διακρίνεται μία εστία κανονικοποίησης ή/και αντίστασης. Το ερευνητικό βλέμμα ήταν οξυμένο ιδιαίτερα για τον εντοπισμό πυκνώσεων της μιας δυναμικής ή της άλλης, και ιδιαίτερα για αρθρώσεις μιας συνύφανσής τους. Τα αποτελέσματα των τριών μεθόδων έρευνας που εφαρμόστηκαν, όπως παρατίθενται στο εκάστοτε αντίστοιχο υποκεφάλαιο, φωτίζουν διαφορετικές επιφάνειες των τεθειμένων ερευνητικών ερωτημάτων. Εδώ συναντούν σημεία της διεξαχθείσας βιβλιογραφικής επισκόπησης, αλλά και επιπρόσθετων βιβλιογραφικών πηγών και κάτωθι συνοψίζονται ως εξής:

Η επιτόπια έρευνα στο πεδίο με τη διεξαγωγή συμμετοχικής και απλής παρατήρησης κατέδειξε αρκετά ισχυρές δυναμικές κανονικοποίησης υπό τη μορφή ροζ ξεπλύματος και ομοεθνικιστικών πρακτικών σε εκδηλώσεις του Athens Pride. Η Μάζη αναφέρεται, χαρακτηριστικά, στο μεγάλο περίπτερο της Στέγης στην κεντρική εκδήλωση του Athens Pride 2023. Υπενθυμίζουμε, παράλληλα, την έντονη παρουσία προϊόντων προς πώληση σε χρώματα του ουράνιου τόξου και τη στήριξη του θεσμού από πολιτικά κόμματα με έντονο εθνικό λόγο, κάτι που έχει παρατηρηθεί και στην περίπτωση του Τορόντο, όπου οι παρελάσεις του Pride θεωρούνται κομβικής σημασίας για την ανάπτυξη ομοεθνικιστικής ρητορικής (Da Costa, 2020). Πιο συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώροι καταλαμβάνονται από εταιρίες και τις συνδηλώσεις αυτού, δημιουργείται το εξής ερώτημα: Δύνανται οι χορηγοί στο Athens Pride να εννοιολογηθούν ως μήτρα αποκλεισμού, η οποία ορίζει ποια λογίζονται ως υποκείμενα και ποια όχι ευνοώντας την παραγωγή αποκλεισμένων (Butler, 1993/2008) στο Athens Pride; Η υπόθεση αυτή ενισχύεται από τον ισχυρισμό της Formby (2023) σε έρευνά της σχετικά με ΛΟΑΤ κοινότητες και το Pride στο Ην. Βασίλειο, όπου διαπιστώνει ότι δημιουργούνται σε αυτό αποκλεισμοί βάσει κριτηρίων ταυτότητας, τάξης, εμφάνισης.

Ωστόσο, κατά τη διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας εντοπίστηκαν και αντιστάσεις σε ομοκανονικά αφηγήματα και κοινωνικές πρακτικές. Σημαντικά τέτοια σημεία συμπεριλαμβάνουν τη διερώτηση, για παράδειγμα, από την θέση της εισηγήτριας σε ένα από τα πάνελ στο 2^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ: «Πώς μπορούμε να μιλάμε για cis ομοκανονικότητα και ταυτόχρονα για διάχυτη ομοφοβία;». Επιπρόσθετα, στην ΑΣΟΕΕ σχετικά με καμπάνια για ισότητα ομόφυλων ζευγαριών στον γάμο αναφέρεται: «για 5-10' ο γκέι φαντάρος κερδίζει να είναι κάτι παραπάνω από αδερφή της σειράς» ως μια κριτική σε ομοεθνικιστικές και милитарιστικές ιδεολογίες. Παράλληλα, τίγονται ζητήματα ταξικών και εθνικών ιεραρχιών, φυσικοποίησης της βίας, μέσω της αναφοράς, χαρακτηριστικά, μιας άλλης ομιλήτριας στο 2^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ, σε μια «λευκή, χριστιανική επιστήμη που δημιουργεί ένα μόνο ανθρώπινο είδος». Κριτικές, οι οποίες σε σημεία συνυφάνθηκαν αποδεικνύοντας ότι «δεν υπάρχουν μονοθεματικοί αγώνες, γιατί δε ζούμε μονοθεματικές ζωές» (Lorde, 1984, σ. 138). Τέτοια παραδείγματα συναντήθηκαν σε σημεία της έρευνας, όπως στην πορεία για τον Ζακ που αναδύθηκε το ζήτημα της δολοφονίας Μανιουδάκη, στο Athens Pride που υπήρξε χώρος για προβληματισμό σχετικά με κρατικές δολοφονίες, κρατική βία, εμφυλοκτονίες, απεργούς πείνας κ.α. ή στο 2^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ, όπου η γενοκτονία στην Παλαιστίνη αποτέλεσε θέμα συζήτησης και μία ομιλήτρια δήλωσε δυναμικά: «Γεννήθηκα στη Συρία, αλλά είμαι και Παλαιστίνια. Οπότε, free Palestine.».

Κατά την ανάλυση λόγου, συλλέχθηκαν διαδικτυακές ψηφίδες τόσο από θεσμικές όσο και από μη θεσμικές πηγές. Στοιχεία κανονικοποίησης, εντοπίστηκαν και στις δύο αυτές επιφάνειες του λόγου. Ανάγλυφο παράδειγμα αποτελεί η εξής αναφορά του Athens Pride: «εκφράζουμε την αμέριστη συμπαράσταση απέναντι στην ομάδα “Δράση Αστυνομικών ενάντια στο Ρατσισμό”». Ταυτόχρονα, υπήρξαν και απροσδόκητες αντιφάσεις συνύπαρξης με αντιστάσεις, όπως στην περίπτωση, που, ενώ το Athens Pride επεδίωκε να λογίζεται ως πολιτικά ουδέτερο, όπως είχε κατά λέξη δηλώσει, το καπιταλιστικό, νεοφιλελεύθερο, πατριαρχικό, ρατσιστικό συγκείμενο στο οποίο ενυπάρχει το «υποχρέωσε» να αναιρέσει τις δικές του επιδιώξεις και να επιβεβαιώνει πόσο πολιτικό οφείλει να είναι. Εξάλλου, σε μια ανάγνωση του έργου του Foucault από τη Johnson (2016) υποστηρίζεται πως

δεδομένης της διάχυσης της εξουσίας, η οποία διαμορφώνει και επηρεάζει τα πάντα, δεν δύναται να υπάρξει πλήρως η ουδετερότητα. Χαρακτηριστικά, λίγες εβδομάδες μετά τη δήλωση του Athens Pride, αυτό διοργάνωσε πορεία για τη δολοφονία της Άννας στον Άγιο Παντελεήμονα, ενώ τον Οκτώβριο ακολούθησε και δεύτερη ως ένδειξη διαμαρτυρίας στον διάχυτο ομοφοβικό δημόσιο λόγο. Συγχρόνως, ενώ αντιστάσεις, οι οποίες κατεδείκνυαν το ρόλο του καπιταλισμού, τις δυναμικές εκμετάλλευσης, εμπορευματοποίησης, τον κίνδυνο της αστυνομικής παρουσίας, έγιναν αντιληπτές σε πηγές μη θεσμικού λόγου, η ύπαρξη τους δεν αποτέλεσε εχέγγυο αποποίησης κάθε μορφής καταπίεσης, ιεραρχίας, αποικιοκρατικού λόγου, καθώς άρρητα τέτοια ψήγματα παρατηρήθηκε να υποβόσκουν. Για παράδειγμα, η αναφορά: «Πάντως η στιγμή που ξεδιπλώνεται η σημαία του Athens Pride και γίνεται κύμα και ποτάμι κάθε χρόνο είναι αξεπέραστο συναίσθημα!» με κάνει να σκέφτομαι – με μία killjoy διάθεση – ποια υποκείμενα έχουν το προνόμιο να το βιώνουν ως αξεπέραστο συναίσθημα και από ποιες βιαιότητες θα έχουν στρέψει το βλέμμα.

Κατά τις συνεντεύξεις υπήρξαν συγκλίσεις στην εννοιολόγηση της κανονικοποίησης ανάμεσα στις συνομιλήτριες, οι οποίες την εντόπισαν στην εμπλοκή του καπιταλισμού στο Athens Pride (παρουσία εταιριών, χορηγών, αντικείμενα προς διανομή/πώληση, λογότυπα σε χρώματα του ουράνιου τόξου), τη σύνδεση του θεσμού με το έθνος-κράτος (συμμετοχή αστυνομίας, κομμάτων, δήμου) και τα ομοκανονικά, ομοεθνικιστικά αφηγήματα που αυτά συνεπάγονται. Στο πιο ευρύ πεδίο, το επίκαιρο ζήτημα του γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια δημιούργησε προβληματισμούς σχετικά με την αφομοίωση κουήρ διεκδικήσεων και την κανονικοποίηση κουήρ υποκειμένων, με τη Δανάη να ισχυρίζεται ότι η πολιτική ισότητα στον γάμο «ενέχει τους κινδύνους του να υπάρξει μια πλήρης αφομοίωση στην ομοκανονικότητα των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων», αντίληψη η οποία συναντάται στον Foucault σχετικά με τον νόμο εν γένει, ως εξής:

Τα Συντάγματα που γράφτηκαν σ' ολόκληρο τον κόσμο μετά τη Γαλλική Επανάσταση, οι Κώδικες που συντάχθηκαν και αναθεωρήθηκαν, μια ευρύτερη νομοθετική δραστηριότητα, συνεχής και θορυβώδης, δεν πρέπει να μας παραπλανούν: πρόκειται για τις μορφές που καθιστούν αποδεκτή μια κατ' ουσίαν κανονικοποιητική εξουσία. (Foucault, 1976/2011, σ. 168)

Ο άνωθεν ισχυρισμός, που στέκεται κριτικά στη νομοθετική εξουσία, συμπληρώνεται και από τη θέση της Butler (2004), κατά την οποία κανόνες δρουν στα μύχια του κοινωνικού σώματος, και μέσω αφομοιωτικών θεσμών, όπως ο γάμος, προκύπτει η κανονικοποίηση.

Από την άλλη, αναδύθηκαν οι διαφορετικές νοηματοδοτήσεις στην έννοια της αντίστασης από την εκάστοτε συνομιλήτρια. Εντοπίστηκαν αντιστάσεις με τη μορφή παρεμβάσεων, πρωτοβουλιών, ανακαταλήψεων χώρων, αλλά και μέσω της συνύπαρξης υποκειμένων σε περιβάλλοντα φροντιστικής ακουστότητας, όπως αναφέρει η Ηλέκτρα:

Νομίζω ότι μεταξύ μας το κάνουμε αυτό. [...] όλη αυτή η συντροφικότητα και το μοίρασμα και οι συζητήσεις... Όταν βλέπω τα παιδιά απ' το μεταπτυχιακό, είναι μια τέτοια στιγμή. Γιατί ακριβώς θα γίνει μια κριτική θα μοιραστούμε εμπειρίες που αφορούν όλα αυτά τα ζητήματα.

, θυμίζοντας την πεποίθηση του Kilic (2021) ότι όψεις αντιστάσεων δύνανται να εμφανίζονται τόσο σε εξατομικευμένες καθημερινές δράσεις, όσο και σε συλλογικές κινητοποιήσεις. Χαρακτηριστικό είναι και το παράδειγμα της Δανάης με το στένσιλ που έγραφε: «φτάνει με τον κάθε κουήρ Παντελή που κατεβαίνει στο Pride», ως μία κριτική στους «φιλήσυχους νοικοκοιραίους», που οικειοποιούνται το Athens Pride.

Με την ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας, φαίνεται να ανοίγονται δύο διαδρομές για περαιτέρω εμβάθυνση του θέματος που θέσαμε. Η πρώτη οδηγείται προς τη μελέτη των διαφόρων αυτοοργανωμένων Prides ανά την Ελλάδα (Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Πάτρα, Ηράκλειο κ.α.). Συγκεκριμένα, τα τελευταία αναδύθηκαν κατά τη συλλογή του υλικού στη διαδικτυακή έρευνα (το οποίο δε συμπεριλήφθηκε λόγω μη αποκλειστικής ταύτισης με το υπό μελέτη πεδίο), αλλά και μέσω των αποτελεσμάτων των συνεντεύξεων. Όπως διαπιστώθηκε, σε αυτά αναπτύσσονται αντιστάσεις σε ποικίλες μορφές κανονικοποίησης, αφομοίωσης, ενώ κατονομάζονται, ταυτοχρόνως, οι μηχανισμοί του καπιταλισμού, της πατριαρχίας, της ετερό(ομο)κανονικότητας, οι οποίοι επιτρέπουν την κατά τόπους άνθισή των κανονικοποιήσεων αυτών. Η δεύτερη αφορά μία ενδελεχέστερη επισταμένη μελέτη των ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώρων της Αθήνας ως δυνάμει τόπων ανάδυσης αντιστάσεων, με εστίαση σε ποικίλες εκδηλώσεις, διοργανώσεις, δράσεις ή/και στο εκτενέστερο πεδίο εκδηλώσεων του Athens Pride. Σε κάθε περίπτωση, ευελπιστώ ότι η παρούσα

διπλωματική εργασία φώτισε πτυχές του υπό μελέτη πεδίου, με την πιθανότητα επιπλέον ερευνών στις εστίες του ή/και σε επεκτάσεις αυτών.

Συμπερασματικά, οι μεταδομιστικές προσεγγίσεις κατά τη διαδρομή της έρευνας, οδήγησαν από τα αρχικά της σημεία σε μία κατεύθυνση αμφισβήτησης των δίπολων, όπου η ρευστότητα διαδέχεται την απολυτότητα. Για τον λόγο αυτό, σε στιγμές το υλικό οδήγησε σε μία εστίαση στην κανονικοποίηση, όπως σε μεγάλο κομμάτι των συνεντεύξεων ή στην κεντρική εκδήλωση του Athens Pride, ενώ άλλοτε οι δυναμικές της συναντήθηκαν με αντιστάσεις, όπου σε περιπτώσεις οι τελευταίες επικράτησαν. Κάποιες φορές οι αντιστάσεις εντοπίστηκαν σε δράσεις και ενέργειες εναντίωσης, ενώ άλλες το ίδιο το γεγονός της ύπαρξης εννοιολογήθηκε ως αντίσταση, όπως η Clarke (1981/2023, σ. 165) άλλοτε δήλωνε: «Για μια γυναίκα συνιστά πράξη αντίστασης να είναι λεσβία σε μια ανδροκρατούμενη-σοβινιστική, καπιταλιστική, μισογυνική, ρατσιστική, ομοφοβική και ιμπεριαλιστική κουλτούρα». Επομένως, κεντρικό εύρημα της εν λόγω έρευνας αποτελεί η πεποίθηση πως, όπως δεν υφίσταται ένα ενιαίο ΛΟΑΤ(Κ)Ι «εμείς» κατά τη Μάζη (2023), δεν υφίστανται αμιγώς ΛΟΑΤ(Κ)ΙΑ+ χώροι αντίστασης ή/και κανονικοποίησης, αλλά οι δυνάμεις αυτές συνδιαλέγονται (Ruiz 2019, όπως αναφέρεται στο Formby, 2023), μεταλλάσσονται, συγκρούονται διαρκώς μέσω της εμπρόθετης δράσης υποκειμένων, διαμορφώνοντας χωρικότητες, μεταβαλλόμενες στο χρόνο, με δυναμικές αντιστάσεων άλλοτε αιχμηρών, άλλοτε πιο στρογγυλεμένων. Το γεγονός αυτό με οδηγεί στη δυνατότητα να θεαθεί η αντίσταση στο παρόν εγχείρημα ως συνομιλήτρια του κουήρ· ως μια έννοια ικανή να «μετατρέπεται σε λογοθετική τοποθεσία με χρήσεις που είναι αδύνατον να περιοριστούν εξ ολοκλήρου προκαταβολικά» (Butler, 1993/2008, σ. 419). Τέλος, εφόσον τέτοιες δυναμικές αντιστάσεων αναταράσσουν το διπολικό στατικό σύστημα του φύλου και της ετεροκανονικότητας, ενδεχομένως να καθίσταται δυνατή και η αλλαγή της πολιτικής της θέασης ως προς τη «φυσικοποιημένη ιεράρχηση μεταξύ του ανθρώπινου και του μη ανθρώπινου» (Χαλκιά, 2019, σ. 316, 318)· – σχεδόν – μη διανοητές αντιστάσεις για πλάσματα των οποίων η ζωή δε γίνεται αντιληπτή ως άξια να βιωθεί εκ των ων ουκ άνευ.

Αντί επιλόγου

Στο διάστημα της τελικής προετοιμασίας για την κατάθεση αυτής της διπλωματικής εργασίας, τη 15^η Φεβρουαρίου 2024, ψηφίζεται στην Ελλάδα ο νόμος για την ισότητα στον πολιτικό γάμο, ο οποίος, αν και δεν αποτέλεσε κύρια θεματική της παρούσας έρευνας, διασταυρώθηκε σε σημεία της διαδρομής της, συζητήθηκε και επερωτήθηκε. Επιλέγω να κλείσει η έρευνά μου με τη σκέψη σε όσα δε χωρέσανε ούτε σε αυτόν.

*«Από μικρό φοβόσουν να βγαίνεις στα Λιοντάρια
Δεν άντεχες τα βλέμματα από τα παλικάρια
Οι σκιές μας συναντήθηκαν κάτω από τα τείχη
Την ώρα που της πόλης σβήνουν όλοι οι ήχοι
Τον Ιούνιο έχει ουράνια τόξα στον καπιταλισμό,
μα για τα κουήρια της επαρχίας δεν αλλάζει τίποτα αυτό
Το μόνο που έχουμε είναι η μία το άλλο
Σε είδα στη συνέλευση στο πάρκο Γεωργιάδη
Ντουντούκες και συνθήματα στο πρώτο μας το χάδι
Στον Κούλε, βόλτες στα κρυφά
Μωρό μου βουτάμε στα βαθιά
Ούτε ροζ ξέπλυμα, ούτε ομοεθνικισμό
Αυτο-οργανωμένο Pride στηρίζω και αγαπώ
Έξω οι μπάτσοι απ' την πορεία!
Απελευθέρωση και όχι εξουσία!
Το μόνο που έχουμε είναι η μία το άλλο
Όπου και αν πάμε χορεύουμε σε αυτοσχέδια πίστα
Κάτω απ' τα βλέμματα ομοφοβικών που τους χαλάει η βίστα
Όταν με λένε αδερφή
Γκλίττερ σκορπίζεται στη γη
Η Ζάκι ζει!
Δεν είμαι φέμινιν, δεν είμαι αρρενωπή
Δεν θέλω δίπολα αλλά βάλε μια ρακή
Είμαστε πολλές, ερχόμαστε από παντού!*

Τρανς-φεμινίστριες του απέραντου του Λιβυκού!

Το μόνο που έχουμε είναι η μία το άλλο»

- Libyan Sea Bitches, *Η μία το άλλο*

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αβραμοπούλου, Ε. (2021). Διασχίζοντας πολλαπλά νοηματοδοτημένα σύνορα: Η μετακίνηση ως κρίση και κριτική. *Φεμινιστικά*, 4. <https://feministiga.net/diaschizontas-pollapla-noimatodotimena-synora/>
- Αθανασίου, Α. (2006). Εισαγωγή: Φύλο, εξουσία, υποκειμενικότητα μετά το δεύτερο κύμα. Στο *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική* (σ. 13-138). Νήσος.
- Αθανασίου, Α. (2008). Εισαγωγή. Στο Αθανασίου (επιμ.) *Σώματα με σημασία: Οριοθετήσεις του «φύλου» στο λόγο* (σ. 7-26). Εκκρεμές. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1993).
- Αθανασίου, Α., Γκουγκούσης, Γ. & Παπανικολάου, Δ. (2020). *Κουήρ πολιτική – Δημόσια μνήμη*. Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ Παράρτημα Ελλάδας.
- Αποστολέλλη, Α. (2012). Αναπαραστέσιμες ορατότητες και η πολιτική της ντουλάπας. Στο Αποστολέλλη, Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα* (σ. 197-214). Πλέθρον.
- Αποστολέλλη, Α. & Χαλκιά, Α. (2012). Εισαγωγή. Στο Αποστολέλλη, Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα* (σ. 13-27). Πλέθρον.
- Αποστολίδου, Α. (2012). Σωματικές συνάφειες: αγωνιστικά σώματα και αναδυόμενες συλλογικότητες στην ελληνική γκέι/ομοφυλοφιλική κοινότητα. Στο Αποστολέλλη, Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα* (σ. 53-78). Πλέθρον.
- Βαϊτσοπούλου, Α. (2023, Νοέμβριος 17). Οι λεσβίες είναι αυτές που κάνουν συνήθως killjoy, τις λένε λίγο μίζερες, λίγο μισάνδρες. *Estella*. https://itsestella.com/20-lesviako-feministiko-festival-lesvies-athina-estella/?fbclid=PAaYw1HfqlcU5I2p4AJQ2d--b9r2Bo3Pq057kapUkT05OSoPRdAvO5U5iDLc_aem_ATyNr3kg-4-4lmb2LvL66VUN1czSvrulUayne-CWypdwdHK-jajX5Bs19HK6Dzvt-d8

Γιαννακόπουλος, Κ. (2012). Πολιτισμικές εννοιολογήσεις της μοναξιάς: συγγένεια, κοινότητα και πολιτικές του ΛΟΑΤ κινήματος. Στο Αποστολέλλη, Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα* (σ. 173-196). Πλέθρον.

Δασκαλοπούλου, Ν. (2023, Ιούλιος 12). Η τριπλή δολοφονία της Άννας: της τρανς, της γυναίκας, της μετανάστριας. *News* 24/7. https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiomata/397219_i-tripli-dolofonia-tis-annas-tis-trans-tis-gynaikas-tis-metanastrias

Η σημαία του Ισραήλ φώτισε τη Βουλή των Ελλήνων. (2023, Οκτώβριος 11). *Η Καθημερινή*. <https://www.kathimerini.gr/society/562666495/sta-chromata-tis-simaias-toy-israil-fotagogithike-i-voyli/>

Θάνατος Κώστα Μανιουδάκη / Οργή στα Χανιά κατά της αστυνομίας - Απαντούν με διαδηλώσεις. (2023, Σεπτέμβριος 15). *Η Αυγή*. https://www.avgi.gr/koinonia/460942_orgi-sta-hania-kata-tis-astynomias-apantoun-me-diadiloseis

Κ. Σακελλαροπούλου από τον Έβρο: «Η Ελλάδα δεν δέχεται απαράδεκτες διεκδικήσεις και απειλές από κανέναν». (2021, Μάιος 15). *Η Καθημερινή*. <https://www.kathimerini.gr/politics/561364885/k-sakellaropoyloy-apo-ton-evro-i-ellada-den-dechetai-aparadektes-diekdikiseis-kai-apeiles-apo-kanenan/>

Κατσιγιάννη, Ε. (2022, Ιανουάριος 8). Το Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλοφίλων Ελλάδας (ΑΚΟΕ) και η εξέλιξή του μέσα στο χρόνο. *Offline Post*. <https://www.offlinepost.gr/2022/01/08/to-apeleytherotiko-kinima-omofilofilon-elladas-akoe-kai-i-ekseliksi-toy-mesa-sto-xrono/>

Λουκέτο στο κυριακάτικο σχολείο της Πακιστανικής Κοινότητας – Έκκληση για επαναλειτουργία. (2019, Νοέμβριος 5). *News* 24/7. <https://www.news247.gr/ellada/louketo-sto-kiriakatiko-sxoleio-tis-pakistanikis-koinotitas-ekklisi-gia-epanaleitourgia/>

- Λυδάκη, Α. (2001). Ο απαθανατισμός και η καταγραφή των δεδομένων. Στο *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας* (σελ. 253-281). Καστανιώτη.
- Λυδάκη, Α. (2016). *Αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα*. Παπαζήση.
- Μάζη, Μ. (2023). *Κλωτσιές με δωδεκάποντα: Η ανάλυση ενός συλλογικού εμείς μετά τη δολοφονία του Ζακ/της Ζάκι*. Ψηφίδες.
- Μάης, Χ. (2015, Φεβρουάριος). Το Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλοφίλων Ελλάδας (ΑΚΟΕ): Έμφυλες αντιστάσεις στην Μεταπολιτευτική Ελλάδα. *Εντροπία*, σ. 18.
- Μανδηλαρά, Τ. (2019). Πάολα: Η πολιτική φωνή της επιθυμίας και της άλλης Αθήνας. *Lifo*. <https://www.lifo.gr/lgbtqi/paola-i-politiki-foni-tis-epithymias-kai-tis-allis-athinas>
- Μαρνελάκης, Γ. (2014). *Στενές επαφές φύλου, σεξουαλικότητας και χώρου*. Futura.
- Μπερλάντ, Λ. & Ουόρνερ Μ. (2023). Το σεξ στον δημόσιο χώρο. Στο Αβραμοπούλου & Χαλκίδου (επιμ.), *Αντι-κείμενα σεξουαλικότητας: Κριτικές θεωρίες, διεπιστημονικές αναγνώσεις* (σ. 273-296). Τόπος.
- Ιστορία του Pride*. Athens Pride. (2009). <https://athenspride.eu/history-of-pride/>
- Ιστορία Athens Pride*. Athens Pride. (χ.χ.). <https://athenspride.eu/istoria-athens-pride/>
- Οιστρογόνες. (2023). *Γηπεδικό*. https://docs.google.com/document/d/1RC4OiEy7TR2P2C1dpZOZiipPhI4_FqP1jKqYGANAOsM/mobilebasic
- Οι Cool Crips υποδέχονται το ANTIVIRUS και τον Γιάννη Παπαγιαννόπουλο. (2023, Φεβρουάριος 10). Antivirus. <https://avmag.gr/oi-cool-crips-ypodechontai-to-antivirus-kai-ton-gianni-papagiannopoylo-sto-proto-toys-podcast/>
- Όχι στην Πανεπιστημιακή Αστυνομία (2021). Συλλογή υπογραφών: *Κείμενο πρωτοβουλίας πανεπιστημιακών εναντίον της δημιουργίας ειδικού «σώματος ασφαλείας» για τα πανεπιστήμια*.

https://drive.google.com/file/d/1NQ67_c8BT5mWjujTv89yISAFMxGewx6Q/view?fbclid=IwAR1FPkfT94cCdtFrbE7hEjcESThNXQp8Zz0ViqZ-tzT_baFEH17YeFdLMCO

Όχι στην Πανεπιστημιακή Αστυνομία (2021).
<https://www.facebook.com/OxiAstynomiaStaPanepistimia/posts/pfbid02PhEVbWnmBFSWbV3QV677q5VRBB4ZSUYZ27pe1e1ZDXPBprysmeWwtTRBaSVeLWRI>

Παπαευαγγέλου, Α. Δ. (2021). Νεοφιλελευθερισμός και κοινωνικά κινήματα πόλης: το παράδειγμα του Athens Pride και οι χωρικές του διαστάσεις στην πόλη της Αθήνας (Διπλωματική Εργασία). Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Πουάρ, Τ. (2022). Ο ομοεθνικισμός ως αρμολόγημα: Μεταδοτικά ταξίδια, συναισθηματικές σεξουαλικότητες. Στο Αβραμοπούλου, Χαλκίδου (επιμ.), *Αντικείμενα σεξουαλικότητας: Κριτικές θεωρίες, διεπιστημονικές αναγνώσεις* (σ. 191-215). Τόπος.

Πουσιτιά, ψυχική ασθένεια και μουσική πανκ: για την εκδήλωση του BLOCK3/Subboy25 το Νοέμβριο του 2023. (2023, Φθινόπωρο-Χειμώνας). 151, σ. 7.

Στέγη Ιδρύματος Ωνάση. (2022). *Η αγάπη κάνει την οικογένεια*.
<https://www.onassis.org/el/initiatives/lgbtqia/it-is-love-that-makes-a-family>

Τέσση, Γ. (2020, Ιούλιος 8). Δολοφονία Ζακ: δεν παραπέμπονται σε δίκη όλοι οι αστυνομικοί, ούτε ο διασώστης. *Η εφημερίδα των συντακτών*.
https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/251232_dolofonia-zak-den-parapempontai-se-diki-oloi-oi-astynomikoi-oyte-o

Τεφλόν (2023). Εισαγωγή. Στο Parker, Lorde & Clarke, *Άγρυπνη να επιθυμώ* (σ. 11-35). Αρχείο 71 & Τεφλόν.

Φουκό, Μ. (1991). Δύο δοκίμια για το υποκείμενο και την εξουσία. Στο *Η μικροφυσική της εξουσίας* (σ.75-100). Ύψιλον.

- Χαλκιά, Α. (2011). *Έμφυλες βιαιότητες*. Αλεξάνδρεια.
- Χαλκιά, Α. (2012). Η κοινωνιολογία της σεξουαλικότητας, οι αρρενωπότητες και ο έμφυλος Δεκέμβρης. Στο Αποστολέλλη, Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα* (σ. 215-249). Πλέθρον.
- Χαλκιά, Α. (2019). Σκύλοι, άνθρωποι, πέτρες: Για μια κριτική σχεσιακότητα. Στο Λυδάκη (επιμ.), *Ο άνθρωπος και τα άλλα ζώα* (σ. 309-3018). Παπαζήση.
- Χαλκιά, Α. (2020). Το κέντρο (της Αθήνας), το περιθώριο και η βία των θεατών. Στο Αθανασίου, Γκουγκούσης & Παπανικολάου (επιμ.), *Κουήρ πολιτική / δημόσια μνήμη*. Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ Παράρτημα Ελλάδας.
- Χαλκιά, Α. (2021). Προλεγόμενα στην ελληνική έκδοση. Στο R. Ferguson & Α. Χαλκιά (επιμ.), *Το μονοδιάστατο κουίρ* (σ. 7-27). ΕΑΠ. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2019).
- Athens Pride 2023 – Επείγουσα ανακοίνωση. Athens Pride. (2023). <https://athenspride.eu/athens-pride-2023-epeigousa-anakoinosi/>
- Athens Pride. (2023). *Χορηγοί 2023*. Διαθέσιμο στο https://athenspride.eu/sponsors_23/
- Athens Pride. (2023). Ποιοι είμαστε. Διαθέσιμο στο <https://athenspride.eu/poioi-eimaste/>
- Braidotti, R. (2014). Όργανα χωρίς σώματα. Στο *Νομαδικά Υποκείμενα: Ενσωματότητα και Έμφυλη Διαφορά στη Σύγχρονη Φεμινιστική Θεωρία* (σ. 273-306). Νήσος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1994).
- Butler, J. (2008) Εισαγωγή. Στο Αθανασίου (επιμ.) *Σώματα με σημασία: Οριοθετήσεις του «φύλου» στο λόγο* (σ. 41-82). Εκκρεμές. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1993).
- Butler, J. (2009). Η υποχρεωτική τάξη βιολογικού φύλου/ κοινωνικού φύλου / επιθυμίας. Στο *Αναταραχή φύλου: Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας* (σ. 31-32). Αλεξάνδρεια. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1990).

- Butler, J. (2009). Σωματικές εγγραφές, επιτελεστικές ανατροπές. Στο *Αναταραχή φύλου: Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας* (σ. 169-183). Αλεξάνδρεια. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1990).
- Clarke, C. (2023). Λεσβιανισμός: Μια πράξη αντίστασης. Στο *Άγρυπνη να επιθυμώ* (σ. 165-176). Αρχείο 71 – Τεφλόν. (Το πρωτότυπο δοκίμιο εκδόθηκε το 1981).
- Haraway, D. (2006). Ecce homo, ain't (ar'n't) I a woman, και ανίδιες/ ανιδιοποιημένες άλλες: Ο άνθρωπος σε μετα-ανθρωπιστικό τοπίο. Στο Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική* (σ. 423-449). Νήσος.
- Ferguson, R. (2021) *Το μονοδιάστατο κουίρ*. ΕΑΠ. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2019).
- Foucault, M. (2011). *Ιστορία της σεξουαλικότητας: Ι. Η βούληση για γνώση* (επιμ. Μτφρ. Τ. Μπέτζελος). Πλέθρον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1976).
- Libyan Sea Bitches LSB. (2022). Η μία το άλλο. <https://www.facebook.com/102254893585440/posts/1428456894298560/>
- Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας* (επιμ. Ν. Κυριαζή, μτφρ. Ε. Δημητριάδου). Πεδίο. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2002).
- [OPEN]. (2023, October 8). *Οι πρώτες δηλώσεις του Αχιλλέα Μπέου για τις αυτοδιοικητικές εκλογές / OPEN TV* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=z6Si8M3OR9c>
- Thanopoulos, V. (2023, Ιούνιος 26). Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας μιλά για τα δικαιώματά μας. *Antivirus*. <https://avmag.gr/i-proedros-tis-dimokratias-milagia-ta-dikaionomata-mas/>
- Vuong, O. (2023). Ούτε καν. Στο *Ο χρόνος είναι μάνα* (σ.57). Gutenberg. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2022).
- Zavos, A. (2021). Η φεμινιστική προβληματική της διαθεματικότητας. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 156, 55-86. doi:<https://doi.org/10.12681/grsr.25947>

Ξενόγλωσση

- Athanasiou, A. (2014). Precarious intensities: Gendered bodies in the streets and squares of Greece. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 40(1), 1–9. <https://doi.org/10.1086/676917>
- Blackmer, C. E. (2019). Pinkwashing. *Israel Studies*, 24(2), 171–181. <https://doi.org/10.2979/israelstudies.24.2.14>
- Butler, J. (1995). Subjection, Resistance, Resignification: Between Freud and Foucault. Στο J. Rajchman (επιμ.), *The identity in question* (σ. 229-249). Routledge.
- Butler, J. (2004). Gender regulations. Στο *Undoing Gender* (σ. 40-56). Routledge.
- Butler, J. (2016). *Frames of war when is life grievable?* Verso.
- Butler, J., & Athanasiou, A. (2013). *Dispossession: The performative in the political*. Polity.
- Clinton, W. J. (1999). Proclamation 7203—Gay and Lesbian Pride Month. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project. <https://www.presidency.ucsb.edu/node/226664>
- Crenshaw, K. (2018). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory, and antiracist politics [1989]. *Feminist Legal Theory*, 57–80. <https://doi.org/10.4324/9780429500480-5>
- Da Costa, J. C. R. (2020). Pride Parades in Queer Times: Disrupting Time, Norms, and Nationhood in Canada. *Journal of Canadian Studies*, 54(2-3), 434–458. <https://doi.org/10.3138/jcs-2020-0045>
- Formby, E. (2023). Exploring LGBT+ people's experiences of pride events in the UK. *Lambda Nordica*, 28(2–3), 111–141. <https://doi.org/10.34041/ln.v28.898>

- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Vintage Books. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1975).
- Halkias, A. (2019). Tracking love in the wild: From San Diego to Athens, Greece and beyond. *Imaginations: Journal of Cross-Cultural Image Studies*, 10(1), 147–180.
<https://doi.org/10.17742/image.cr.10.1.6>
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575.
<https://doi.org/10.2307/3178066>
- Hébert, B. (2014). CHAPTER NINE: “Not Gay as in Happy but Queer as in Fuck You”: Examining Queer Activist Spaces of Montreal and Toronto. *Counterpoints*, 437, 155–170. <http://www.jstor.org/stable/42981937>
- HGW std. (χ.χ.). About. <https://www.hgwstd.org/about>
- Johnson, H. R. (2016). Foucault, the “facts,” and the fiction of neutrality: Neutrality in librarianship and Peer Review. *Canadian Journal of Academic Librarianship*, 1, 24–41. <https://doi.org/10.33137/cjal-rcbu.v1.24304>
- Kantsa, V. (2014). The price of marriage: Same-sex sexualities and citizenship in Greece. *Sexualities*, 17(7), 818–836.
<https://doi.org/10.1177/1363460714544807>
- Kilic, O. (2021). “Every Parade of Ours is a Pride Parade”: Exploring LGBTI+ digital activism in Turkey. *Sexualities*, 136346072110605. <https://doi.org/10.1177/13634607211060510>
- Lorde, A. (1984). *Sister Outsider*. Crossing Press.
- Lydaki, A. (2016). Film analysis. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, 1–4.
<https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosf084.pub2>

- McCartan, A. (2022). Glasgow's contested LGBT Pride Spaces: Examining dimensions of variegated homonormativities. *Social & Cultural Geography*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/14649365.2022.2121982>
- Renkin, H. Z. (2014). Perverse frictions: Pride, dignity, and the Budapest LGBT March. *Ethnos*, 80(3), 409–432. <https://doi.org/10.1080/00141844.2013.879197>
- Russell, E. K. (2018). Carceral Pride: The fusion of police imagery with LGBTI rights. *Feminist Legal Studies*, 26(3), 331–350. <https://doi.org/10.1007/s10691-018-9383-2>
- Scheer, S. (2021, Μάιος 24). Israel signs cloud services deal with Amazon, Google. *Reuters*. <https://www.reuters.com/technology/israel-signs-cloud-services-deal-with-amazon-google-2021-05-24/>

Παραρτήματα

Παράρτημα 1 – Έντυπο συναίνεσης

Έντυπο Πληροφορημένης Συγκατάθεσης για Συνεντευξιαζόμενες/-ους

Θέμα έρευνας: «Κανονικοποίηση και αντιστάσεις σε ΛΟΑΤΚΙ+ χώρους: το Athens Pride»

Αντικείμενο της έρευνας αποτελεί η μελέτη των μορφών κανονικοποίησης στο Athens Pride και η διερεύνηση μορφών αντίστασης σε αυτές.

Εγώ, ο/η, συμφωνώ να λάβω μέρος στην παρούσα διπλωματική έρευνα που διεξάγεται από τη Τζένη Μελαχροινού, με την επίβλεψη της Καθηγήτριας κα. Α. Λυδάκη και της τριμελούς επιτροπής μελών Δ.Ε.Π. στο πλαίσιο του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική» του **Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών** και περιλαμβάνει μία ή και παραπάνω συναντήσεις για την διεξαγωγή συζήτησης ή/και ημι-δομημένης συνέντευξης, οι οποίες θα πραγματοποιηθούν (ή πραγματοποιήθηκαν) κατά το διάστημα_____.

Παρακαλώ διαβάστε προσεκτικά τα παρακάτω σημεία.

1. Έχω ενημερωθεί για τους σκοπούς και τη διαδικασία της παρούσας έρευνας.
2. Είχα την ευκαιρία να κάνω ερωτήσεις πριν πάρω την απόφαση να συμμετέχω.
3. Καταλαβαίνω ότι η συμμετοχή μου είναι εντελώς εθελοντική και έχω το δικαίωμα να την διακόψω ανά πάσα στιγμή, εάν το επιθυμήσω.
4. Καταλαβαίνω ότι τα δεδομένα που θα συλλεχθούν κατά τη συνέντευξη θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς και μορφωτικούς σκοπούς.
5. Καταλαβαίνω ότι η συνέντευξη ή/και συζήτηση θα ηχογραφηθεί, ούτως ώστε τα δεδομένα να τύχουν προσεκτικής ανάλυσης μετά το τέλος της συνέντευξης.
6. Καταλαβαίνω ότι εάν το επιθυμώ η ανωνυμία μου στην έρευνα θα διασφαλιστεί. Δίνω την άδειά μου να χρησιμοποιηθεί το υλικό των συζητήσεών μας με την επωνυμία _____
7. Καταλαβαίνω ότι το υλικό που θα συλλεχτεί θα χρησιμοποιηθεί μόνο για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας και σε δημοσιεύσεις της ερευνήτριας ή/και των μελών Δ.Ε.Π. της τριμελούς επιτροπής που επιβλέπει την έρευνα με ερευνητικό ή μορφωτικό σκοπό αποκλειστικά.
8. Καταλαβαίνω ότι η ηχογραφημένη συνέντευξη και η απομαγνητοφώνηση θα βρίσκονται σε ασφαλές μέρος, στο οποίο κανένα άτομο δεν έχει πρόσβαση πέραν της παρούσας ερευνήτριας και της τριμελούς επιτροπής της έρευνας.

Δηλώνω ότι συμφωνώ να συμμετάσχω στην έρευνα.

Υπογραφή συμμετεχούσης/-οντος:

Υπογραφή ερευνήτριας:

Ημερομηνία:

Ονοματεπώνυμο Ερευνήτριας και στοιχεία επικοινωνίας:

Ονοματεπώνυμο Επιβλέπουσας:

(Δίνεται αντίγραφο στα συμμετέχοντα)

Παράρτημα 2 – Επισκέψεις επιτόπιας έρευνας

Επίσκεψη	Ημερομηνία	Τίτλος	Τοποθεσία
1	Πέμπτη, 8/06/2023	Η Ίντερσεξ ιστορία μου (Έκθεση)	HGW
2	Πέμπτη, 8/06/2023	Pre-Athens Pride party	S-cape
3	Παρασκευή, 9/06/2023	Alone in a crowd (Έκθεση)	Ελληνοαμερικανική Ένωση
4	Σάββατο, 10/06/2023	Κεντρική εκδήλωση – παρέλαση Athens Pride 2023	Πλ. Κοτζιά
5	Δευτέρα, 12/06/2023	Ανοιχτή Συνέλευση «Καμία Ανοχή»	ΦΑΚ
6	Πέμπτη, 21/09/2023	Συγκέντρωση και πορεία για τη δολοφονία του Ζακ	Γλάδστωνος
7	Παρασκευή, 10/11/2023	Πουστιά, ψυχική ασθένεια και μουσική πανκ (Συζήτηση βιβλίου)	ΑΣΟΕΕ
8	Σάββατο, 18/11/2023	2 ^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ	Δημοτική Αγορά Κυψέλης
9	Κυριακή, 19/11/2023	2 ^ο Λεσβιακό Φεμινιστικό Φεστιβάλ	Δημοτική Αγορά Κυψέλης
10	Τρίτη, 21/11/2023	Κλωτσιές με δωδεκάποντα (Συζήτηση βιβλίου)	Beaver
11	Τετάρτη, 13/12/2023	Φεμινιστικές αναγνώσεις στις «Λεσβίες μου» (Συζήτηση βιβλίου)	Κομπραί

Παράρτημα 3 – Πρόγραμμα 2^{ου} Λεσβιακού Φεμινιστικού Φεστιβάλ

Παρακάτω θα βρείτε το πρόγραμμα:

Σάββατο 18/ 11

14.00-16.00

Δημογραφικό "πρόβλημα", σεξουαλική πολιτειότητα και ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα.

Δήμητρα Τζανάκη, Έλενα-Όλγα Χρηστίδη, Μπέσσυ Πολυκάρπου

Συντονίζει η Ανδρομάχη Κουτσουλέντη (από την ομάδα Dissensus Gender)

17.00-19.00

Λεσβίες*, τρανς γυναίκες και μη δυαδικά υποκείμενα στο καλλιτεχνικό χώρο.

Αορατότητες και αποκλεισμοί.

Kassandra El Najjar, Χριστίνα Βούλγαρη, Μαριλένα Ορφανού, Ειρήνη Γαντερί

19.00-22.00

19.00-20.00: Photoshooting

20.00-22.00: Speed-dating, με την υποστήριξη του Queer Space

19.00-22.00: Πάρτι με τις Disco Lesbiana

Κυριακή 19/11

15.00-17.00

Διαγενεαλογικό κους-κους με το Μυρτώ Τσίλ, τη Σοφία Ντώνα και την Τζέλη

Χατζηδημητρίου με αφορμή τη ταινία της Τζέλης Χατζηδημητρίου «Λεσβία»

17.00-17.30

Γυναίκα. Τρανς. Λεσβία.

Εισήγηση/Περφόρμανς από την Εκάτη Διακουμάκου.

18.00-19.00

SNAP - Athens Queer Comedy Club

Stand up comedy

19.00-20.00

1st Athens Lesbian* Catwalk.

20.00-21.00

Live με τις Κονκάρδες

Παράρτημα 4 – Περιγραφή εκδήλωσης «Κλωτσιές με δωδεκάποντα»

Κλωτσιές με δωδεκάποντα

Μαρία Μάζη

Εκδόσεις ψηφίδες, 2023

«Κάθε φορά που κατεβαίνω σε πορεία για τον Ζακ είναι λες και δεν σκέφτομαι τίποτα. Δεν υπάρχουν καν λέξεις μέσα στο μυαλό μου. Στέκομαι, όμως, σε μικρές σκηνές. Όταν δένω τα παπούτσια μου σκέφτομαι τα εκατοντάδες άτομα που κάνουν το ίδιο εκείνη την ώρα ή μέρα, ενώ ετοιμάζονται για αυτό και φαντάζομαι πως μπορεί να είναι για εκείνα. Στέκομαι στα βλέμματα κατανόησης και θλίψης και ζέστης που ανταλλάσσουμε κάθε φορά, με γνωστ@, άγνωστ@ και στα ενδιάμεσα αυτών. Στέκομαι στα αντανakλαστικά αγγίγματα των γύρω μας και τα δικά μας αλυσίδες. Στέκομαι στο like a prayer που παίζει στο background από τα στόματα όσων το ψέλλισαν τότε. Στέκομαι στην ανάγκη για απαλότητα και φροντίδα των γύρω μας και των εαυτών μας, που τόσο πολύ κραυγάζει την αναγκαιότητα της καθημερινά. Στέκομαι στο ότι η Ζακι, ο Ζακ μας άφησε μια θάλασσα, πλούσια και βαθιά και δυνατή. Και κάπου εκεί χάνονται ξανά οι λέξεις, αλλά μένει το συναίσθημα, σε όλο του το φάσμα. Δεν παλεύεται χωρίς «μαζί».

Η έρευνα της Μαρίας Μάζη εστιάζει στην ανάδυση ενός κάποιου «εμείς» με έμφαση σε ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρους της Αθήνας, μετά τη δολοφονία του Ζακ/ της Ζάκι. Μελετά κάποιες από τις κινητοποιήσεις, τη συσπείρωση και τη διεκδίκηση μέσω του δημόσιου πένθους για τον Ζακ/τη Ζάκι. Συγχρόνως, επιχειρεί να αφουγκραστεί και κάποιες από τις «εσωτερικές» διαφορές και συγκρούσεις των χώρων αυτών.

Για το βιβλίο θα μιλήσουν:

Αλεξάνδρα Χαλκιά, καθηγήτρια, τμήμα κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
Άννη Παπάζογλου, κοινωνική λειτουργός, Orlando LGBT+
και η συγγραφέας

Συντονισμός: Άννα Αποστολέλλη

τρίτη 21/11

19.30

Παράρτημα 5 – Αφίσα εκδήλωσης «Φεμινιστικές αναγνώσεις στις “Λεσβίες μου!”»

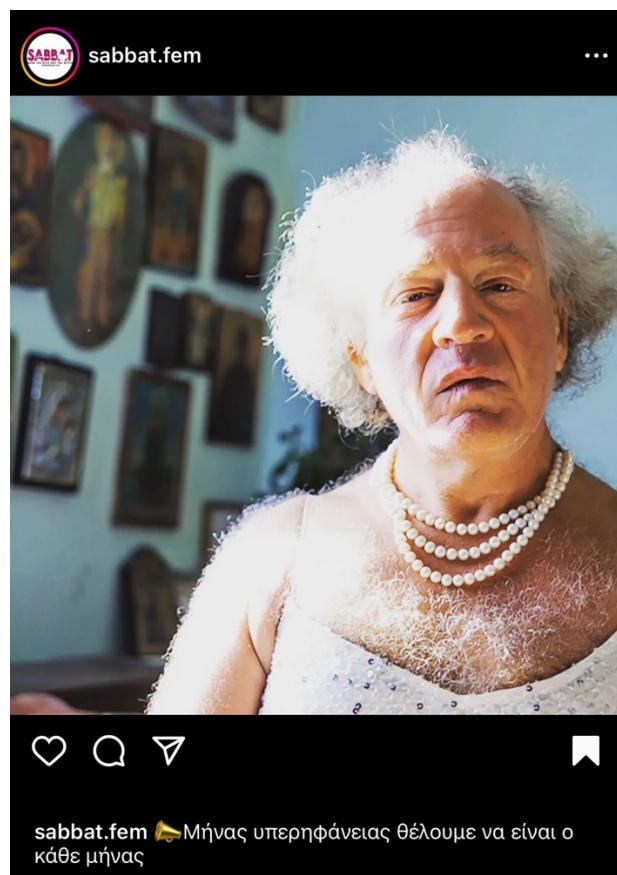
Παράρτημα 6 – Δημοσιεύσεις φεμινιστικών συλλογικοτήτων

Δημοσίευση της φεμινιστικής συλλογικότητας Κιουρί@ στο Instagram

Δημοσίευση της φεμινιστικής συλλογικότητας Κιουρί@ στο Instagram

Δημοσίευση της φεμινιστικής συλλογικότητας Sabbath στο Instagram

Παράρτημα 7 – Συνέντευξη Ηλέκτρα

Δε νομίζω, ας πούμε, ότι ένα κουήρ μεταναστό θα είχε εύκολη πρόσβαση στο Pride... τώρα τι να σου πω, μπορεί να κάνω και λάθος, αλλά η αίσθησή μου είναι ότι δε θα είχε. Ότι είναι αυτό το μοντέλο, ρε παιδί μου, που αναπαράγει, κάπως συγκεκριμένο. Ρε συ, νομίζω ότι δεν είναι κάτι που αφορά μόνο το Pride. Νομίζω ότι ένα κουήρ άτομο, ας πούμε, στην Ελλάδα racialized έχει ζήτημα πρόσβασης στους περισσότερους χώρους, κι ακόμα και στους κουήρ χώρους. Υπάρχουν, φυσικά, εξαιρέσεις. Τώρα τα οργανωτικά του Pride, ρε συ, δεν τα ξέρω. Δηλαδή, ναι ΟΚ, ενδεχομένως δε νομίζω ότι είναι τόσο η πρόσβαση στην πληροφορία, όσο περισσότερο ένα ζήτημα συν-αισθήματος και όχι συναισθήματος γενικά και αόριστα, είναι και άρρηκτα συνδεδεμένο και με το υλικό κομμάτι. Φαντάζομαι ότι η πραγματικότητα αυτών των ανθρώπων στην Ελλάδα είναι τόσο δύσκολη σε επίπεδο καθημερινότητας, που δεν ξέρω αν θα ήταν και στις προτεραιότητές του αυτού του ατόμου τώρα να κατέβει στο Pride.

Παράρτημα 8 – Συνέντευξη Ηλέκτρα (2)

Το ζήτημα είναι ότι εδώ ουσιαστικά καλείσαι να χωρέσεις σ' ένα πολύ συγκεκριμένο μοντέλο και πρότυπο ομοκανονικότητας, που... για μένα το κουήρ, ας πούμε, βίωμα και η κουήρ θεωρία, η κουήρ διεκδίκηση δεν είναι αυτό. Εννοώ αυτό που ζητάς είναι κάπως να βγεις και να αμφισβητήσεις όλα αυτά τα πρότυπα, ας πούμε, κι όλα αυτά τα κουτάκια, στα οποία καλείσαι να μπεις. Οπότε, το ότι έχεις δικαίωμα στον γάμο - ξαναλέω, δε θα το υποτιμήσω, αλλά- σε καμία περίπτωση δε φτάνει. Και δεν ξέρω κιόλας αν μέσω ενός κανονιστικού και θεσμικού πλαισίου μπορούν να επιτευχθούν όλα αυτά για τα οποία συζητάμε. Δηλαδή, ξέρεις, το κουήρ που έχουμε στο μυαλό μας, ας πούμε. Είναι αυτό που λέει η Butler, ρε παιδί μου, ότι ένα πλαίσιο κανονιστικό μπορεί να είναι καταπιεστικό, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να είναι και ένας τρόπος να κάνεις challenge σε ένα καταπιεστικό πλαίσιο. Οπότε, είναι αυτή η διπλή λειτουργία του κανόνα... που 'ντάξει, εγώ ως κάπως και «ρεφορμιστικό υποκείμενο», ρε παιδί μου, πιστεύω ότι έχει τη σημασία του και το πλαίσιο. Δεν τελειώνει τίποτα στο πλαίσιο, αλλά έχει μια σημασία το να έχουμε, ρε παιδί μου, κάποια πράγματα κεκτημένα.